

Bunanige

Givimayeta

Tonowana yasi *Bunanige* o Nuke yana nufunufu kana nusavi. Kana uḡu nakasina o i bwadubwaduwa namaise Yeisu kana tomuniyeina Kanunu Tafutafuna i viketanunisiya eketa biga dewadewana si yauniya “Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai” (1:8).

Nufunufu nofe i vivisawavenena namaise biga dewadewana Yeisu fasinei si yauniya eketa namaise ekanesiya i vibutu.

Iba nakatamokena nufunufu nofe nenei o Kanunu Tafutafuna yana savivina. Kabwaga Matana kana kuyadayada nenei i sobunemiya na fiwanina tovitumaḡana nenesiyai Yenusanema sinenei, yota ekanesiya kana toviketanuneina tamokatamokaḡa i viketanunisiya keta i givifiwanisiya. *Bunanige* o nofe biganama dewadewana yana fiwana i vivisawavenena tovitumaḡana tamokatamokaḡa yawasisiyai eketa ekanesiya nenesiyai.

Viwakakakina kasi gidewadewa. (1:1-26)

Yeisu yana visime kana kafa nusafu keta yana bwadudabadaba. (1:1-14)

Yudasa kana kivi kana toḡafota. (1:15-26)

Toviwakakaki Yenusanema sinenei. (2:1—8:3)

Toviwakakaki Yudiya keta Sameniya sinenei. (8:4—12:25)

Fauno i numamana Yeisu fasinei. (13:1—28:31)

Fauno yana kamudadana nauna. (13:1 — 14:28)
 Vikanunusifusifufu Yenusanema nenei. (15:1-35)
 Fauno yana kamudadana kana vinuwa. (15:36—18:22)
 Fauno yana kamudadana kana vitonu. (18:23 —21:16)
 Fauno i vifinisina Yenusanema, Sisaniya keta Noma nenei. (21:17—28:31)

*Yeisu Yana Tonowana I Iyavisiya Vitana
 Kanunu Tafutafuna Ina Nemiya Nenesiyai*

¹ Iye agigiku Tiofino, nauna nufunufu a mikiviginiwiya sinenei iba matatafuna aviyavana Yeisu i vibutuwa i saviviniya be i visawavenena ² kana nivaniva kuyadayadanama nenei i vaneya abamai. Muniyai yo ina makaviniya abamai, Kanunu Tafutafuna yana fiwanai yana tonowana nauna i mikigibokisiya, fiyaosima i gisawakedanisiya. ³ Yana kuvavana be yana mate muninei, tauna i vimaikitiya namoḡasima nenesiyai ketaketa yagwanina nenesiyai vitana i visawavenemokeniya naki i yawasa-savaviniya. Kuyadayada 40 kana kawasasai tauna i kikikinomana eketa i nunusifufuwisiya Guyau yana kafa visime fasinei.

⁴ Eketa tamoka tova tanake nukusi si fakwafakwa atu i visimeisiya i bwaduwa, “Muka Yenusanema kwana teweteweyei atu nofemai kwana fotafota kana nivaniva Amaku kakavenena i bwadudabedabiya ina venimiya. Nauna a bwaduwiya kwa nowaniya. ⁵ Yoni namoḡa i givibutibutisiya

ukowa nenei atu kuyadayada muka yagwanina muninei Amaku Kanunu Tafutafuna nenei ina givibutibutimiya.”

Guyau Yeisu I Vaneiya Abamai

Madiu 16:19-20, Nuke 24:50-53

⁶ Tovanama yota si vikaninisağa, Yeisu si nutoninuvenuviya si bwaduwa, “Tuveka yo, nofe tova kafa visime kuna vene-savaviniya Isineni ebe tauna ina visimeiya?”

⁷ Eatu i iyavisiya i bwaduwa, “Ibasima sina kikinomana kasi tova o kasi tutuya o tanake Amakuğa yana visime nenei eketa muka kana fata kwana sanamanei. ⁸ Eatu maise! Tovanama Kanunu Tafutafuna ina nemiya nenemiyai, ina givifiwanimiya be sifufuku kwana yauniya nofemai Yenusanema nenei, Yudiya be Sameniya fafanisima matatafusi eketa yota fwayafwaya kana matatafu nenesiyai.”

⁹ I nusifufukooğa muninei, matasiyai Guyau i vaneiya abamai. Tovanama busibusi i tenefotiya, muka yota sita kitai.

¹⁰ Yana vanenama nenei, tonowana si kawavitatavağata kawasasakaoğowai. Tovanama nenei, namoğa nasi nuwa kasi nuya kwayakwayasi kuniniusi si misiniya ¹¹ eketa si iyavisiya si bwaduwa, “O fiyao Ganini, avamasi yami uğu yo kwa misimisini nofemai kawasasakaoğona kwa tonetoneyei? Na Yeisunama kwa kitiya i vaneya abamai, naki maisemoka yota ketanama nenei ina makaviniya.”

Giboke, Yudasa Kana Kivi Kana Toḡafota Fasinei Madiu 27:3-10

¹² Koya Onive nenei tonowana si makavinisiya Yenusanema. Sabati kana waneba kana kedawanau maisemoka. ¹³ Tovanama si kikinomana menana nakasinei, numanama si fakwifakwiiya nenei si kanasuna eketa si vaneya totomu kuetana nenei.

Nofemaise kasi wava. Fita, Yoni, Yemesa, Anideneya, Finifi, Tomasi, Batonomiu, Madiu, Yemesa Anafasi natuna, Saimoni tanake Senoti* eketa Yudasa Yemesa natuna. ¹⁴ Tunisi vivine keta Meni Yeisu ayona yota sisitaina namoḡa nukusi si yokoyokowa eketa nuwanuwa tamokaḡa nenei si kawakawanunukuwa.

¹⁵ Tamoka tova tovanama tovitumaḡana kasi yagwana kamo 120 si yokowa nenei, Fita kasi sinefouwai i misiniya eketa i nusifufuwa i bwaduwa, ¹⁶⁻¹⁷ “Unaunaku, Guyau fonakituna Yudasa fasinei naki i vivenemokena. Tova manatuwaimokena, gwadinama fasinei Kanunu Tafutafuna i bwaduvioḡoniya tufomu Deivida nenei. Yudasa tanake o tonowana sinekiyai bunanige nenei i ovivita eatu muniyai, namoḡa i viketanunisiya eketa Yeisu si tabiya.”

¹⁸ (Yana viwaifufuninama gabanina i viya eketa fwayafwaya i kimwaniya. Nokomai i kunowa keta fekunama nenei manawana i biyavaniya eketa kamokamona i tetena. ¹⁹ Fiyao Yenusanema matatafusi bigana si nowaniya eketa

1:13 Madiu 10:2-4, Maka 3:16-19, Nuke 6:14-16 * **1:13** Senoti kana givina maise, Diu fiyaosi eatu yoko kabegona, tasike nuwanuwasi Noma kana tovisime nukusi sina vikamunumuwa.

1:18 Madiu 27:3-8

fwayafwayanama fonasiyai si weniya *Akenedama*, kana givina o ufaufa fwayafwayana.)

²⁰ Eketa Fita i tenesaviya i bwaduwa, “Same nenei namoḡanama fasinei Deivida i viginiwiya,

*‘Yana numa ina nukawakakava
eatu muka tamo aitevana ina fakwiyei.’*

Keta yota i viginiwiya,

‘Tamo aitevana kana kivi ina viya.’

²¹⁻²² Eketa nofe tova namoḡa tamo tana vinuwadadaniya be nukusi kana savivina ebe mani namoḡa kana iyavisiya namaise Guyau, Tuveka Yeisu mateyai i sinaviyawasiya fasinei. Atu namoḡanama tanake tova kana matatafu Tuveka Yeisu nukusi ka nidadana tovanama Yoni i givibutabutiya nenei eketa kana nivaniva nenetiya Guyau i oviya eketa i vaneiya abamai. Eketa naki kana nufota tamo tana ginakasiya.”

²³ Eketa tomuniyeina namoḡa nasi nuwa si ginakasisiya. Yosefa Basabasi, (kana wava yota Yasitusi) eketa Mataiyasi. ²⁴⁻²⁵ Munifotai nofemaise si kawanunukuwa si bwaduwa, “Tuveka yo, kwaḡa katekate matatafuna ku sanamanisiya. Ku visawaveneiki namoḡasima nasi nuwa nenesiyai, aitevana ku gibokei kivi kana toḡafota fasinei ebe nukusi kata bunanige, uḡuna Yudasa naki i teweikiya i niya tauna yana kabaḡai.” ²⁶ Daisi nenei si vikaneeneiya fiyao Diu yasi ketaketai

1:20 Same 69:25, 109:8
Nuke 3:21, 24:51

1:21-22 Madiu 3:16, Maka 1:9, 16:19,

eketa si viketokinaniya Mataiyasi kasi 11 sinesiyai i kanasuna tanake nukusi si vitonowana.†

2

Kanunu Tafutafuna I Nemiya

Keta Yeisu Kana Tomuniyeina I Vimaisiya

¹ Kabwaga Matana kana kuyadayada i vikanatutuya nenei, tovitumaḡana matatafusi si yokowa kabaḡa tamokaḡa nenei.* ² Sabanutuḡai butu abamei si nowaniya vitana maise fonimana fifiwanina i sobunemiya eketa namai si nunuvitoḡa nenei, numanama matatafuna i gikafufuya. ³ Eketa si kitiya aviyavana vitana kai noyakaina maise i sobunemiya eyo i kataneneḡa eketa tovitumaḡana tamokatamokaḡa debabounei i toḡa. ⁴ Kanunu Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa tanake yana givisawakedanai, fona tuninatunina muka sita sanamane nenesiyai si vibutuwa si nunusifufuwa.

⁵ Atu noko tovanama nenei, fiyao Diu tasike Guyau kana tovimogumogu fwayafwaya kana matatafu nenei si nemiya Yenusanema si fakwa Kabwaga Matana kana Ka fasinei. ⁶ Tovanama sabu butuna si nowaniya eketa si yokowa eatu nuwatasi si kafibaubauwa uḡuna tamokatamokaḡa

† **1:26** Noko sanunama o maise. Fiyao Diu nenesiyai o gabana musumususi nenesiyai kasi wava sina viginiva eketa owa nenei sina kivitotoḡa. Eyo owa sina newiya kana nivaniva tamo gabana ina fekuwa. Gabaninama avi wava etanei, na namoḡanama o gigibokeinana. Si vitumaḡaniya nofe ketaketanama nenei, i vivisawavenena Guyau yana giboke. (Ona 16:33) * **2:1** Venuvisinatana kana Ka muninei, kuyadayada kana vi50 nenei Kabwaga Matana si kakawiiya. (Visime Tafu 23:15-21, Visime Nuvinavinana 16:9-11)

tauna fonakitunei i nowaniya tomuniyeina si nunusifufuwa.

⁷ Tututausi si mayaḡa eketa si bwaduwa, “Au, kwa vaneneḡeisi! Fiyaosima si nunusifufuwa o fiyao Ganinimoka!

⁸ Atu namaise yo kita fonakitutiyai si nunusifufu ta nowanowanisi?

⁹ Fafani tuninatunina nenesiyai ta nemiya.

Tunisi fiyao Fatiya, Mediya, Enami. Tunisi

Mesofotamiya, Yudiya, Kafadosiya, Fonutusi,

be Eisiya, ¹⁰⁻¹¹ Finigiya be Famufiniya, Itifita,

yota tunisi Sainini niniunei Nibiya kana fafani

nenei. Fiyao Diu keta yota Kani Kwauna eatu

nofe tova Diu kodukodu si munimuniya nukusi,

wagawaga Noma nenei. Tunisi Kiniti simuna

nenei eketa yota Anabiyei. Eatu matatafuta

fonakitutiyai Guyau iba nakanakatamokesi

naki i saviviniya fasisiyai o ta nowanowanisiya

si nunusifufuwina!” ¹² Matatafusi si mayaḡa yota

nuwatasi si kafibaubauwa eketa si vikanunutoniya

si bwaduwa, “Avamasi nofe kana nuwanuwa?”

¹³ Eatu tunisi si sawaviniisiya si bwaduwa, “Kamo

si ukowayuwa nakasina na fasinei nofemaise

si nunusifufuwa.”

Fita Namoga I Numamanisiya

¹⁴ Eatu Fita i misiniya tonowana kasi 11

nukusi eketa kayona nakasinei sabu i iyavisiya

i bwaduwa, “Unaunaku fiyao Diu yota aviyaonana

Yenusanema kwa fakwafakwa, ata givimayeta

eatu kwata nowanautuutuya avana nofe kana

nuwanuwa. ¹⁵ Kima muka kata ukowakowayu,

taki maise kwa vivinuwadadana. Nofe 9 kana

fafani yawane nuwabuni, yota namoga nofe

kawasanama nenei, muka sita ukowakowayu.†
 16 Eatu aviyavana nofe i kikinomana o naki avana
 Guyau yana tomatakawa Yoweni i bwaduwiya
 maise,

17 ‘Guyau nofemaise i bwaduwa.

Tova kasi kafa nusafuwai

*namoḡa matatafusi nenesiyai Kanunuku
 ana bisiwaiya.*

*Eketa natunatumi namoḡa be vivine fonaku
 sina bwaduvioḡoniya.*

*Yami tufunakata katekatevatusi sina kenokita
 yota yami namoḡa vituvekasi
 sina kenokavakavayuna.*

18 *Noko tovasima nenesiyai,*

*kaku kaetoḡa namoḡa be vivine nenesiyai, Ka-
 nunuku ana bisiwaiya
 ebe fonaku sina bwaduvioḡoniya namoḡa nene-
 siyai.*

19 *Kafa nuwatabau atai kawasasakaoḡona nenei
 ana savivini siya*

*yota kiyakiyaya ana visawavenena tanowai
 fwayafwaya nenei
 maise ufaufa be kikanakanata keta yota siyou
 badobadona.*

20 *Vanavana ina kumanovaniya*

yota yamayamana ina yabeniya maise ufaufa,

† 2:15 Taki gevageva sina kawa, nao waini sina yuwa. Tasike naki nuwabuni o maneka si kakawa atu gevageva o navinaviyai. Eketa nuwabuniyai 9 kana fafari nenei, muka ukowayu kana tova.

2:17 Yoweni 2:28-32

*eyo muniyai, kuyadayada nakasina keta
kaikaiwabuna ina kikinomana nenei, Iyau
Tuveka ana nemiya.*

*21 Eatu aviyaonana vitumaḡanai sina bwauwa Tu-
veka nenei,
gifafafana sina nisaiya.’ ”*

*22 Fita yota yana bwadu i tenesaviya, “Fiyao
Isineni, Yeisu tene Nasaneti sifufuna nofe
kwa vaneneḡei. Tututaumi kwa sanamaniya
namaise Guyau fiwana i veniya be savivina
fifiwanamokesi keta yota kiyakiyaya kafa
nuwatabau i saviviniya. Noko si visawavenena
venemokena tanake gewa Guyau nenei i nemiya.*

*23 Guyau waniya kana uḡu i vinuwadaniya eketa
visime kana toodibutoyoḡa nimamiyai si teniya, be
nukusi kwa giviogonaḡanaiya eketa kwa nuvimatiya.*

*24 Eatu Guyau i ketoyauya mate kana kuvavana
kunukubana nenei eketa mateyai i sinaviyawasa-
savaviniya uḡuna mate muka fifiwanina be
ina sinaviyewai.*

*25 Nofe namoḡanama fasinei
tufomu Deivida i viginiwiya i bwaduwa,*

*‘Tova nubwayouna yaku Tuveka Guyau naukuwai
a tonetoneiya.*

*Muka kaku kaniyabina ana matuteisi
uḡuna tanake niniukuwai.*

*26-27 Muka kuna venumakanoveiku tomate yasi
kabaḡai*

*o ka Kaetoḡa Tafutafuna kuna kitamokeyi be
ina kaniniya kididiku sinenei.*

*Na fasinei yaku sebobo avi nakata be semwanai
a oseoseya,
a sanamane-budowanemokiya tofwaku
kuna kitavikaviniya fasinei.*

²⁸ *Yawasi kana ketaketa ku visawasawavenikuwa
eketa tafakaiu yana yagova nenei sebobo
ina tewesafukuwa.’ ”*

²⁹ Fita sifufu i nusaviya i bwaduwa, “Unaunaku, nofe bwadu venemokena a iyaiyavimiya, waḡata Deivida i mateya keta si tauniya atu kana kididikunama o kimoki kita nukusi yawane i fakwafakwa. ³⁰ Nofe nenei ta sanamaniya gewa muka tauna fasinei ita bwadubwadu eatu tanake Guyau yana tomatakawa eketa naki i bwaduvioḡoniya vitana susukwana nenei tamo yana gabu ina viya. ³¹ I kitavaneya kunauna vitana Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana, yawane mateyai ina misini-savaviniya tovanama i bwaduwa, ‘Guyau muka ina venumakanovei tomate yasi kabaḡai o tofwana ina kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.’

³² Guyau nofe Yeisunama mateyai i sinaviyawasa eketa matatafuki o kana tokita. ³³ Guyau i vitoḡavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei. Eketa Amana Kanunu Tafutafuna i bwadudabedabiya maise nenei i viya eketa i bisiwaḡa nenekiyai. Avana nofe kimoki kwa kitakitiya keta kwa nowanowaniya. ³⁴ Kwa sanamaniya Deivida muka ita vane abamai eatu tauna i bwaduwa,

‘Guyau yaku Tuveka i iyaviya i bwaduwa,

“Kukikikataiku ku nuvitoḡa vifotu kabaina nenei

³⁵ kana nivaniva nifanifaiu ana tenisiya kaeyafayafaweu ya kafa vasafasafa.”’

³⁶ Atu kwami fiyao Isineni matatafumi o kwata sanamaniya nofe namoḡanama Yeisu kwa nuvimatiya eatu Guyau i ginakasiya yata Tuveka keta yota kata Togifafafana Gigibokeinana.”

³⁷ Si vanevaneneḡa eatu tovanama sifufu nofe si nowaniya, katekatesi i kayavana eketa Fita be tunisi tonowana si iyavisiya si bwaduwa, “Ae, unaunaki! Namaise kata fufuna ebe Guyau ita vinuwateweyeiki?”

³⁸ Eketa Fita i iyavisiya i bwaduwa, “Tamokata-mokaḡa kwa ugevinaimi be Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wavai ka givibutabutaimi ebe yami go'yona kasi vinuwateweyeina fasinei yo muniyai, kami nuwagabubu Kanunu Tafutafuna, Guyau ina venimiya. ³⁹ Guyau yana bwadudabadaba ina saviviniya fasimiyai keta natunatumi be yota matatafusi aviyaonana kedawanauwai si nenemiya fasisiyai. Tasike aviyaonana Tuveka yata Guyau ina weniya be sina nemiya nenei, namoḡasima tauna Kanununa ina venisiya.” ⁴⁰ Fita yana sifufu yagwanina nenesiyai i matakawisiya i bwaduwa, “Aviyaonana kimoki muka Yeisu sita vitumaḡanei, Guyau ina vimatadawanisiya. Na uḡuna kwa kawanunukuwei be i gifafaneimi.”

⁴¹ Eketa kuyadayadanama nenei namoḡasima bwadu si vitumaḡaniya be si givibutibutisiya o kasi

yagwana 3,000. Keta namoḡasima o Yaisu kana tomuniyeina nukusi si vikatutamokisiya.

Tovitumaḡana Yasi Fakwafakwa

⁴² Tova nubwayouna tovitumaḡana, tonowana yasi visawavenena si vanevaneneisiya eketa yota unaunasi nukusi, kanunu keta kwafini nenesiyai, si vivikaovivita. Tovitumaḡana Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya si fufufuniya keta yota si kawakawanunukuwa.

⁴³ Yenusanema kana matatafu tovanama si kitisiya tonowana kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanisi si savisaviviniya eketa Guyau kana vimogumogu i nakatamoka nenesiyai.

⁴⁴ Tovitumaḡana si yokoyokowa eketa iba matatafuna si vivitukuwa tamo nenei. ⁴⁵ Atu tunisi yasi fwayafwaya be nogonogo si vivikimwaneina eketa unaunasi aviyaonana na kasi dauna nukusi, noko gabaninama si venivenisiya. ⁴⁶ Tovatova Numa Kodukodu nenei si vivikaninisaḡa. Eatu ka fasinei o yasi numai semwanai yota nuwasobuwai si kakaviyaowa.

⁴⁷ Guyau si davadaviya eketa namoḡa matatafusi tovitumaḡana si vifotuwisiya. Naki tovatova namoḡa gifafafana si ninisaiya keta Tuveka tovitumaḡana kasi yoko i gigivinakasiya.

3

Fita Tovikokona Fenafenana I Gidewadewiya

¹ Tamoka tova navinavi tonusi kana fafari nenei fiyao Diu yasi tova kawanunuku kana tutuya nenei, Fita keta Yoni si niya Numa

Kodukodu nenei.* ² Na tovanama nenei namoḡa tamokaḡa fenafenana i tufuwiiya si nukivaiya keta Numa Kodukodu kana kani kana ketakawana si weneweniya Kiwaḡa nenei si teniya. Tova matatafuna yana sabu nokomai si teneteniya ebe aviyaonana si niniya Numa Kodukodu nenei, gabana i vivikokonisiya. ³ Tovanama i kitisiya Fita keta Yoni kabegomokena be Numa Kodukodu kana kani kana ketakawanai sina kanasuna, i vikokonisiya i bwaduwa, “Ae, tamo gabana kwata venikuwa.”

⁴ Tovanama si toneiya nenei Fita i iyaviya i bwaduwa, “Ku toneyeiki.” ⁵ Eketa i kitatonitonisiya avage vitana nenesiyai gabana ita nisaiya. ⁶ Eatu Fita i iyaviya i bwaduwa, “Muka tamo gabana nenekuwai eatu aviyavana nenekuwai o ana veniwa. Yeisu Togifafafana Gigibokeinana tene Nasaneti kana wavai, ku misini be ku nidadana!”

⁷ Eketa Fita i ova kikikatainei keta i sinavitowamisiniya. Naki na tovanama nenei kaeyafayafana keta kaematakisina si fiwana. ⁸ I venuotowamisiniya keta i vibutuwa i nidadana. Naki na kusifusifuna nukusi atu si kanasuna Numa Kodukodu sinenei Guyau i sawasawadavaviya.

⁹ Namoḡa matatafusi si kitiya i ninidadana keta si nowaniya Guyau i sawasawadavaviya. ¹⁰ Si kitakinaniya tanake gwadinama ketakawana Kiwaḡa nenei gabana i toḡatoḡavikokona

* **3:1** Numa Kodukodu sinenei tovibwanaose kawa nuwa si vivibwanaoseya. Nuwabuni 9 kana fafari keta tonusi navinavi. Nofe tutuyasima nenesiyai kawanunuku kana tova. Tamo yota kawanunuku kana tutuya o vanavanasonuwai.

eatu aviyavana nenei i kikinomana fasinei o si sabanutuiya.

Fita Sabuveka Nenesiyai I Nusifufuwa

¹¹ Tovikokonanama Fita keta Yoni i nutavaḡasisiya atu namoḡa matatafusi si mayaḡa eketa si dibwana si nemiya kabaḡanama si weneweniya *Sonomoni yana nukefakefa* nenei.† ¹² Tovanama Fita i kitisiya sabuveka si yokoyokowa i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku fiyao Isineni, namaise yo kwa sabanutuḡa iba nofe i kikinomana fasinei? Avana uḡuna yo kwa tonetonemanonoweiki vitana kima tututauki yama fiwanai o taki yama eyaeyanai kata visaviviniya yo namoḡa nofe ita nidadana? Naki Guyaumoka o yana fiwana i saviviniya. ¹³ Ebenaamu, Aisake be Yakobo yota waḡawaḡata matatafusi yasi Guyau kana kaetoḡa Yeisu i gikaikaiwabuya. Eatu kwa katuteweiya yami toviketaneineina nenesiyai. Yota Noma tovisime Fainato i vivinuwadadana be ita ketoyauya eatu kwa dibutoyoiya. ¹⁴ Yeisunama o naki tafutafuna keta toeyaeyanamoka atu kwa vikeweiya. Tumadama yo Fainato kwa sawanuyakaniya be tonuvimate i ketoyauya. ¹⁵ Kwami Yawasivaḡata kana Tokavenena kwa nuvimatiya eatu Guyau i sinaviyawasiya. Eketa kima o kana tokita.

¹⁶ Uḡuna kima Yeisu kana wava ka vitumaḡaniya eketa gwadinama nofe sanasanamanimi

† **3:11** Numa Kodukodu kana kabaḡa gabana nenei si kanifanakwaniuwiya. Kani kusinena o vadavada si kiyona. Sonomoni yana nukefakefa nakasina o gagasa kuweyaina. Numa Kodukodu atu kumenanina. **3:13** Yauna 3:15 **3:14** Madiu 27:15-23, Maka 15:6-14, Nuke 23:13-23, Yoni 19:12-15

kwa kitakitiya o i dewadewa. Yeisu kana wawa kana vitumaḡana nenei, namoḡa nofe matatafumi matamiyai naki i dewadewamoka.

¹⁷ Unaunaku, a sanamaniya kami tovike-tanuneina nukusi aviyavana kwa fufuniya Yeisu nenei o muka kana sanamana nenemiyai. ¹⁸ Eatu manatuwaina avana Guyau i bwaduwiya yana tomatakawa matatafusi nenesiyai eketa si bwaduvioḡoniya Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana yana kuvavana fasinei o naki i vivenemokena. ¹⁹ Na uḡuna yami go'yona nenesiyai kwa ugevinaimi be kwa makavinaimi Guyau nenei ebe yo yami go'yona ina vinuwateweisiya. ²⁰ Tuveka yawasimi ina givisekausiya ebe yo kami Togifafafana Gigibokeinana ina vininitiya tanake Yeisu. ²¹ Tata tukuya Yeisu abamai ina fakwafakwa kana nivaniva Guyau iba matatafuna ina givikiouya naki manatuwaina i bwaduwiya yana tomatakawa tafutafusi nenesiyai eketa si bwaduvioḡoniya maise. ²² Mosese i bwaduwa, 'Tuveka yami Guyau tututaumi sinemiyai tamo aitevana ina ginakasiya fasimiyai ebe ina vitomatakawa maise iyau. † Eketa matatafuna avana ina nusifufuwimiya kwana nowanautuutuya. ²³ Taki aitevana noko tomatakawanama fonana muka ina muniyei, nao tauna i nunuvisiya eketa Guyau ina nuyauniya yana namonamoḡa nenesiyai.'

²⁴ Eketa aviyavana nofe tovasima si kikikinomana, nao Guyau yana tomatakawa

† **3:22** Fiyao Diu si sanamaniya Mosese tanake kasi tomatakawa nakatamokena. (Visime Nuvinavinana 18:15,18) **3:23** Visime Nuvinavinana 18:19

matatafusi i vibutuwa Samuwena nenei eketa i nemiya, si bwaduvioḡoniya.²⁵ Noko tomatakawasima o kita natunatusi. Eketa Guyau dedeni i fufuniya waḡawaḡata nenesiyai o kita i nunatuta tovanama i bwaduwa Ebenaamu nenei, ‘Susukwau nenesiyai eketa namoḡa matatafusi fwayafwaya etanei ana sawanuwaḡabubuwiya.’²⁶ Tovanama Guyau kana kaetoḡa Yeisu i gibokiya, i vinitiya nauna kita fiyao Diu nenetiya uḡuna nuwanuwana yata fufunagoyo nenesiyai ina uḡevinita be ina sawanuwaḡabubuwita.”

4

Diu Kawakawa Nausiyai

Fita Keta Yoni Tututausi Si Misinifafanisiya

¹ Fita keta Yoni namoḡa si nunusifufuwisiya eatu tunisi tovibwanaose be Numa Kodukodu kana tuiyo kasi toviketaneina eketa yota tunisi Sadusi si nemiya nenesiyai.* ² Fita keta Yoni namoḡa si vivisawavenena vitana Guyau namoḡa mateyai ina sinaviyawasisiya naki maisemoka Yeisu i sinaviyawasiya, na fasinei si nuwagoyowisiya.†
³ Eketa si tabisiya eatu naki i vimatasisinovanovana fasinei, deniyai si tenefotisiya kana nivaniva nuwabuni. ⁴ Atu yagwanisi aviyaonana Fita keta Yoni yasi sifufu si nowaniya, si vitumaḡana eketa namoḡa kasi sawasawa o i vaneya 5,000 maise.

3:25 Kabikona 22:18 * **4:1** Numa kodukodu kana tuiyo kasi toviketaneina. Tanake visime kana savivina kana toki-tavinanu. Tanake tauna o yota tovibwanaose eketa yota tanake o tovibwanaose kasi toviketaneina sifunei i savisavivina. † **4:2** Sadusi yokonama muka misinisavavina o tamo Togifafana Gigi-bokeinana nenei sita vitumaḡana.

⁵ Kuyadayada kana vinuwa nenei, fiyao Diu toviketanuneina be tokawakawa yota Mosese yana visime kana tovisawavenena si yokowa Yenusanema. ⁶ Sinesiyai o tovibwanaose kasi toviketanuneina Anasi keta Kaiyafasi be Yoni yota Anekisenida, keta yota tovibwanaose kasi toviketanuneina yana sabu nukusi.† ⁷ Tuiyo si iyavisiya eketa Fita be Yoni si ovisiya keta nausiyai si misiniya eyo si nutoninuvenuvisiya si bwaduwa, “Avi fiwana o avi wava nenei eyo namoḡa nofe kwa gidewadewai?”

⁸ Eketa Kanunu Tafutafuna yana fiwanai namoḡa kasi toviketanuneina be kasi tokawakawa Fita i iyavisiya i bwaduwa, ⁹ “Nofe kimoki avage tofenafena yana dewadewana i nisaiya fasinei kwa nunutoninuvenuvikiya. ¹⁰ Na fasinei nuwanuwaku kwami keta yota Isineni kana matatafu kwata sanamaniya. Yeisu Togifafafana Gigibokeinana tene Nasaneti kana wavai namoḡa nofe naumiyai i misimisiniya, i dewadewamoka. Yeisunama kwa giviogonaḡanaiya eatu Guyau mateyai i sinaviyawasiya. ¹¹ Tanake fasinei Guyau Fonakituna nenei i bwaduwa,

‘Koḡonanama kwami tokiyona kwa dibutoyoiya

† **4:6** Fiyao Noma si ginakasiya Anasi nawana Kaiyafasi be Anasi kana kivi ina viya be tanake tovibwanaose kasi toviketanuneina. Eatu Diu yasi ketaketai o tovibwanaose kasi toviketanuneina kana kivi ina toḡateweiya matema kana tovai. Na uḡuna Noma Kaiyafasi si ginakasiya eatu Nuke yawane Anasi i kanavikaviniya tovibwanaose kasi toviketanuneina.

i visabuova. §

¹² Eketa muka tamo yota aitevana ina gifafaneita. Uḡuna muka tamo yota namai avi wava fwayafwaya nofe etanei Guyau namoḡa ita venei be ina gifafaneita, naki mukamokena!”

¹³ Tovanama si kitisiya Fita keta Yoni na yasi katevatu keta nuwatasi i niya tasike naki kuwekuwedunisi, muka tamo Mosese yana visime kana sanamana nenesiyai eatu yasi nusifufu nenei o si sabanutuḡa. Yota si kitakinanisiya tasike Yeisu nukusi.

¹⁴ Yota namoḡanama i dewadewa o si kitiya nukusi si misimisiniya, eketa si tuka. ¹⁵ Na fasinei Diu Kawakawa yasi kafa yokoyoko nenei si vikikinomanisiya eatu tasikeḡa si vikanunusifusufuwa.

¹⁶ Si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi tata fufuniya noko namoḡasima nenesiyai? Yenusanema kana matatafu kiyakiyaya kafa nuwatabau nofe naki si sanamaniya eketa muka kata fata tana vikewa. ¹⁷ Eatu ibanama fasinei muka tana kitamokei be ina kananiyaniya namoḡa nenesiyai. Tana sawanuvimatutisiya ebe muka yota Yeisu kana wava sina visavivinei namoḡa kasi kawasasai.”

¹⁸ Muniyai yota si wene-savavinisiya si kanasuna eketa si sawanuvimatutisiya be mukamokena yota Yeisu kana wava sina visavivinei o sina visawavenena. ¹⁹ Atu Fita keta Yoni si iyavisiya

§ **4:11** Fiyao Diu tokabitamo yasi sabuova o gabana nenesiyai numa si kikiyona. Sabuova iba nakasina venemokena. Numa gunisi nenei si vivimisiniisiya keta yota fita namai si vivikaninisaḡa nenei. Sabuovanama o tanake Yeisu. (Same 118:22, Aiseya 28:16, Efeso 2:19-21)

si bwaduwa, “Taki kwami fonami kana muniya, nao Guyau kana kusifuvisinataniya. O nofe Guyau matanei dewadewana? Tututaumi kwa vinuwadadaneimi. ²⁰ Na fasinei namoḡa kasi iyaveina aviyavana ka kitiya Yeisu i saviviniya yota ka nowaniya yana visawavenena, muka kana onovei.”

²¹ Eketa Namōḡa matatafusi o Guyau si sawasawadavadiya tofenafena i dewadewa fasinei. Nofe fasinei Diu Kawakawa si bauwa avi ketaketai Fita keta Yoni sita vimatadawaneisi ebe muka namoḡa sita gvinuwagoyoweisi, eketa si sawanuvimatutisiya nakasina keta naki si ketoyausiya. ²² Gwadinama i tufufena, kiyakiyaya kafa nuwatabau i kikinomana nenei o kana manamana 40 i teweiya.

Tovitumaḡana Si Kawanunukuwa Fiwana Fasinei

²³ Tovanama Fita keta Yoni si ketoyausiya, si niya keta kasi sabu si nusifufuwisiya matatafuna avana tovibwanaose nakanakasisi be tokawakawa si iyavisiya maise. ²⁴ Tovanama si nowaniya, tamo nenei kayosi nakasinei si kawanunukuwa Guyau nenei si bwaduwa, “Tuveka yo, ka kisimokeu Tovisime, kwaḡa abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai kasi tokifufuna. ²⁵ Fonau Kanunu Tafutafuna i nusifufuwiya waḡaki Deivida ka kaetoḡa nenei eketa i bwaduvioḡoniya tovanama i bwaduwa,

‘Ava uḡuna yo Kani Kwauna si kayokuḡa

*yota Isineni namoisi ketaketa kasi
vinuwateweteweyaina si fufunakaoḡoweisi
Guyau nenei?*

*26 Tufomu yagwanisi keta tovisime fwayafwayai
si gidewadewa aviya fasinei
eketa si vikatutamokisiya avage sina nuaviya Tu-
veka nenei
eketa yota yana Togifafafana Gigibokeinana
nenei.'*

*27 Naki avana Deivida i bwaduwiya o i vivenemokena.
Menana nofe nakasinei tufomu Enoda Anitifasi
be Noma tovisime Fonitiyasi Fainato be
yota Kani Kwauna eketa yota fiyao Isineni
tututausi si vikatutamokisiya eketa ka kaetoḡa
tafutafuna Yesu gigibokeinana si vinifainiya.*

*28 Kwaḡa fifiwanamokeu eketa aviyavana
nauna ku vinuwadadaniya keta ku sawateweiya
be sita saviviniya, maisemoka yota si saviviniya.*

*29 Tuveka yo, yasi sawanuvimatuta nenekiyai
ku nowaniya eketa kima ka kaetoḡa ku givikatevatuki
ebe yo fonau ka yaunei. 30 Ya fiwana ku veneiki
be ka kaetoḡa tafutafuna Yesu kana wavai
namoḡa kana givibwina yota kiyakiyaya kafa
nuwatabau kana saviviniya ebe yo namoḡa ya
fiwana sina kitiya."*

*31 Tovanama si kawanunukukooḡa, kabainama
namai si yokowa nenei i kanikunikuniya. Kanunu
Tafutafuna matatafusi i vimaisiya eketa Guyau fo-
nana si yauniya na yasi katevatu.*

Tovitumaḡana Si Vivitukuwa Yasi Nogonogo

³² Tovitumaḡana matatafusi katekatesi be yasi nuwanuwa naki tamokaḡa. Muka tamo aitevana iba tamo ita katutatanai eatu tututausi nenesiyai si vikakakavenena. ³³ Guyau tonowana i givifiwanisiya venemokena eketa Tuveka Yeisu yana misini-savavineina fasinei wakakana si siya namoḡa nenesiyai. Eketa Guyau yana omukumukutana o tovitumaḡana matatafusi nenesiyai. ³⁴⁻³⁵ Tamo tova tasike aviyaonana na yasi fwayafwaya o numa si vivikimwaneina eketa gabana si nenemiiya tonowana nenesiyai. Ebe aviyaonana na kasi dauna nao si venevenisiya. Na nenei eketa tovitumaḡana sinesiyai muka aitevana tamo iba ita nuwasai.

³⁶ Yosefa o kafa kita i fufuniya. Tonowana yota si weniya Banabasi kana nuwanuwa, Namoḡa Amaona. Tanake Nebi tufuwina Saifunusi simuna nenei. ³⁷ Yana fwayafwaya i vikimwaneiya eketa gabanina i nemiiya eketa tonowana i venisiya.

5

Ananaiyasi Eketa Safaina

¹ Atu tamoka tovitumaḡana kana wava Ananaiyasi kawana Safaina nukusi yasi fwayafwaya atu tunina si vikimwaneiyya. ² Tunina gabana i givikaviniya tauna fasinei eketa kawana o sanasanamanisi. Eatu tufotufu gabana i viya eketa tonowana i venisiya.

³ Eketa Fita Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, “Ananaiyasi, namaise yo Seitani ya nuwanuwa i kani yo Kanunu Tafutafuna nenei ku sawavigema, eyo fwayafwaya gabanina ku viya tunina

ku givikaviniya tauḡu fasiweu atu ku vikanonono vitana matatafuna kuta veneiki? ⁴ Nauna o kwaḡa ya fwayafwaya yo muniyai ku vikimwaneiya. Eatu gabanina ku viya nenei aviyavana ya nuwanuwa maise o nenesiyai kuta visaviviniya, eatu fufuna nofe avi goyo ku fufuniya? Muka vitana kimaḡa nenekiyai kuta vikanonono, eatu yota Guyau nenei!”

⁵ Tovanama Ananaiyasi nofemaise i nowaniya, i fekuwa matematenā. Aviyaonana iba nofe si nowaniya matatafusi si matuta. ⁶ Tufunakata tunisi si otowamisiniya keta kwafinina si waminiya, eyo si unakikinomaniya keta si tauniya.

⁷ Vanavana kana bai tonusi muninei Ananaiyasi kawana si kanasuna namai Fita i fakwafakwa nenei eatu aviyavana i kikinomana o muka yasi sanamana. ⁸ Fita i iyavisiya i bwaduwa, “Yamasi kwa iyaveiku o naki maise gabana kana nakata na kawami kwa nisaiya tovanama yami fwayafwaya kwa vikimwaneiya?”

Eketa si bwaduviyewa, “Ika, na naki maise.”

⁹ Eatu Fita i iyavisiya i bwaduwa, “Namaise yo na kawami nuwanuwa kwa givifakiniya eyo Tuveka kanununa kwana anuvanuvai? Kwa nowaniya! Tufunakatasima kawami si tauniya o ketakawanai kaeyasayasaisi, eketa kwami yota sina unakikinomanimiya.”

¹⁰ Naki tovanama nenei Fita naunei si fekuwa matematesi. Tovanama tufunakata si kanasuna, si kitisiya matematesi eketa si unakikinomanisiya keta kawasi niniunei si taunisiya. ¹¹ Ekanesiya kana matatafu Yenusanema sinenei yota

matatafusi aviyaonana biga si viya si matuta nakasina.

Tonowana Namoga Yagwanisi Si Gidewadewisiya

¹² Kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanina tonowana si saviviniya namoga nenesiyai. Eketa tovitumaḡana matatafusi Numa Kodukodu sinenei si vivikaninisaḡa eatu kabainama si weneweniya *Sonomoni yana nukefakefa* nenei. ¹³ Yenusanema kana matatafu sinenei namoga tovitumaḡana si vifotuwisiya nakasina. Eketa kasi matutai muka kana fata sina tuyanomwanisi. ¹⁴ Eatu muniyai namoga be vivine sabuvekamoka Tuveka Yeisu si vitumaḡaniya eketa si kenokanakanasuna tovitumaḡana kasi sabu nenei. ¹⁵ Noko nenei keta namoga tovisafwavinaḡa si nemiina ke'ta nenesiyai eketa si vikenofanina kivaya be sita nenesiyai, ebe yo tovanama Fita ina nemiya nenei ita givikaviniya o taki kanukanununaḡa ita givikaviniya ebe sina bwina. ¹⁶ Yenusanema niniuna menanisima nenesiyai sabuveka yasi tovisafwavinaḡa be yota aviyaonana kanunu goyosi si nuwafisiya si nemiisiya eketa matatafusi si dewadewa.

Diu Kasi Toviketanuneina Si Anuvanuva

Be Tonowana Sina Sawatanisiya

¹⁷ Eatu tovibwanaose kasi toviketanuneina keta kana sabu matatafusi Sadusi kunuma nenei si sinegoyowa. ¹⁸ Noko yasi uḡunama fasinei, tonowana si givikaviniya keta deniyai si tenefotisiya. ¹⁹ Eatu na nuwabunanama nenei Tuveka kana kaetoḡa tamokaḡa abamei deni kasi kawa i yausiya atu i kikinomanisiya keta i bwaduwa,

20 “Kwa nai kwa misini Numa Kodukodu kana wasiketai be biga nofe yawasi kiouna fasinei namoḡa matatafusi kwa iyaveisi.” 21 Guyau kana kaetoḡa abamei fonana si muniya keta tovawedanai si kanasuna Numa Kodukodu kana wasiketai eketa si vibutuwa namoḡa nenesiyai si vivisawavenena.

Eatu na tovanama nenei tovibwanaose kasi toviketanuneina kana sabu nukusi si yokowa eketa Diu Kawakawa keta Isineni kasi toviketanuneina matatafusi si wenevakukusisiya. Eyo tuiyo si teweisiya si niya deniyai tonowana kasi tuova fasinei. 22 Eatu tovanama tuiyo si niya deniyai tonowana si kitaokavisiya. Eketa si makavinisiya si simana si bwaduwa, 23 “Deni kasi dawanafota ka kitisiya naki dewadewasi yota kana tuiyo o naki noko. Eatu tovanama kawasima ka yausiya, muka tamo aitevana sinenei!” 24 Tovanama Numa Kodukodu kana tuiyo kasi toviketanuneina eketa tovibwanaose nakanakasisi sifufu nofe si nowaniya, nuwatasi i bauwa keta si vinuwana avamasi yota ina kikinomana.

25 Eatu tovanama nenei, namoḡa tamokaḡa i kanasuna eketa i bwaduwa, “Ei, kwa nowaniya! Namoisima deniyai kwa tenisiya nofe tova Numa Kodukodu kana wasiketai si misimisiniya, Yeisu bigana si vivisawavenena namoḡa nenesiyai.” 26 Eketa tuiyo kasi toviketanuneina yana tuiyo nukusi si niya Numa Kodukodu nenei eketa tonowana si ovisiya. Eatu muka nuyakayakanai sita savivinei uḡuna si matuta namoḡa gabanai

sita kifonufonuwisiya fasinei.*

²⁷ Tovanama si nemiisiya Diu Kawakawa nausiyai si vimisiniisiya. Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina i numatamatanisiya i bwaduwa, ²⁸ “Ka sawatanimiya muka namoḡa nenesiyai kwana visawavenena gwadinama nofe kana wavai. Eatu mukanono! Fonaki kwa teweiya eketa yami visawavenena Yenusanema i gikafufuya. Yota kwa gwaeiya be kwa vivinoikiya gwadinama yana mate fasinei.”

²⁹ Eatu Fita tonowana nukusi fasisiyai i nufata i bwaduwa, “Guyau fonana kana muniiya eatu muka namoḡa. ³⁰ Kwami fiyaomima o Yeisu ogonaḡanaḡai kwa nuvikukiya keta kwa nuvimatiya atu Guyaunama waḡawaḡata si kodukoduwa nenei mateyai i sinaviyawasiya. ³¹ Eketa Guyau Yeisu i vitoḡavaneiya kikikatainei vifotu kabaina nenei Tovisime keta Togifafafana namoḡa fasisiyai. Nofe i saviviniya be kita Isineni i ovivitita be ina ugevinita yata fufunagoyo nenesiyai ebe ina vinuwateweita. ³² Nofe ibasima o venemokena uḡuna kima o kasi tokita keta kasi toviwakakaki maise yota Kanunu Tafutafuna. Tanake o Guyau i vininitiya aviyaonana yana bwadu kana tomuniyeina nenesiyai.”

³³ Tovanama Diu Kawakawa Fita yana bwadu si nowaniya, sinesi i nubusubusuwaniya eketa nuwanuwasi tonowana sina nuvimatisiya. ³⁴ Atu namoḡa tamokaḡa kana wava Gamaniyeni o Diu

* **5:26** Fiyao Diu gabanai namoḡa si nunuvmateya. Eatu Noma yasi visime nenei o sawasawatanana eatu tamo tova kayokuḡa nenei eketa naki visimenama si yakweyakweniya. **5:28** Madiu 27:25

Kawakawa sinesiyai Fanasi yoko nenei. Tanake visime kana tovisawavenena eketa namoḡa matatafusi si vifotuwīya. Matatafusi nausiyai i misiniya eketa tuiyo i visimeisiya keta tonowana si vikikinomanisiya menanai tova bwatanaḡa. ³⁵ Eketa Diu Kawakawa i iyavisiya i bwaduwa, “Yaku sabu fiyao Isineni, aviyavana kwa nuwenuwiya fiyaosima nenesiyai kwana saviviniya fasinei kwana vinuwadadanadewadewa. ³⁶ Kwana tukuya manamana aviyesi naki i kakaviya nenesiyai, namoḡa kana wava Tiyodasi avage i onavaneya vitana tanake tamo toviketanutineina nakasina. Eketa namoḡa kasi yagwana 400 maise si kanasuna kana sabu. Eatu Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa tovanama tonuaviya si nuvimatiya nenei, kana tomuniyeina si kafiyauyauna eketa yasi savivinanama i viibakaokaoḡowa. ³⁷ Muninei yota kasi saifa kana tovai, Yudasa tene Ganini yota Noma gabemani i vikaniyabinisiya eketa namoḡa nuwatasi i kaniya be si muniya. Eatu tonuaviya yota si nuvimatiya keta kana tomuniyeina si kafiyauyauna. ³⁸ Eatu a iyaveimi, nofe namoisima avana si savisaviviniya muka kwana sawatanaisi naki kwa teneisi. Taki yasi viweikanakanata o taki tututausi yasi vinuwadadana nenei si savisavivina nao yawane ina kakaviya. ³⁹ Eatu taki visime nofe Guyau nenei nao muka kami fata kwana sawatanaisi. Akata kwana nuwatasanamaniya vitana Guyau tauna nenei kwa nunuaviya.”

Yana nusifufu fasinei Diu Kawakawa nuwatasi i kaniya. ⁴⁰ Eketa Numa Kodukodu kana tuiyo si iyavisiya keta tonowana si kanasuna-nemiisiya eketa si nafanafasisiya. Nokomai si sawatanisiya be

muka Yeisu kana wawa sina nunusifufuwei eyo muniyai si ketoyausiya.

⁴¹ Na yasi sebobo Diu Kawakawa si teweisiya uḡuna si sanamaniya Guyau i numwasimwasinisiya be i sawateweisiya sina kuvavana Yeisu kana wawa fasinei. ⁴² Tova nubwayouna Numa Kodukodu kana wasiketai yota namoḡa yasi numa nenesiyai, si viketotonisiya si vivisawavenena eketa yota biga dewadewana si yauyauniya vitana Yeisu tanake o Guyau yana Togifafafana Gigibokeinana.

6

Toovivita Nasi 7 Si Gibokisiya

¹ Noko tovasima nenesiyai Yeisu kana tomuniyeina kasi yoko i dibwanamoka. Keta tunisi Diu atu tobwadu-Giniki si kanaonuonuwu tobwadu-Ibeniu nenesiyai yasi vivinekwafukwafuna fasisiyai. Uḡuna tova nubwayouna aviyavana kasi nuwagabubu kana tovituku muka vivinesima sita kitakitaisi.

² Na fasinei tonowana kasi 12 tomuniyeina matatafusi si wenevakukusisiya eketa nenesiyai si bwaduwa, “Muka kana kita dewadewana be Guyau fonana kana savivina kana onovei eatu kwafini kana ovivita nenei kana saḡa. ³ Na fasinei unaunaki, sinemiyai namoḡa kasi 7 aviyaonana yasi dewa dewadewasi be Kanunu Tafutafuna keta nuwatasuyasuya nenei si maḡa kwa vinuwadadaneisi ebe savivina nofe nenei sina vitoovivita. ⁴ Ebe kima naki kana viketotonikiya kawanunuku keta Guyau fonana kana yauneina nenesiyai.”

5 Tomuniyeina matatafusi tonowana si vinowanisiya eketa si ginakata maise. Sitiveni o tanake tovitumaḡana venemokena yota Kanunu Tafutafuna nenei i maḡa. Keta yota Finifi, Fonokonusi, Nikano, Timoni, Fanimenasi. Eketa Nikonasi tene Anitiyoki o tanake muka tene Diu eatu nuwatana i kaviniya keta Diu yasi kodukodu nenei i kanasuna. 6 Tomuniyeina nofe fiyaosima si nemiisiya eketa tonowana nimasi si dawana etasiyai eketa si kawanunukuwa.

7 Noko nenei tomuniyeina Guyau fonana kana yauneina si tenesaviya eketa Yenusanema sinenei tomuniyeina kasi yoko naki i nakatamoka. Yota tovibwanaose yagwanisi vitumaḡaninama si vitumaḡaniya.

Sitiveni Kana Givikavina

8 Sitiveni o naki Guyau yana omukumukutana keta yana fiwana nenei i maḡa be kiyakiyaya kafa nuwatabau fifiwanisi i saviviniisiya namoḡa kasi kawasasai. 9 Eatu tunisi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko kana wava *Ketoketoyausi* si managibuwiya. Fiyaosima o menana nakanakasisi maise Sainini, Anekisenidiya yota fafani Sinisiya eketa Eisiya nenesiyai si nemiya. Nofe fiyaosima si vibutuwa Sitiveni nukusi si vikawabwadubwaduwa. 10 Eatu nuwatasuyasuyanama Kanunu Tafutafuna i veniya maise o nenei i nusifufuwa. Na uḡuna muka kasi fata be fonana sina fatai.

11 Na fasinei makamakaviunai namoḡa tunisi si kanadibidibiisiya keta Sitiveni fasinei si vikanononowa si bwaduwa, “Kima ka nowaniya iba goyosi i bwaduwisiya Mosese keta Guyau

fasisiyai.” ¹² Noko bwadunama namoḡa i visimwananakasisiya yota tokawakawa keta visime kana tovisawavenena nukusi Sitiveni si givikaviniya eketa si sinakanikaniya si niya Diu Kawakawa nenesiyai.

¹³ Eyo muniyai namoḡa tunisi tovikanonono si kanasunisiya keta si bwaduwa, “Nofe gwadinama o tova matatafuna Numa Kodukodu tafutafuna keta Mosese yana visime i manamanagibuwisiya.

¹⁴ Ka nowaniya i bwaduwa avage nofe Yeisunama tene Nasaneti Numa Kodukodu ina nuyauniya yota kata sanu Mosese waḡawaḡata i visawavenisiya ina dawanatamatamanina.”

¹⁵ Namoḡa matatafusi Diu Kawakawa sinenei Sitiveni si toneye-vaḡasiya atu tafakaina si kitiya o vitana Guyau kana kaetoḡa abamei maise.

7

Sitiveni Yana Sifufu

¹ Eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina Sitiveni i nutoninuvenuviya, “Oinoisima nofe venemokena?”

² Eketa Sitiveni i bwaduwa, “Unaunaku keta amamaku, yaku sifufu kwa vaneneḡei. Waḡata Ebenaamu muniyai yo i niya Anani menana nenei eatu yawane ifakwafakwa Mesofotamiya kana tovai, Guyau Etanemokenei i kenokikinomana nenei. ³ Iiyaviya i bwaduwa, ‘Ya menana keta ya sabu kuna tewesiya atu fwayafwayanama ana visawaveniwa nenei kuna niya.’ ⁴ Eketa Ebenaamu Mesofotamiya iteweiya eatu iniya Anani ifakwa. Amana imateya muninei,

Guyau i nemiiya fwayafwayanama nofe tova ta fakwifakwiiya nenei.

⁵ Noko tovanama nenei nofemai muka tamo Guyau fwayafwaya matatafuna ita venei o taki kasimina ebe ina vitoniwagei, atu i bwadudabedabiya vitana susukwana nukusi fwayafwayanama yawane sina vitoniwagiya. Eatu noko tovanama nenei Ebenaamu muka tamo natuna.

⁶ Yota nofemaise Guyau i iyaviya i bwaduwa, ‘Susukwau sina viyauyauna mani fwayafwayai. Tonifwayafwaya susukwau sina vikaetoisiya keta yota sina vitoagoyogoyowisiya manamana 400 sinenei. ⁷ Atu yawane tonifwayafwayasima yasi vitoagoyogoyo fasinei ana vimatadawanisiya eatu susukwau sina kikinomana-nemiya nofemai ebe nenekuwai sina kodukoduwa.’

⁸ Eketa Guyau Dedeni kiyakiyayana Ebenaamu i veniya o nufifina. Na fasinei tovanama Ebenaamu natuna namoḡa Aisake i tufuwa eketa kuyadayada 8 muninei i nufifiniya. Muniyai Aisake natuna Yakobo i nufifiniya yota Yakobo natunatuna kasi 12 i nufifina. Noko tasike o kita waḡawaḡata.

⁹ Yakobo natunatuna taisi Yosefa si sinegoyowiya eketa si vikimwaneiia tovitamaneina nenesiyai keta si viya i vitovikaetoḡa Itifita nenei. Atu Guyau o Yosefa nukusi ¹⁰ eketa i ovivitiya tovanama namoḡa dauna nenei si teneteniya. Guyau nuwatasuyasuya i veniya na uḡuna Itifita tufomu nuwatana i oviya

7:5 Kabikona 12:7, 13:15, 15:18, 17:8 **7:6** Kabikona 15:13,14

7:7 Yauna 3:12 **7:8** Kabikona 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18 **7:9** Kabikona 37:11,28, 39:2,21 **7:10** Kabikona 41:39-41

keta Yosefa i teniya yana numa eketa yota Itifita kana matatafu kana tovisime.

¹¹ Muniyai Itifita keta Kenani kasi matatafu noga i gikafufusiya keta namoḡa si kuvavana nakasina keta yota kabwaga kana nisaga i dauna.

¹² Atu tovanama Yakobo i biganowana vitana Itifita nenei kabwaga, kawa tamokaḡa waḡawaḡata i visimeisiya si niya nokomai. ¹³ Tovanama yasi nai kana vinuwa nenei, Yosefa tauna wakakana i siiya unaunana nenesiyai.

Nokomai Itifita tufomu Yosefa ugunina i sanamanisiya. ¹⁴ Eketa Yosefa yana matakawa i niya amana Yakobo keta yana sabu matatafusi nenesiyai ebe sina nemiya Itifita.

Noko tovanama nenei o kasi yagwana 75. ¹⁵ Eketa Yakobo i sobuwa Itifita keta nokomai yo waḡawaḡata nukusi si vikamatemateya. ¹⁶ Eatu kwafinisi si makavinisiya menana Sekemu nenei keta kididikunama nauna Ebenaamu siniva nenei i kimwaniya fatana matanakasina Amo fasekwina nenesiyai, nokomai si tenisiya.

¹⁷ Tova i niketamwakufwamoka be Guyau avana yana bwadudabadaba Ebenaamu nenei ina vivenemokena, kata sabu Itifita sinenei naki i nakatamoka. ¹⁸ Muniyai tufomu kiouna i vitovisimeya Itifita sinenei eatu muka tamo yana sanamana avana Yosefa i saviviniya Itifita fasinei.

¹⁹ Yata sabu i nonusiya eketa i givikuvavanisiya. I nuyakayakanisiya be natunatusi fwefweyasi menanai sita tenisiya ebe sita vikamatemateya.

¹⁷ Tova i niketamwakufwamoka be Guyau avana yana bwadudabadaba Ebenaamu nenei ina vivenemokena, kata sabu Itifita sinenei naki i nakatamoka. ¹⁸ Muniyai tufomu kiouna i vitovisimeya Itifita sinenei eatu muka tamo yana sanamana avana Yosefa i saviviniya Itifita fasinei.

¹⁹ Yata sabu i nonusiya eketa i givikuvavanisiya. I nuyakayakanisiya be natunatusi fwefweyasi menanai sita tenisiya ebe sita vikamatemateya.

¹⁹ Yata sabu i nonusiya eketa i givikuvavanisiya. I nuyakayakanisiya be natunatusi fwefweyasi menanai sita tenisiya ebe sita vikamatemateya.

7:11 Kabikona 42:1,2 **7:13** Kabikona 45:1,16 **7:14** Kabikona 45:9,10,17,18, 46:27 **7:15** Kabikona 46:1-7, 49:33 **7:16** Kabikona 23:3-16, 33:19, 50:7-13, Yosuwu 24:32

7:17 Yauna 1:7,8
7:19 Yauna 1:10,11,22

²⁰ Noko tovanama nenei Mosese i tufuwa. Gwadimonamonanama o kotokiwaḡa Guyau matanei. Ayona keta amana si kitavikavina-samwagauwiya yamayamana tonusi yasi numa sinenei. ²¹ Eatu tovanama si tenekikinomaniya menanai, tufomu natuna gumayogu i fayaiya eketa i weinakasiya maise tauna natuna. ²² Itifita namoisi yasi ketaketa matatafuna kana sanamana nenei i gumaḡa, maise yota yana nusifufu be yana savivina nenesiyai fifiwanisi.

²³ Tovanama Mosese kana manamana 40 i nisaiya, i vinuwadadana be tauna yana sabu Isineni ina venufotisiya. ²⁴ Eatu i kitiya tene Itifita tene Isineni i munumunuya eketa fasinei i badiwaga tene Itifita i nuvimatiya. ²⁵ Mosese i nuwanuwa vitana tauna yana sabu sita sanamaniya vitana tanake nimanei Guyau ina gifafafanisiya ebe muka sina vikaetoḡa Itifita nenesiyai, eatu muka sita kitanamanani.

²⁶ Kuyadayada kana vinuwa nenei Mosese i kitisiya fiyao Isineni kasi nuwa si vivikamunumuwa eketa i anuvanua be ina katuvisiya. I bwaduwa, ‘Ei, na naunau atu ava fasinei yo kwa vivikamunumuwa?’

²⁷ Atu tomanini gwadinama Mosese i tutukatuiya keta i iyaviya i bwaduwa, ‘Aitevana masi i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki?’ ²⁸ Omasi kuna nuvimatikuwa maise foma tene Itifita ku nuvimatiya?’ ²⁹ Tovanama Mosese bwadunama i nowaniya, i matuta keta i dibwana iniya fafari Midiyani nenei i viteneyauyauna. Nokomai

i vikawana keta natunatuna namoḡa nuwesi si tufuwa.

³⁰ Nokomai i fakwa kana nivaniva manamana 40 eatu tamoka tova koya Sainai niniunei wanakikaoḡowai Guyau kana kaetoḡa abamei i kikinomaniya kai nununuinei kisisiku sinefounei.

³¹ Tovanama Mosese noko i kitiya, i mayaḡa eketa i vaniya niniunei be ina toneye-dewadewiya. Eatu Tuveka kayona i nowaniya i bwaduwa, ³² ‘Iyau o waḡawaḡau Ebenaamu, Aisake eketa Yakobo yasi Guyau.’ Tovanama Mosese bwadu noko i nowaniya, i akikinikuna na yana matuta yota i matuta kai kana toneyeina fasinei.

³³ Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, ‘Fwayafwayanama nenei ku misimisiniya o tafutafuna, na fasinei ka kaevatakutakuna ku kaki.

³⁴ Naki a kitiya Itifita namoisi yaku namonamoḡa si givigivikuvakuvavanisiya. A nowaniya yasi noita na fasinei a sobunemiya be ana ketoyausiya. Eketa ku vaneneḡa, ana teweiiwa kuna makaviniwa Itifita be kuna ovivitisiya.’ ”

³⁵ Eyo Sitiveni yana sifufumokena i nusaviya, “Eketa nofe Mosese o tamoka gwadinama fiyao Isineni si dibutoyoiya tovanama si bwaduwa, ‘Aitevana masi i ginakasiu ku vitovisime yo kima kuna vinuesaniki?’ Guyau kana kaetoḡa abamei kisisiku nununuinei i kikinomaniya, yana ovivita nenei Guyau Mosese i vininitiya tovisime keta yota toketoyau.

³⁶ Itifitei i kikinomanisiya kana tovai, kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniisiya. Maise yota Gibo Yabeyabenina nenei keta yota

fwayafwaya nunumonumona nenei manamana kana yagwana 40 sinenei.

³⁷ Tamoka Mosesenama yota fiyao Isineni i iyavisiya i bwaduwa, ‘Tututaumi sinemiyai Guyau tamo aitevana ina ginakasiya fasimiyai ebe ina vitomatakawa maise iyau.’ ³⁸ Mosese o fiyao Isineni nukusi tovanama si yokowa fwayafwaya nunumonumona nenei eatu Guyau kana kaetoga abamei koya Sainai nenei Mosese i nusifufuwiya. Guyau yana bwadu fakwafakwa-vaḡasina i nowaniya eketa i tenetamaniya nenetiya.

³⁹ Eatu waḡawaḡata si dibutoyoiya keta si tutukatuiya eatu si nuwayewa Itifita fasinei. ⁴⁰ Eketa Anoni si iyaviya si bwaduwa, ‘Guyau tamo kuta fufuniya be ita viketanunita. Noko namoḡanama Mosese Itifitei i kikinomana-nemiita eatu muka tata sanamanei avao i kanasiya.’ ⁴¹ Eketa kaivakuku tamokaḡa si ginivaviya kana kitakita maise bunumakau mwanavauna eketa nenei si vibwanaoseya keta aviyavana nimasiyai si fufuniya avage si kawiiya. ⁴² Na fasinei Guyau i saḡakuwakufutisiya keta i teweisiya be si kodukoduwa kinavinavi, vanavana keta yamayamana nenesiyai. Naki maise Guyau fonakituna sinenei, yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya si bwaduwa,

‘Kwami fiyao Isineni tovanama kwa fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei manamana 40 sinenei,

7:37 Visime Nuvinavinana 18:15,18 **7:38** Yauna 19:1—20:17,
 Visime Nuvinavinana 5:1-33 **7:40** Yauna 32:1 **7:41** Yauna
 32:2-6 **7:42** Emosi 5:25-27

*yami kavenenakaogō yomuyomu o muka
kwata vibwanaoseyeisi nenekuwai.*

43 *Yami iduiduwa Moneki kana bonu
eketa yami iduiduwa kinavinavi Nefani
mayauna kwa unadadanisiya.*

*Noko kifukifufunasima kwa fufunisiya be nene-
siyai kwa kodukoduwa.*

*Na fasinei namogā ana teweisiya yami
menanamokeyai sina vimiya
be sina niimiya Babinoni muninei sasanemo-
kenei.’ ”*

44 Yota Sitiveni i bwaduwa, “Waḡawaḡata Vada Tafutafuna si unadadaniya tovanama si fakwafakwa fwayafwaya nunumonumonei. Namaise Guyau Mosese koya Sainai etanei i gisawakedaniya, naki maisemoka i fufuniya. **45** Yota si tenetamaniya waḡawaḡata nenesiyai Yosuwā yana tovai, Guyau yana ovivitai be fwayafwaya nofe si viya mani namogā nenesiyai. Eketa Vada Tafutafuna si nemiiya nofemai i fakwa kana nivaniva tufomu Deivida yana tovai.

46 Guyau Deivida yana nusuyai i niya keta Deivida i vikokona vitana ita sawateweiya be Numa Kodukodu ita yoniya Yakobo ugunina yasi kafa kodukodu Guyau nenei fasinei. **47** Eatu Sonomoni Numanama i yoniya. **48** Eatu Guyau Etanemokenei o muka namogā yasi kikiyona ita fakwifakwiyeisi. Maisemoka Guyau yana tomatakawa manatuwaina i viginiwiya maise,

7:44 Yauna 25:9,40 **7:45** Yosuwā 3:14-17 **7:46** 2 Samuwena 7:1-16, 1 Sifusifufu 17:1-14 **7:47** 1 Tufomu 6:1-38, 2 Sifusifufu 3:1-17

49 *‘Tuveka i bwaduwa,
“Abama o kaku kwabudoga
eatu fwayafwaya o kaeku kana kafa
vasafasafa.*

*Eketa avi numa simo o kwata yonai fasikuwai?
Muka tamo kabaḡa dewadewana kami fata
kwana gidewadewai ebe ana fakwiyei,
50 uḡuna Iyau taumokeku iba matatafuna abamai
keta fwayafwayai a fufunisiya.” ’ ’*

51 Eketa Sitiveni i bwaduwa, “Kwami naki katekatemi guasi. Taniyami kwa gifota eketa muka Guyau yana bwadu kwata munimuniyei. Kanunu Tafutafuna kwa adibutoyotoyoia naki maisemoka waḡawaḡami. 52 Guyau yana tomatakawa i visimeisiya, matatafusi si givikuvavanisiya. Yota tobwadukikinomana Toeyaeyanamoka yana nemi fasinei o si nuvimatisiya. Eketa tovanama tauna i nemiya, kwami kwa viwaifufuniya keta kwa nuvimatiya. 53 Guyau kana kaetoḡa abamei i visimeisiya eketa yana visime si venita eatu muka kwata kitavikaviniya.”

Sitiveni Gabanai Si Tutuvimatiya

54 Tovanama Diu toviketaneina nofe bwadunama si nowaniya, sinesi si nubusubusuwanina keta niḡosi si kitanavikavikavina nenei. 55 Atu Kanunu Tafutafuna Sitiveni i vimaiya. I kitakawavitata abamai eketa i kitiya Guyau kana kaiwabu keta yota Yeisu i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu kabaina nenei.

⁵⁶ Eketa i bwaduwa, “Kwa kitai! A kitakitiya abama kana kawa kakayauna eketa Namoga Natuna i misimisiniya Guyau kikikatainei vifotu kabaina nenei.”

⁵⁷ Tovanama nenei, taniyasi si gifota atu si vikafinafina eketa si kududuwana Sitiveni fasinei.

⁵⁸ Si sinakanikaniya keta si kikinomaniya menana nakasina kwaunei eyo si vibutuwa gabanai si fonufonuya. Kana tovinoisima kasi nuya si kikakiya eketa namoga tufunakasina kana wava Sauno naunei si dawana.

⁵⁹ Tovanama gabanai si fonufonuya nenei, i bwaukikinomana, “Tuveka Yesu, kanunuku ku katuvai.”

⁶⁰ Eketa i fekuwa kaetutunei eatu i bwauwa, “Tuveka yo, muka yasi go'yonanama nofe kuna tukuya!” Tovanama nofe i bwaduwiya muninei i vidawana.

8

¹⁻² Eketa Sitiveni kana nuvimate fasinei Sauno i visawadewadewiya. Tunisi Guyau kana tovimogumogu Sitiveni kwafinina si odewadewiya eketa fasinei si bwediutukwasoga.

Namoga Ekanesiya Si Vitoagoyogoyowisiya

Na kuyadayadanama nenei ekanesiya Yenusanema sinenei daunamataina si nisaiya. Na nenei keta tovitumašana matatafusi si kafiyauyauna Yudiya keta Sameniya fafanisima nenesiyai eatu tonowanağa Yenusanema si fakwa. ³ Atu Sauno i anuvanua be ekanesiya ina nuyakweyakweniya. Eketa iniya numa tamokatamokağa nenesiyai, namoga be vivine

i nusoni-kikinomanina keta i sinakanikanisiya eketa deniyai i tenisiya.

Biga Dewadewana Finifi I Yauniya Sameniya Sinenei

⁴ Eatu tasike aviyaonana si kafiyauyauna, nao si fanakwaniuḡa menana nenesiyai eketa biga dewadewana si yauniya. ⁵ Eketa maise Finifi o isobuwa menana tamoka nakasina Sameniya sinenei eketa i numamana Togifafafana Gigibokeinana fasinei. ⁶ Matatafusi yana sifufu si nowaniya eketa si nafanafiya uḡuna kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya si kitisiya. ⁷ Kafa kita maise kanunu goyosi namoḡa yagwanisi si nuwafisiya, i nukakisiya keta si gionovisiya na yasi kwaesinasinae nukusi. Yota yagwanisi tanaisi matematesi keta fenafenasi i gidewidewisiya. ⁸ Eketa noko menaninama nakasina namoisi si sebobowa nakatamokena.

Saimoni Toibaiba

⁹ Eatu noko menaninama nakasina nenei namoḡa tamokaḡa kana wava Saimoni i fakwafakwa eketa tova nubwayouna i viviboḡauwa eketa fiyao Sameniya o yana savivinasima nuwatasi i viya. Tova matatafuna i onaonavaneya vitana tanake o namoḡa tamo nakasina. ¹⁰ Namoḡa matatafusi, muka kasi wava be na kasi wava nenesiyai, yana sifufu kana nowana nenei si bwaduwa, “Namoḡa nofe o Guyau yana fiwana matasikauna.” ¹¹ Tova nubwayoumataina nuwatasi i kaniya yana oibaibasima nenesiyai. Na nenei keta naki tanakeḡa fonana si vanevaneneiya.

12 Eatu tovanama Finifi biga dewadewana i numamaniya Guyau yana kafa visime fasinei yota Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wava fasinei, namoḡa si vitumaḡaniya. Noko nenei namoḡa keta vivine i givibutibutisiya. 13 Saimoni tauna yota biga i vitumaḡaniya eketa yota givibutabuta i viya. Noko nenei i vibutuwa Finifi i munimuniye-dadaniya uḡuna tova matatafuna kiyakiyaya kafa nuwatabau Finifi i savisaviviniya o kafa mayaḡa tanake nenei.

14 Yenusanema sinenei tovanama tonowana si biganowana vitana fiyao Sameniya Guyau fonana si katuviya, Fita keta Yoni si visimeisiya si niya nenesiyai. 15-16 Tovitumaḡanasima kiouisi o naki givibutabutaḡa si viya Tuveka Yeisu kana wavai eatu Kanunu Tafutafuna o yawane muka sita vai. Na uḡuna Fita keta Yoni si kikinomana nokomai eketa Guyau si kawanunukuwiya be Kanunu Tafutafuna tovitumaḡana noko ina venisiya. 17 Eketa tovanama nimasi si dawana tovitumaḡanasima debabousiyai Kanunu Tafutafuna si viya.

18 Eatu Saimoni i kitanisaiya vitana namoḡa Kanunu Tafutafuna si viya tovanama tonowana nimasi si dawana debabousiyai. Na nenei gabana i tuniya, 19 eketa i vikokonisiya i bwaduwa, “Fiwana nofe yota iyau kwa veneiku, ebe aitevana nimaku ana teniya nenei kana fata Kanunu Tafutafuna ita viya.”

20 Eatu Fita i iyaviya i bwaduwa, “Kana nufotamoka kwaḡa keta ya gabana Guyau ita nuyaunimiya. Nofe o Guyau yana kakavenena eatu ku nuwanuwa avage gabanai kuta kimwaniya!

21 Muka tamo ka tukutuku ita fakwafakwa nofe mudadavanama nenei uḡuna katekateu o muka dawaniniina Guyau matanei.

22 Eketa nofe nuwanuwanama goyona nenei ku ugevinau ebe Tuveka ku kawanunukuwei. Kamo kana kita ya vinuwadadasima katekateweu ina vinuwateweisiya. 23 Tumadama yo ya nuwasinae nenei nuwanuwa goyona i vivisimeiwa.”

24 Eatu Saimoni i bwaduwa, “Fasikuwai Tuveka kwata kawanunukuwiya ebe avana kwa bwaduwiya muka nenekuwai ita kikinomana.”

25 Eketa nauna Fita keta Yoni yasi vitumaḡana fasinei tututausi si viwakakakisiya keta yota Tuveka Yeisu bigana si nusifufuwiya tovitumaḡana kiousi nenesiyai. Tovanama yasi makavina Yenusanema nenei, kunausi biga dewadewana si yauniya menana yagwanisi nenesiyai Sameniya sinenei.

Finifi Etiyofiya Kana Namōḡa Nakasina I Givibutabutiya

26 Tamoka tova Tuveka kana kaetoḡa abamei Finifi i iyaviya, “Ku misini be kugagasa ketanama Yenusanemei i sobusobuwa be i niniya Gasa, nenei kuna niya.” (Ketanama noko namōḡa nofe tova muka sita vaavaḡai.) 27 Keta Finifi

i noḡokawawa atu ke'ta tofwanei tene Etiyofiya i venusaiya. Namōḡanama o tanake tamo namōḡa nakasina, Etiyofiya kana tufomu gumayogu kana wava Kanidesi yana gabana matatafuna kana tokitavikavina. Namōḡanama i niya Yenusanema kodukodu fasinei. 28 Tovanama i makamakaviniya Etiyofiya, yana waganusoni sinenei i niniya eatu

Guyau yana tomatakawa Aiseya yana viginiwa i giginaganaiya.

²⁹ Eketa Kanunu Tafutafuna Finifi i iyaviya, “Ku nai noko waganusoninama niniunei.”

³⁰ Eketa Finifi i dibwanamoka waganusoninama niniunei eketa i nowaniya namoḡa Guyau yana tomatakawa Aiseya i viginiwiya, i giginaganaiya. Eketa Finifi i nutoninuvenuviya, “Na viginiwanama ku giginaganaiya simo kana sanamana ku viviya?”

³¹ Eketa yana bwadu i fatiya, “Muka. Namaise masi ata sanamanei taki muka tamo kana givimayeta nenekuwai?” Noko nenei i vikokoniya Finifi keta i vaneya nukusi si toḡanuwa.

³² Guyau fonakitunanama i giginaganaiya nenei o nofemaise i bwaduwa,

*“Vitana maise sifi si niiya be kayona sina kanibasiya
eketa vitana maise sifi mwanavauna
utuutuna kana tanakakanu fasinei naki
i numananavamoka.
Maisemoka tanake muka tamo kayona.*

³³ *Si sawanuketuwiiya eketa si sawanoviya.
Muka tamo tauna yana dana keta weyo kasi
sanamana
uḡuna yawasina fwayafwayai si viteweiiya.”*

³⁴ Keta namoḡa nakasina Finifi i nutoninuvenuviya, “Yamasi kuta iyavikuwa, Guyau yana tomatakawa tauna fasinei i bwadubwaduwa o taki tamo aitevana fasinei?” ³⁵ Eketa noko viginiwanama nenei Finifi i vibutuwa eketa biga dewadewana Yeisu fasinei i givimayeta.

³⁶ Eketa si niniya eatu tovanama si nemiya sawa nenei namoḡa nakasina i bwaduwa, “Ake! Ukowa nofe. Muka tamo kaku nusiwataka, kuta givibutabutikuwa.”* ³⁸ Eketa namoḡa nakasina i nusawataniya waganusoni kana tovidibwana atu nasi nuwa si sobuwa ukowai, eyo Finifi i givibutabutiya.

³⁹ Tovanama ukowei si vanenemiya, Tuveka Kanununa Finifi i sinasamwagauwiya eketa i niya tamo menana nenei. Noko nenei Namoḡa nakasina Finifi muka yota ita kitai eatu na sebobona yana ketai i niya. ⁴⁰ Eatu Finifi i kikinomana Adiyotusi menana nakasina nenei eketa menana matatafuna nenesiyai biga dewadewana i yauna-niyya kana nivaniva i nemiya Sisaniya menana nakasina nenei.

9

Sauno I Vitomuniya Yeisu Fasinei Bunanige 22:6-16, 26:12-18

¹ Eatu Sauno na nuwagoyona i bwadu-kamanamana, “Tasike aviyaonana Yeisu kana tovitumaḡana ana nuvimatisiya.” I misiniya keta i niya Yenusanema tovibwanaose kasi toviketaneina nenei, ² eketa i vikokoniya be nufunufu ina viginiwisiya numa kafa yokoyoko kasi toviketaneina nenesiyai Damasiko sinenei. Noko nufunufusima nenesiyai tovibwanaose kasi

* **8:36** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi ³⁷ si nunatuya. Finifi i nufata, “Taki Yeisu Togifafafana Gigibokeinana nenei ku vitumaḡana katekateu matatafuni, nao ana givibutabutiwa.” Eketa namoḡa nakasina i bwaduwa, “Ika, a vitumaḡaniya tanake Yeisu Togifafafana Gigibokeinana o tanake Guyau natuna.”

toviketanuneina sawateweyeina Sauno i veniya ebe noko menanasima nenesiyai avi namoḡa o avi gumayogu ina nisaiya Yeisu yana Ke'ta* nununei i niniya, ina givikaviniya be ina nemiisiya Yenusanema deniyai.

³ Eketa i niniya Damasiko nenei eatu tovanama menana i ninikitekitiya, abamei mayesina matakikikwanena visabanutuḡai i tafafifiniya.

⁴ Sauno i fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo i nowaniya i bwadubwaduwa nenei, “Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku?”

⁵ Sauno i nutoniiya i bwaduwa, “Aiye o kwaḡa aitevana?”

Eketa i nufata i bwaduwa, “Iyau Yeisu, Iyau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa. ⁶ Nofe tova kuna misiniya keta kuna kanasuna menana nakasinei ebe nokomai tamo aitevana ina iyaviwa avana kuta fufuniya.”

⁷ Namogāsima Sauno nukusi si niniya, si misinivaḡata keta kawasi si kataka uḡuna kayonaḡa si nowanowaniya eatu muka sita kitakitai.

⁸ Sauno fwayafwayai i otowamisiniya keta i toneya eatu muka tamo aviyavana ita kitakitai. Na fasinei unaunana nimanei si givikavina eketa si kanasuniya Damasiko. ⁹ Kuyadayada tonusi sinesiyai matana i kwava eketa yota muka ita kaka keta muka ita yuyu.

* **9:2** Ke'ta kana tomuniyeina. Wava nofe o Yeisu kana tomuniyeina kasi wava. Ke'ta kana nuwanuwa o Gifafafana o Yawa-sivaḡata kana ke'ta. Tanake o Yeisu. Yoni 14:6 nenei, Yeisu tauna i weniya Ke'ta.

¹⁰ Damasiko nenei tomuniyeina tamokaḡa kana wawa Ananaiyasi. Tuveka kenokitai i iyaviya i bwaduwa, “Ananaiyasi yo!”

Eketa i nufata i bwaduwa, “Tuveka, iyau weka.”

¹¹ Eketa Tuveka i iyaviya i bwaduwa, “Ku misini be ke'ta kana wawa Dawaniniina nenei ku nai ebe Yudasa yana numai ku nutoninuvanuva namoḡa kana wawa Sauno tene Tasusi fasinei. Nofe tovanama nenei i kawakawanunukuwa nenekuwai.

¹² Kana kenokita nenei namoḡa kana wawa Ananaiyasi i kitiya avage i nemiya eketa nimana i dawana tofwanei eketa i kita-savaviniya.”

¹³ Eatu Ananaiyasi i nufata i bwaduwa, “Tuveka yo, namoinama fasinei biga yagwanina a nowaniya vitana ka tovitumaḡana tafutafusi i givigivikuvavansiya Yenusanema sinenei.

¹⁴ Yota nofe o tovibwanaose nakanakasisi sawateweyeina si veniya eketa i nemiya nofemai, ebe aviyaonana neneweu si kodukoduwa matatafusi ina givikaviniya.”

¹⁵ Atu Tuveka Ananaiyasi i iyaviya i bwaduwa, “Ku nai! A vitoniwagiya ina vikaetoikuwa ebe fasikuwai Kani Kwauna yasi tufomu nukusi yota fiyao Isineni ina numamanisiya. ¹⁶ Iyau taumokeku ana visawaveniya namaise kuvavana kana nakata yawane ina kuvavaniya kaku wawa fasinei.”

¹⁷ Eketa Ananaiyasi i niya keta i kanasuna numai. Nokomai nimana i dawana Sauno debabounei eyo i kawatakana i bwaduwa, “Unaku Sauno, gwadinama ketai ku kitiya tovanama ku nenemiya nofemai o Tuveka Yeisu. Gwadinama i vininitikuwa neneweu kuna kita-savavina fasinei yota Kanunu Tafutafuna nenei kuna maḡa.” ¹⁸ Muka mwanenenama atu

vitana iyana gwenavisi maise Sauno matanei si fekuwa eketa i kita-savaviniya. I otowamisiniya eketa Ananaiyasi i givibutabutiya. ¹⁹ Nokomai Sauno kabwaga i kawa keta fiwana i viya.

Sauno Damasiko I Numamana

Eketa Sauno i fakwa tomuniyeina nukusi kuyadayada kawaviya Damasiko nenei. ²⁰ Muka mwanenena tu Sauno i vibutuwa i numamana numa kafa yokoyoko nenesiyai vitana Yeisu o Guyau natuna.

²¹ Matatafusi aviyaonana Sauno yana numamana si nowaniya si mayaḡa. Tututausiḡa si vikanunutoniya, “Nofe namoḡanama o Yeisu kana tomuniyeina i vivitoagoyogoyowisiya Yenusanema sinenei. Kamo ava tu i nemiya tamoka nuwanuwanama fasinei, tovitumaḡana ina givikaviniya be ina niisiya tovibwanaose nakanakasisi nenesiyai?” ²² Eatu Sauno i fiwanamataiya yana numamana nenesiyai vitana Yeisu o tanake Togifafafana Gigibokeinana. Eketa fiyao Diu Damasiko kana tofakwa muka kasi fata yana bwadusima fasisiyai avana tamo sina bwaduwei.

²³ Kuyadayada aviyesi i kakavisiya muninei, Diu fiyaosi Sauno si viwaifufuniya be sita nuvimatiya.

²⁴ Kuyadayada be nuwabuna menananama kasi ketakawana† si toneye-vaḡasisiya kana nuvimate fasinei. Eatu yasi viwaifufuninama o Sauno naki i sanamaniya. ²⁵ Nuwabuna tamokaḡa nenei

9:23 2 Kononita 11:32,33 † **9:24** Damasiko menana nakasina kana kani badobadosi gabana nenesiyai si tutukanikanisiya keta tutautausi si gigifafafanisiya kasi aviya nenesiyai. Eketa kasi kanisima nenesiyai ketakawana yagwanisi si fufunisiya.

tunisi kana tomuniyeina kautu nakasinei un-avai si otanotanowiya menaninama kana kani kana nugiginabu nenei.

²⁶ Tovanama Sauno i kikinomana Yenusanema, i anuvanuva be tomuniyeina ita tuyanomwanisiya eatu matatafusi si matutiya. Muka sita vitumaḡanei vitana tanake o naki Yeisu kana tomuniyeina.

²⁷ Eatu Banabasi Sauno i oviya keta i niya tonowana nenesiyai. Eketa i nusifufuwisiya namaise Damasiko ketai Sauno Tuveka i kitai, yota namaise Tuveka Sauno i nusifufuwei. Keta yota i iyavisiya namaise Sauno Damasiko sinenei na yana katevatu Yeisu kana wavai i numamana.

²⁸ Eketa nokomai tonowana nukusi si fakwa keta Tuveka kana wavai i numamana-fanakwaniuḡa Yenusanema na yana katevatu.

²⁹ Yana nusifufuwai fiyao Diu atu tobwadu-Giniki nukusi si vikawabwadubwaduwa atu ketaketa si nuwasa kana nuvimate fasinei. ³⁰ Tovanama tomuniyeina tunisi si biganowana, si oviya keta si sobuwiya Sisaniya eketa wakai si vitoiya i niya Tasusi tauna yana menanai.

³¹ Noko nenei eketa Yudiya, Ganini keta Sameniya fafanisima nenesiyai ekanesiya kana matatafu biganei si fakwa. Eketa Kanunu Tafutafuna tomuniyeina i givikatevatusiya keta yasi vitumaḡana i givifakiniya. Na nenei tomuniyeina kasi sabu i nakata yota Tuveka kana vifotu i nakata.

Fita Yana Nai Nida Keta Yofa Nenesiyai

³² Fita yana nidadana menana tu menana nenesiyai eatu tamoka tova, menana Nida nenei tovitumaḡana i venufotisiya. ³³ Nokomai namoḡa kana

wawa Aniyasi i venusaiya. Namogānana tanaina matematenā eketa i matamataveya manamana 8. ³⁴ Fita i iyaviya i bwaduwa, “Aniyasi, Yeisu Togi-fafafana Gigibokeinana i gidewadewiwa! Ku misini be ka sita ku kuwai.” Eketa na tovanama nenei Aniyasi i dewadewa. ³⁵ Tovanama Nida keta Sanoni menanisima namoisi si kitiya Aniyasi i dewadewa eketa Tuveka si vitumaḡaniya.

³⁶ Yofa menana nenei gumayogu tomuniyeina kana wawa Tabita. (Giniki fonasiyai o kana wawa Dokasi.) Tova matatafuna i nuwagabubuwa namoḡa nenesiyai keta yota i ovivita goyogoyo nenesiyai. ³⁷ Eatu noko tovanama nenei Fita yawane Nida i fakwafakwa eatu gumayogunama i visafwavinaḡa keta yawasina i kakaviya. Kwafinina si gidewadewiya keta numa kuetana kana totomu nenei si teniya. ³⁸ Eatu Nida menana o Yofa niniunei eketa tovanama Yofa tomuniyeina si nowaniya Fita Nida i fakwafakwa, namoḡa kasi nuwa si visimeisiya si niya kana tuova fasinei si iyaviya si bwaduwa, “Ae, nofe tova tata venuniya.”

³⁹ Eketa Fita nukusi si niya. Tovanama si kikinomana, si vaneiya numa kuetana kana totomu nenei. Nokomai vivinekwafukwafuna yagwanisi si misinififiniya keta si bwedibwediya atu si vivisawaveniya kasi nuyasima tuninatunina i kwanisiya na yawasinei. ⁴⁰ Eketa Fita matatafusi i vikikinomanisiya eatu kaetutuna i viketogunisiya eketa i kawanunukuwa. Tovanama i nusafuwa i saḡaviniya gumayogu matematenā nenei eketa i bwaduwa, “Tabita, ku misini!” Eketa gumayogu matana i kanakasiya eatu tovanama Fita i kitiya, i otowamisiniya keta i nuvitoiya. ⁴¹ Gumayogu

nimanei i givikavina eketa i sinavitowamisiniya. Eyo vivinekwafukwafuna keta tunisi tovitumaḡana i wenisiya keta i visawavenisiya vitana Dokasi naki i yawasa-savaviniya.

⁴² Yofa kana matatafu bigana si nowaniya keta sabu Tuveka si vitumaḡaniya. ⁴³ Eketa nokomai Fita i fakwa kuyadayada matayagwanina namoḡa kana wava Saimoni nukusi. Nofe namoḡanama o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nongonogo fakifakinisi kasi tokifufuna.†

10

Fita Keta Koniniyasi

¹ Menana Sisaniya nenei namoḡa tamokaḡa kana wava Koniniyasi, tanake tamo tonuaviya kasi 100 kana kaimatana Itani tonuaviya kunumisi nenei.

² Namoḡanama o toeyaeyana eketa yota yana sabu matatafusi nukusi Guyau kana tovimogumogu. Inuwagabubuwa goyogoyo nenesiyai eketa yota tova nubwayouna i kawakawanunukuwa Guyau nenei. ³ Tamoka tova vanavana i kavigeniya kana bai tonusi nenei, kenokita nenei i kitautuutuya Guyau kana kaetoḡa abamei inemiya eketa i bwaduwa, “Koniniyasi!”

⁴ Eketa Koniniyasi i toneiya na yana matuta eatu i nutoniiya, “Tuveka yo, avamasi ya nuwanuwa?”

Eketa i nufata, “Tova nubwayouna ya kawa-nunuku keta ya nuwagabubu goyogoyo nenesiyai

† **9:43** Diu yasi sanamana nenei nofe namoḡanama o gavigavina uḡuna yomuyomu matematesi kwafinisi i gigivikavina (Visime Tafu 11:39-40). Fita yana fakwa namoḡanama nukusi i visawavenena vitana nuwanuwana be Kani Kwauna nukusi sina savivina tamo nenei.

Guyau nuwatana i oviya vitana maise bwanaose mamadina. ⁵ Nofe tova namoḡa ku visimeyeisi si nai Yofa ebe Saimoni Fita si ovai. ⁶ Wavakokona Saimoni nukusi yana numai. Tanake o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa.”

⁷ Tovanama kaetoḡanama i nusifufukooḡa keta i mowa, Koniniyasi kana kaetoḡa nasi nuwa keta yana tonuaviya tamokaḡa tanake Guyau kana tovimogumogu i weniya. ⁸ Eketa kana kenokitanama fasinei matatafuna i nusifufuwisiya muninei yo i visimeisiya si niya Yofa.*

Fita Kana Kenokita

⁹ Kuyadayada kana vinuwa vanavana etatiyai, namoḡasima Yofa si venukitekitiya. Nofe kawasasanama nenei Fita i vaneya kudukudu kayavenina etanei kawanunuku fasinei. ¹⁰ Eketa i vitanona eatu vivine yawane kabwaga si gigimwanemwaneneiya nenei o i kenokita. ¹¹ I kitiya abama i kawiya eatu vitana aviyavana maise nuya nafanafana noyana nufunina nenesiyai vitana tamo aitevana ita otanotanowei. ¹² Nuyanama sinenei o yomuyomu be tooyaḡaḡa keta yota manuwa. ¹³ Kayokayo i kikinomana i bwaduwa, “Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawa!”

¹⁴ Eatu Fita i nufata i bwaduwa, “Muka Tuveka, nao matatafusi viviketofotasi yota gavigavisi

* **10:8** Sisaniya atu nanakoyei o Yofa i fakwa, kana kedawanau kana fwafwa 53 kinomita.

eketa mukamokena ata giginuvanuvaisi.”†

15 Kayokayo i kikinomana-savaviniya i bwaduwa, “Aviyavana tamo Guyau i givieyaeiya muka kuna visawagoyowei.”

16 Tamoka kenokitanama i kitiya kawa tonu mu-niyai yo nuyanama i vanesavaviniya abamai.

17 Kenokitanama kana sanamana fasinei Fita yawane i vivinuwadadaniya eatu namoḡa kasi tonu Koniniyasi i visimeisiya naki Saimoni yana numai si kikinomana eketa yana ketakawanai si misimisiniya. 18 Eketa si nutoniya, “Na tamo wagawaga kana wava Saimoni Fita?”

19 Fita o yawane kenokitanama i vivinuwadadaniya atu Kanunu Tafutafuna i iyaviya i bwaduwa, “Ei, namoḡa nasi tonu si nunuwasiwa. 20 Na fasinei ku misini ku sobu be nukusi kwa nai. Muka kuna vinuwana uḡuna Iyau a visimeisiya.”

21 Fita i sobuwa nenesiyai keta i bwaduwa, “Iyau weka tauku kwa nunuwasikuwa. Namaise yo kwa nemai?”

22 Namoḡa si nufata si bwaduwa, “Noma tamo kaimatana Koniniyasi i visimeikiya ka nemiya. Tanake namoḡa toeyaeyana yota Guyau kana tovimogumogu eketa fiyao Diu matatafusi si vivifotuwia. Guyau kana kaetoḡa tafutafuna abamei i nusifufuwiya fasinei eketa ka nemiya ka tuova, tana niya yana numai be ya sifufu

† 10:14 Taki tene Diu yomuyomu sawaswatanana ina givikaviniya o ina kaniya, nao naki i gaviya (Visime Tafu 11). Noko kana nuwanuwa o muka namoḡa nenesiyai sina viyao yota muka sina tuyanomwanisi kodukodu kana tovai, kana nivaniva sina vibwanaoseya be sina eyaeya-savavinisiya.

ina vaneneiya.” ²³ Eketa Fita namoḡasima i katuvisiya yana numai keta nokomai si banuwa.

Fita Koniniyasi Yana Numai

Eketa tova i katakiya i gidewadewa keta nukusi si niya. Atu yota tunisi Yofa tovitumaḡana kaena si kwafuya. ²⁴ Kuyadayada kana vinuwa nenei i kikinomana Sisaniya. Koniniyasi yana sabu keta yana yaoyao i vakukusisiya keta yana numai si fotafota. ²⁵ Tovanama Fita i kanakanasuna yana numai, Koniniyasi i venufotefotiya keta kaetutuna i viketogunisiya eketa i koduwa Fita kanonovanei. ²⁶ Atu i sinavitowamisiniya keta i iyaviya, “Ku misini, iyau o namoḡamoka.”†

²⁷ Eketa nasi nuwa si nunusifufuniya si kanasuna sinenei eketa Fita i kitisiya sabu si yokowa. ²⁸ I iyavisiya i bwaduwa, “Kwa vaneneḡa! Matatafumi kwa sanamaniya Diu kama kwenava, muka tamo Kani Kwauna kana tuyanomwanimi o yota kana venufotaimi. Eatu Guyau naki i visawavenikuwa gewa muka mani namoḡa ana visawagavigaviyeisi. ²⁹ Eketa tovanama kwa nemiya kaku tuova fasinei, muka ata kabisawa. Eyo kwa iyaveiku namaise yo a nemai?”

³⁰ Eketa Koniniyasi i vibutuwa i nusifufuwa, “Kuyadayada nufunina i kakavisiya vanavana i kavigeniya kana bai tonusi, nao yaku numai a kawakawanunukuwa. Eatu tovanama nenei, namoḡa kana nuya nukawanamanamaneinasi naukuwai i kikinomaniya. ³¹ Eketa i nusifufuwa

† **10:26** Guyau i visimeya tanakeḡa nenei tata kodukoduwa (Yauna 20:3-5, Visime Nuvinavinana 5:7-9, 6:13, 10:20, keta yota Nuke 4:5-8, Kenokita 19:10, 22:8-9).

i bwaduwa, ‘Koniniyasi, ya kawanunuku be ya nuwagabubu goyogoyo nenesiyai Guyau nuwatana i oviya. ³² Namoga ku visimeyeisi si nai Yofa ebe Saimoni Fita si ovai. Wavakokona Saimoni nukusi yana numai. Tanake o yomuyomu matematesi kwafinisi nenei nogonogo fakifakinisi kasi tokifufuna, gibokwadewai i fakwafakwa.’ ³³ Eketa muka mwanenena a visimeisiya fasiweu eketa a viagigikuwa naki ku nemiya. Na fasinei nofe tova matatafuki ka yokowa ka vanevaneneiwa Guyau matanei be matatafuna avana Tuveka i visimeiwa fasikiyai ku nusifufuweiki.”

Fita Yana Sifufu

³⁴ Eketa Fita i vibutuwa i nusifufuwa i bwaduwa, “Nofe tova a nuwatasanamaniya gewa Guyau muka tamo aitevana yana nusuyai ita ninai. ³⁵ Eatu kunuma tuninatunina nenesiyai aviyaonana Guyau si vivimogumoguwiya keta si fufufuna dawaniniina nenei nao i katukatuvisiya. ³⁶ Eketa Yesu Togifafafana Gigibokeinana o namoga kata matatafu yata Tuveka. Aitevana ina vitumaḡaniya, nao kana fata Guyau ina viyaowiya. Nofe biganama dewadewana fasinei o Guyau i vininitiya Isineni nenesiyai. ³⁷ Aviyavana matatafuna Yesu yana mudadava Yudiya kana matatafu nenei o naki kwa sanamaniya. Yoni i numamana givibutabuta fasinei muniyai yo Yesu mudadava nofe i vibutuwa Ganini nenei. ³⁸ Ka kitiya namaise Guyau Kanunu Tafutafuna nenei Yesu tene Nasaneti i vimaiya keta yota i givifiwaniya.

Yeisu i niya menana yagwanina nenesiyai iba dewadewasi i saviviniya, yota namoisima Seitani yana fiwana sifunei matatafusi i gidewadewisiya uḡuna Guyau o tanake nukusi.

³⁹ Namaise yana mudadava Yudiya kana matatafu keta yota Yenusanema sinenei, nao kima tonowana kana tokita keta kana toviwakakaki.

Si giviogonaḡanaiya keta si nuvimiya. ⁴⁰ Eatu kuyadayada kana vitonu nenei Guyau i sinaviyawasiya eketa i vimaikitikiya.

⁴¹ Mateyai yana misini-savavineina muninei muka namoḡa matatafusi sita kitai. Naki kimaḡa o nukusi ka kawa keta ka yuwa. Namoikima o Guyau i gibokikiya sifufuna kana yaugenyaniya fasinei.

⁴² Yeisu i visimeikiya be namoḡa kana numamanisiya be kana viwakakakisiya vitana tanake o Guyau i ginakasiya yawayawasisi keta matematesi kasi tonuvisi. ⁴³ Guyau yana tomatakawa matatafusi Yeisu fasinei si viginiwa si bwaduwa, taki namoḡa sina vitumaḡaniya nao kana wavai Guyau yasi go'yona ina vinuwateweisiya.”

Kanunu Tafutafuna I Sobuwa Kani Kwauna Nenesiyai

⁴⁴ Fita yawane i nunusifufuwa eatu bwadu nofe kana tovaneneḡa matatafusi nenesiyai Kanunu Tafutafuna naki i sobunemiya. ⁴⁵ Eketa Diu tovitumaḡana nunufifinisi Yofei Fita kaena si kwafuya si mayaḡa uḡuna Kani Kwauna eatu Kanunu Tafutafuna i sobunemiya nenesiyai.

⁴⁶ Si nowanisiya meyasi i kaviniya keta Guyau si davadaviya.

Eketa Fita i bwaduwa, ⁴⁷ “Kanunu Tafutafuna si viya naki maisemoka kita ta viya. Na fasinei muka tamo aitevana ina viketofoteita kasi givibutabuta fasinei.” ⁴⁸ Eketa i visimeisiya be Koniniyasi yana sabu nukusi sina givibutibutisiya Yeisu kana wavai. Noko muninei Fita si vikokoniya be kuyadayada aviyesi nukusi nokomai sita fakwa.

11

Fita Yana Savivina Fasinei I Nusifufuwa

¹ Tonowana keta tunisi tomuniyeina Yudiya fafari sinenei, si nowaniya vitana yota tunisi Kani Kwauna o Guyau fonana naki si katuviya.

² Eketa tovanama Fita i vaneya Yenusanema tunisi Diu tovitumaḡana nunuffinisi si managibuwiya si bwaduwa, ³ “Kwaḡa o ku kanasuna tasike muka nunuffinisi yasi numai keta nukusi kwa kawa!”

⁴ Eketa Fita i vibutuwa i givimayeta nenesiyai aviyavana i kikinomana kana matanabobotai.

⁵ I bwaduwa, “Yofa a fakwafakwa atu a kawakawanunukuwa nenei a kenokita. A kitiya abamei vitana aviyavana maise nuya nafanafana. Eatu noyana nufunina nenesiyai vitana aitevana tamo i otanowei nenekuwai.

⁶ Eketa sinenei, a kitisiya yomuyomu-menana keta yomuyomuwawanaki yota tooyaḡaḡa keta manuwa.

⁷ Eketa kayokayo a nowaniya i iyavikuwa, ‘Fita, ku misini! Ku munuwa be ku kawa!’

⁸ Atu a nufata a bwaduwa, ‘Muka Tuveka, nao matatafusi viviketofotasi yota gavigavisi eketa mukamokena ata giginuvanuvaisi.’

⁹ Eketa abamei kayokayo i bwadu-savaviniya i bwaduwa, ‘Aviyavana tamo Guyau i givieyaeya

muka kuna visawagoyowei.’ ¹⁰ Tamoka ibanama kawa tonu i kikinomana muniyai yo matatafuna i savaviniya abamai.

¹¹ Na naki kawasasanama nenei namoḡa kasi tonu Sisaniyei si visimeisiya numanama a fakwafakwa nenei si kikinomana. ¹² Kanunu Tafutafuna i iyavikuwa be namoisima nukusi kana niya eatu muka na yaku vinuwana. Nofe tovitumaḡanasima nasi 6 Yofei o kaeku si kwafuya keta Koniniyasi yana numai ka kanasuna. ¹³ Eketa i nusifufuwikiya namaise Guyau kana kaetoḡa abamei i kitiya yana numa sinenei i kikinomaniya keta i iyaviya i bwaduwa, ‘Namoḡa ku visimeyeisi si nai Yofa be Saimoni Fita si oval. ¹⁴ Ebe ya sabu nukusi Guyau fonana i nusifufuweimi kami gifafafana fasinei.’

¹⁵ Eketa a vibutuwa be a nunusifufuwa eatu namaise Kanunu Tafutafuna kafa viuḡuwai* i sobunemiya nenetiyei naki maisemoka yota i sobunemiya nenesiyai. ¹⁶ Eketa a tukuya Tuveka Yeisu yana bwadu, ‘Yoni ukowa nenei i givibutabuta, atu Guyau o Kanunu Tafutafuna nenei ina givibutibutimiya.’ ¹⁷ Naki mayemayetamokena gewa tovanama Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana ta vitumaḡaniya be kakavenenanama Guyau i venita maise tasike yota i venisiya. Keta iyau o aitevana yo Guyau ata nusawatanai?’

¹⁸ Tovanama nofemaise Fita nenei si nowaniya, kana managibu si onoviya atu Guyau

* **11:15** Fita i nunusifufuwa aviyavana i kikinomana Kabwaga Matana kana tovai fasinei. (Bunanige 2:4) **11:16** Bunanige 1:5

si sawadavadaviya si bwaduwa, “Mukanono. Gewa Guyau naki Kani Kwauna kawasasa i venisiya sina ugevinisiya be yawasivaḡata sina nisaiya.”

Ekanesiya Anitiyoki Sinenei

¹⁹ Yeisu kana tovitumaḡana dauna nakasina si nisaiya tovanama Sitiveni yana mate muninei eketa si kafiyauyauna. Tunisi si niya Foenisiya yana fafari nenei yota simuna Saifunusi eketa Anitiyoki menana nakasina nenei, Yeisu bigana si yageyaniya fiyao Diuḡa nenesiyai.

²⁰ Eatu tunisi tovitumaḡana simuna Saifunusi nenei keta Sainini menana nakasinei, si niya Anitiyoki menana nakasinei eketa Ginisi namoisi si numamanisiya biga dewadewana Tuveka Yeisu fasinei. ²¹ Eketa Tuveka yana fiwana nenei i ovivitsiya keta namoḡa yagwanisi si vitumaḡana eketa si ugevinisiya Tuveka nenei.

²² Ekanesiya Yenusanema sinenei si biganowana nofe fasinei eketa Banabasi si visimeiya i niya Anitiyoki. ²³⁻²⁴ Banabasi tanake o namoḡa dewadewana yota Kanunu Tafutafuna nenei i maḡa eketa yota tovitumaḡanaonaona. Tovanama i kikinomana keta Guyau yana sawanuwigabubu i kitanisaiya namoḡa noko nenesiyai, i sebobowa kitagoyona. Atu matatafusi i vatonisiya be Tuveka Yeisu kana vitumaḡana nenei sina viketotonisiya venemokena. Eketa namoḡa sabuveka Tuveka si vitumaḡaniya.

²⁵ Nokomai Banabasi i misiniya keta i niya Tasusi, Sauno kana nuwasa fasinei. ²⁶ Eketa tovanama i nisaiya, i oviya keta i makaviniya i nemiiya Anitiyoki.

Naki manamana kana matatafu nasi nuwa ekane-siya nukusi si vivikaninisaḡa eketa namoḡa sagis-agigi nenesiyai si vivisawavenena. Eketa Anitiyoki nenei tomuniyeina si mikiwenisiya *Yeisu kana sabu*.

²⁷ Noko tovanama nenei tunisi Guyau yana tomatakawa Yenusanemei si sobunemiya Anitiyoki. ²⁸ Sinesiyai o namoḡa tamokaḡa kana wava Agabusi. Kanunu Tafutafuna yana fiwanai imisiniya keta ibwaduvioḡoniya vitana tova kabegomokena, noga nakasina ina kataneneḡa Noma yana kafa visime kana matatafu nenei. Nofe ibanama i vivenemokena tovanama Konodiyasi yana vitufomu Noma nenei kana tovai. ²⁹ Na fasinei tomuniyeina Anitiyoki sinenei si vinuwadadana vitana gabana sina giviyobuwa tututausi kasi nufotai be sita vininitiya unaunasi Yudiya nenei si fakwafakwa fasisiyai. ³⁰ Nuwagabubunama si viya eyo Banabasi keta Sauno nimasiyai si teniya be yo nokomai tovitumaḡana kasi tokawakawa sina venisiya.

12

Tovitumaḡana Kasi Vitoagoyogoyo

¹ Tovanama Banabasi keta Sauno si niya Yenusanema kana tovai, tufomu Enoda Aganifa i vibutuwa be tunisi tovitumaḡana ekanesiya sinenei i givigivikuvakuvavanisiya. ² Yana tonuaviya i iyavisiya keta Yoni tawaḡana Yemesa kayona si nuonosiya fetowai. ³ Tovanama Enoda i kitiya vitana aviyavana i fufuniya o kafa sebobo Diu

nenesiyai, yana tonuaviya yota i iyavisiya keta Fita si givikaviniya. Nofe si fufuniya o Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka kana tovai. ⁴ Tovanama Fita deniyai si teniya, Enoda yoko nufunina tonuaviya i tenisiya be sina kitavikaviniya. Yoko tamokaḡa sinenei tonuaviya nasi nufunina ebe yo yasi tovatovai Fita sina vivinanuya. Enoda nuwanuwana be Venuvisinatana kana Ka muninei, namoḡa matatafusi matasiyai atu ina nutonikuekuiya. ⁵ Na fasinei Fita deniyai si tenefotiya. Eatu ekanesiya o yawasisi matatafunei si kawakawanunukuwa Guyau nenei kana ovivita fasinei.

Fita Kana Ketoyau Deniyai

⁶ Eketa kana nuwabuna be tova ina katakiya nenei vitana Enoda Fita ina nutonikuekuiya, eatu Fita tonuaviya kasi nuwa kasi sinefouwai i banubanuwa. Nimana si nudigwanisiya seni nuwesi nenesiyai eatu yota tunisi tuiyo o deni kawana si kitavikaviniya.

⁷ Sabanutuḡai Tuveka kana kaetoḡa abamei i kikinomana Fita niniunei eketa totomu i mayesiya. Kaetoḡanama Fita niniuna i ketogadiya nenei, i weikenokitiya eketa i iyaviya i bwaduwa, “Ku venumisini!” Eketa seni nimanei i kakakisiya.

⁸ Eyo kaetoḡanama i bwaduwa, “Ku kanibubuna be ka kaevatakutakuna ku kotoneina.” Eketa Fita i fufuniya, eyo kaetoḡanama yota i bwaduwa, “Ka kwame nenei ku waminiu be ku muniyeiku.”

⁹ Eketa Fita i muniya keta si kikinomana. Eatu muka ita sanamanei vitana kaetoḡanama yana visanafu o venemokena, yana nuwanuwa

vitana ita kenokenokita. ¹⁰ Tuiyo yoko tamokaḡa si niunisiya eketa si nemiya yota yoko kana vinuwa nenei, muniyai yo si nemiya ke'ta kana kawa vikainumuna nenei. Ketanama o i niniya menana nakasina kuweyaina. Deni kana kawa tauna i kayauya eatu si kikinomana keta si niya tamo ke'ta nenei si sobuwa. Eyo nokomai kaetoḡanama Fita i vateweiya keta na tovanama nenei i mowa.

¹¹ Tovanama nenei Fita nuwatana i kanabunabuya eketa i bwaduwa, “Nofe o naki a sanamaniya gewa venemokena Tuveka kana kaetoḡa abamei i visimeiya keta Enoda nimanei i sinavikuwa ebe muka fiyao Diu yasi nuwanuwa maise ina fufuniya.”

¹² Tovanama Fita naki i kitiya Guyau i guguiya, eketa i niya Meni, Yoni Maka ayona, yasi numai. Numanama nenei tovitumaḡana yagwanisi si yokowa eketa si kawakawanunukuwa. ¹³ Eatu Fita kawa kana vinuwa kumenanina nenei i nufisifisika eketa kaetoḡa kakaabana kana wawa Noda i nemiya kawa kana kiyau fasinei. ¹⁴ Tovanama Fita i nutoniya nenei, Noda kayona i kinaniya. Eatu sebobo i tewesafuya eketa kawa muka ita yauya atu i venukanasuna keta i iyavisiya i bwaduwa, “Aiyui! Fita nofe ketakawanai i misimisiniya.”

¹⁵ Eatu si iyaviya si bwaduwa, “Kamo ku wafa!” Eatu i tenekasikasiyei muka yo si bwaduwa, “Ei, nai o Fita yana kaetoḡa abamei!”*

* **12:15** Diu si vitumaḡaniya vitana tamo tova Guyau kana kaetoḡa abamei i visimeisiya yana namonamoḡa tamokatamokaḡa kasi ofafafa fasinei. (Same 91:11, Madiu 18:10 keta Ibeniu 1:14)

¹⁶ Eatu Fita yawane i teniya be i nunufisifisika. Tovanama kawa si yauya nenei, si kitiya eketa si mayaḡa.

¹⁷ Atu Fita nimanei i nusawatanisiya ebe sina manava, eatu i nusifufuwisiya namaise Tuveka deniyai i vikikinomanei. Yota i iyavisiya i bwaduwa, “Yemesa keta tovitumaḡana tunisi kwana nusifufuwisiya aviyavana i kikinomana fasinei.” Eyo Fita Yenusanema i teweiya atu i niya tamo menana nenei.

¹⁸ Nuwabuniyai deniyai tonuaviya nuwanuwa yaona i vanisiya Fita yana bwavi fasinei.

¹⁹ Tovanama Enoda i biganowana, yana tonuaviya i visimeisiya be si nuwasa eatu muka sita nisaḡai. Na fasinei tuiyosima Fita si kitavikaviniya, Enoda Aganifa i nutonikuekuisiya. Eketa tonuaviya i sawanuyakanisiya be tuiyosima sina nuvimatisiya. Noko muninei Enoda Yudiya i teweiya eatu i sobuwa Sisaniya menana nakasina nenei i toḡanovenoviya.

Enoda Aganifa Yana Mate

²⁰ Enoda i nuwagoyowa fiyao Taya keta Saidoni nenesiyai. Na fasinei si vikatutamokisiya eketa si niya kana kita fasinei. Tufomu tauna kana tookakikakina kana wava Banasitasi nuwatana si kaniya eketa Enoda i vikokoniya be sita vinyaowa uḡuna kasi kabwaga kana ketama nonowana o Enoda yana fafaniyai. ²¹ Eketa tovanama

noko kuyadayadanama i vikanatutuya, tufomu kanibubuna Enoda i kotonisiya keta kana kwabudogai i nuvitoiya atu nenesiyai i numamana.

²² Tovanama sabu kayona si nowaniya, si vibutuwa

si nukatubwaubwauwiya, “Oa! Nofe o tanake naki guyau kayona, muka namoḡa!”

²³ Sabanutuḡai Tuveka kana kaetoḡa tamokaḡa abamei Enoda i vikawagagasiya eketa i visafwavinaḡa nakasina, uḡuna namoḡa muka ita iyaveisi be Guyauḡa sita gikaikaiwabuya. Noko fasinei mwatanaiya sinena si venuyayawaniya eketa i vidawana.

²⁴ Eatu tovitumaḡana si viketotonisiya be Guyau fonana si yaugeyaniya eketa namoḡa sabu Yeisu si vitumaḡaniya.

²⁵ Tovanama Banabasi keta Sauno yasi bunanige Yenusanema si nusafuwa, Yoni Maka si oviya keta nukusi si makavinisiya Anitiyoki.

13

Banabasi Keta Sauno Kasi Giboke

¹ Ekanesiya Anitiyoki nenei sinesiyai o tunisi tomatakawa yota tunisi tovisawavenena. Kasi wava o Banabasi, Simiyoni (kana wava venuwana Bowa), Nusiyasi tene Sainini, Manaeni (tanake tufomu Enoda Anitifasi nukusi vikatufutufuwasima), eketa yota Sauno. ²Tamoka tova tovitumaḡana matatafusi si yokowa eketa Tuveka nenei si kodukoduwa keta si vivikokowana, eatu Kanunu Tafutafuna nenesiyai i bwaduwa, “Banabasi keta Sauno kwana tenesinisiya. A gibokisiya yaku nuwanuwa sina saviviniya fasinei.” ³ Yasi vikokowana keta kawanunuku muninei, nimasi si dawana Banabasi keta Sauno debabousiyai eyo muniyai si teweisiya si kikinomana.

Banabasi keta Sauno Yasi Kamudadana Saifunusi Simunai

⁴ Eketa Kanunu Tafutafuna yana visime nenei nasi nuwa si sobuwa Senusiya eketa wakai si tamana Saifunusi simunai. ⁵ Tovanama Sanamisi menana nenei si kikinomana, fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinesiyai Guyau fonana si yauniya namoḡa nenesiyai. Noko tovanama nenei o Yoni Maka nukusi, kasi toovivita.

⁶ Simunanama si vaonosiya keta si nemiya kana nivaniva Fafosi. Nokomai tene Diu toibaiba keta tomatakawa-vikanonono kana wawa Ba-Yeisu si venusaiya. ⁷ Namoinama o tene Noma kana wawa Segiusa Fonasi nenei i fakwafakwa. Segiusa tanake simuna kana tovisime yota tanake tamo tonuwatasuyasuya. Nuwanuwana be Guyau fonana ina vaneneiya, na fasinei Banabasi keta Sauno i wensiya be sina venufotiya. ⁸ Eatu toibaibanama Ba-Yeisu (Giniki fonasiyai o Enimasi) muka nuwanuwana be tovisimenama ina vitumaḡana eketa i sawafafafanisiya.

⁹ Eketa Sauno, kana wawa yota Fauno, Kanunu Tafutafuna nenei i maḡa eketa Ba-Yeisu i kitamanonowiya. ¹⁰ Eketa i iyaviya i bwaduwa, “Kwaḡa o Seitani natuna! Matatafuna avana dewadewasi ku vivikaniyabinisiya. Kanadibidibi keta vikanonono nenei ku saiya. Tova matatafuna Tuveka yana ketaketa dawaniniisi eatu ku viviviisiya! ¹¹ Eketa ku vaneneḡa, Tuveka yana fiwana ina vimatadawaniwa be matau ina kwava ebe muka kana fata vanavana yana mayesina kuna kitai tova bwatana nenei.” Kimokimokima tu sowa keta kumanovana Ba-Yeisu matana i sowiya. Muka tamo avana ita kitai, na fasinei

namoḡa i gifisaḡa be nimanei sita givikavina be sita niya.

¹² Tovanama tovisimenama i kitiya aviyavana i kikinomana Ba-Yesu nenei, i vitumaḡana uḡuna vi-sawavenena noko Tuveka fasinei nenei i mayoḡa.

Fauno I Numamana Fisidiya Anitiyoki Sinenei

¹³ Fauno unaunana nukusi Fafosi menana si teweiya eatu wakai si niya Fega menana nenei Famufiniya yana fafari nenei. Nokomai Yoni Maka i venuteweisiya eatu i makaviniya Yenusanema. ¹⁴ Eketa Fega nenei si misiniya keta si vaneonota keta fafari Fisidiya kana Anitiyoki menana nakasina nenei si kikinomana.

Eketa kuyadayada Sabati si kanasuna numa kafa yokoyoko nenei si nuvitoḡa. ¹⁵ Mosese yana visime keta yota Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa kasi ginaḡanaḡa muninei, numa kafa yokoyoko kana toviketanuneina bwadu si vininitiya Fauno keta Banabasi nenesiyai si bwaduwa, “Unaunaki, taki tamo bwadu-vatoneina nenemiyai maise o namoḡa kwa nusifufuweisi.”

¹⁶ Eketa Fauno i misiniya, nimanei namoḡa i nusawatanisiya eketa nenesiyai i bwaduwa, “Fiyao Isineni keta kwami Kani Kwauna atu Guyau kana tovimogumogu, kwa vaneneḡeiku!

¹⁷ Kita fiyao Isineni manatuwaina yata Guyau i gibokisiya waḡawaḡata eketa kasi sabu i givinakasiya tovanama yasi vikaetoḡa Itifita sinenei kana tovai. Eatu yana fiwana utubasinei Itifitei i kikinomanisiya. ¹⁸ Eketa manamana 40

fwayafwaya nunumonumonei i kunuwanisiya.
¹⁹ Eketa Guyau fiyao Kenani kunuma 7 i vatanisiya
 eatu yasi fwayafwayanama kita i venita eketa
 ta vitoniwagiya. ²⁰ Tovanama waḡawaḡata
 si kanasunavauvauwa Itifita kana tovai atu i nemiya
 kana nivaniva 450 manamana i kakavisiya
 muninei yo Kenani si fakwa.

Eketa noko muninei Guyau i venisiya tovisime
 be si visimeisiya kana nivaniva tomatakawa
 Samuwena yana tovai. ²¹ Fiyao Isineni
 Samuwena si vikokoniya nuwanuwasi tamo yasi
 tufomu eketa Guyau Beniyamina fasekwina
 nenei Kisi natuna Sauno i venisiya keta
 namoinama i vidibwanisiya manamana 40. ²² Eatu
 muniyai Guyau Sauno i viyauniya eatu Deivida
 i ginakasiya yasi tufomu. Eketa namoḡanama
 fasinei Guyau i bwadukikinomana i bwaduwa,
 ‘A kitanisaiya Yese natuna Deivida o nuwataku
 i oviya. Yaku nuwanuwa matatafuna maise
 kimoki ina saviviniya.’

²³ Naki maise Guyau i bwadudabadaba Deivida
 nenei, eketa susukwana nenei kita fiyao Isineni
 kata togifafafana i nemiiya o Yeisu. ²⁴ Muniyai
 yo Yeisu yana mudadava i vibutuwa, Yoni
 Togivibutabuta i numamana Isineni matatafusi
 nenesiyai vitana fufuna goyosi nenesiyai
 sina ugevinisiya be ina givibutibutisiya. ²⁵ Tovanama
 Yoni yana mudadava i nunusafuya, namoḡa

13:19 Visime Nuvinavinana 7:1, Yosua 14:1 **13:20** Tavisime
 2:16, 1 Samuwena 3:20 **13:21** 1 Samuwena 8:5, 10:21 **13:22**
 1 Samuwena 13:14, 16:12, Same 89:20 **13:24** Maka 1:4, Nuke 3:3
13:25 Madiu 3:11, Maka 1:7, Nuke 3:16, Yoni 1:20,27

i iyavisiya, ‘O kwami kwa nuwanuwa vitana iyau Togifafafana Gigibokeinaku? Iyau o muka eatu gwadinama munikuwai i nenemiya o muka ita nufotaiku kana kaevatakutakuna ana kakiya.’

²⁶ Kwami unaunaku, Ebenaamu susukwana eketa yota Kani Kwauna Guyau kana tovimogumogu, kwa vaneneḡa! Guyau matakawa i vininitiya nenetiayi namaise namoḡa i gigifafaneisi fasinei. ²⁷ Fiyao Yenusanema kasi toviketanuneina nukusi muka sita sanamanei Yeisu o tanake Togifafafana. Sabati tamokatamokaḡa numa kafa yokoyoko sinenei si vanevaneneisiya namoḡa si giginagaḡa Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa Togifafafananama fasinei, eatu muka nuwatasi ita mayesiya eketa si sawanuketuwiiya be ina mateya. Noko ketaketanama nenei eketa tomatakawa yasi viginiwasima noko i vivenemokena. ²⁸ Noko fiyaosima keta kasi toviketanuneina muka tamo goyona sita kitanisaḡai Yeisu nenei ebe yo ina mate. Eatu Fainato si vikokoniya be yana tonuaviya ina nuyakanisiya be sina nuvimatiya.

²⁹ Eketa avana Guyau yana tomatakawa si viginiwisiya matatafuna tanake fasinei naki maisemoka si savivine-koḡoiya. Muniyai ogonaḡanaḡai si kakiya keta kididiku nenei si teniya. ³⁰ Atu Guyau mateyai i sinaviyawasiya. ³¹ Kuyadayada yagwanina kana tomuniyeina i kikinomanisiya. Namoisima aviyaonana nukusi nauna si kamudadana Ganini nenei eatu si vaneya

13:28 Madiu 27:22,23, Maka 15:13,14, Nuke 23:21-23, Yoni 19:15

13:29 Madiu 27:57-61, Maka 15:42-47, Nuke 23:50-56, Yoni 19:38-42 **13:31** Bunanige 1:3

Yenusanema. Tasike si kitiya eketa nofe tova si viviwakakakisiya Yeisu fasinei namoḡa nenesiyai.

³² Nofe tova Banabasi nukusi biga dewadewana ka iyaiyavimiya. Avana Guyau yana bwadudabada-banama waḡawaḡata nenesiyai, ³³ naki maisemoka i fufuniya eketa tovanama Yeisu i sinaviyawasiya mateyai i vivenemokena kita natunatusi nenetiya. Naki maisemoka Deivida i viginiwiya Same kana vinuwa nenei i bwadubwaduwa Yeisu fasinei,

*‘Kwaḡa Iyau natuku,
kimoki o Iyau amau.’*

³⁴ Guyau Yeisu mateyai i sinaviyawasiya eketa mukamokena yota ina mate-savavinei. Nofe savivinanama fasinei o Guyau i bwaduwiya waḡawaḡata nenesiyai i bwaduwa,

‘Namaise Deivida a bwadudabedabiya kana sawanuwaḡabubu tafutafuna keta venemokena, naki maisemoka yota nununei ana sawanuwaḡabubuwiya.’

³⁵ Eketa tamo yota viginiwa Same nenei Deivida i bwadubwaduwa,

‘Muka ka Kaetoḡa Tafutafuna kuna kitamokei be ina kaniniya kididiku sinenei.’

³⁶ Kwa nowaniya, yawane Deivida na yawasinei avana Guyau i nuwenuwiya maise i saviviniya, eyo i mateya eketa namai waḡawaḡana si matamataveya

nenei niniusiyai si odewadewiya eketa tofwana i kaniniya. ³⁷ Eatu namoinama Guyau

i sinaviyawasiya mateyai tofwana muka ita kaniniya.

³⁸⁻³⁹ Eketa unaunaku, biganama ka nunusifufuwimiya kwana nowanautuutuya.

Yeisu nenei eketa Guyau kana fata be yami go'yona ina vinuwateweisiya. Muka kana

fata be ketoyau kwana nisaḡai taki Mosese yana visime matatafuna kwana muniya, atu

Yeisu kwana vitumaḡaniya nao Guyau matanei ketoketoyaumi go'yona matatafuna nenesiyai.

⁴⁰ Na fasinei kwana kitavikavinimiya be avana tomatakawa si viginiwisiya muka ina kikinomana nenemiyai. Si bwaduwa,

⁴¹ *‘Fiyaomima kwa adibudibutoyoikuwa, kwa vaneneḡa!*

Kwa bau be kwa vikamatemate,

uḡuna kwami tomanagibu yami tovai bunanige ana gikikinomaniya nenemiyai.

Naki taki aitevana tamo ibanama fasinei ina iyavimiya,

eatu kimoki muka kwana vitumaḡanei.’ ”

⁴² Eketa tovanama Banabasi keta Fauno numa kafa yokoyoko si teweteweya, namoḡa si kamanemansiya be Sabati venuwanei Guyau yana bwadu sita nusifufuwe-savaviniya nenesiyai.

⁴³ Tovanama si kafiyauyauna muninei, yagwanisi fiyao Diu yota aviyaonana Kani Kwauna eatu Diu yasi ketaketai si kodukoduwa, Fauno keta Banabasi si muniisiya. Eketa namoisima si nusifufuwisiya eketa si kamanemansiya be

vitumaḡana sina tenesaviya Guyau yana omukumukutana kanonovanei.

⁴⁴ Sabati kana vinuwa nenei menana nakasinei sabuvekamoka si yokowa numa kafa yokoyoko nenei Tuveka bigana kana vaneneḡa fasinei.

⁴⁵ Tovanama Diu namoisi si kitiya yoko sagisagigi, si sinegoyowa eketa si vibutuwa Fauno yana sifufu si sawavigoyowiya.

⁴⁶ Atu Fauno keta Banabasi na yasi katevatu si nusifufuwa si bwaduwa, “Kana fatamoka be Guyau fonana kana yauneina fasinei o nauna kwami fiyao Diu nenemiyai, eatu kuniniumi kwa katuniiya. Nofe i vivisawavenena gewa tututaumi kwa nunuvisimiya keta kwa nuwanuwa avage yawasivaḡata kana nisaḡa o muka ita nufotaimi. Na fasinei nofe tova yota Kani Kwauna nenesiyai ka tonetoneya. ⁴⁷ Nofemaise Tuveka i visimeikiya tovanama i bwaduwa,

‘A gibokiwa kuna vikimayeta Kani Kwauna fasisiyai, ebe yo kwaḡa neneweu namoḡa kana matatafu fwayafwayai ana gifafafanisiya.’ ”

⁴⁸ Eketa tovanama Kani Kwauna fiyaosi si nowaniya Fauno yana bwadu, si sebobowa nakasina eketa Tuveka si daviya biga dewadewana fasinei. Eketa tasike aviyaonana Guyau waniya i gibokisiya be yawasivaḡata sina nisaiya fiyaosima o Yeisu si vitumaḡaniya. ⁴⁹ Eketa Tuveka bigana i mutuna fafaninama kana matatafu nenei.

⁵⁰ Atu Diu namoisi si ketoyakayakana Kani Kwauna vivine kaikaiwabusi atu Guyau kana

tokodukodu, yota tunisi namoḡa na kasi wava Anitiyoki sinenei. Eketa tasike fiyaosima o namoḡa tunisi si ketoyakayakanisiya be Fauno keta Banabasi si vitoagoyogoyowisiya eketa yasi fafaninama nenei si kwavinisiya keta si kikinomana. ⁵¹ Na fasinei Fauno keta Banabasi kaeyafayafasi kasi kafusisima si nubutusiya be i visawavenena vitana Guyau i nuwagoyowa fiyaosima nenesiyai. Eyo si niya Ikoniumu menana nenei. ⁵² Eatu tomuniyeina Anitiyoki nenei si sebobowa nakasina eketa Kanunu Tafutafuna i kitavikavinisiya yasi fakwafakwa nenei.

14

Fauno Keta Banabasi Ikoniumu Sinenei

¹ Avana Anitiyoki nenei i kikinomana, naki maise yota Ikoniumu nenei. Fauno keta Banabasi yasi fufunavaḡata maise eketa si kanasuna Diu yasi numa kafa yokoyoko sinenei eketa yasi numamana nenei fiyao Diu keta Kani Kwauna sabuveka Yeisu si vitumaḡaniya. ² Eatu Diu tunisi si dibutoyoḡa Yeisu kana vitumaḡana fasinei eketa Kani Kwauna fiyaosi si ketoyakayakanisiya yota yasi nuwanuwa si kaniya be muka tovitumaḡana sina muniyeisi. ³ Noko nenei Fauno keta Banabasi si fakwa matanubwayouna eatu si numamana na yasi katevatu Tuveka yana omukumukutana nenetiayi fasinei. Eketa Tuveka i givimeyameyaniya nenesiyai be kiyakiyaya kafa nuwatabau yagwanina si saviviniya eketa nofe ketaketanama

nenei namoḡa i visawavenisiya vitana biga nofe o venemokena.

⁴ Eatu namoḡa Ikoniumu menana sinenei si takisiya keta tunisi o fiyao Diu yasi badiyai si niya atu tunisi o tonowana nenesiyai. ⁵ Kani Kwauna keta fiyao Diu na kasi toviketanuneina nukusi si viwaifufunisiya ebe tanasona nenei sita vibutusiya be gabanai sita tutuvimatisiya. ⁶ Eatu tovanama Fauno keta Banabasi si biganowana, si dibwana si niya kawakawana Naikoniya nenei, menana nakanakasisi Nisita keta Debi keta yota menana kuniniusi nenesiyai. ⁷ Eketa nokomai si tenesaviya biga dewadewana Yeisu fasinei si nunumamana.

Fauno Keta Banabasi, Nisita Keta Debi Nenesiyai

⁸ Namoḡa tamokaḡa menana Nisita nenei i nunuvitoḡa. I tufuwiiya fenafenana eketa muka ita ninidadana. ⁹ Tamoka tova Fauno yana numamana i vanevaneneiya. Fauno dawaniniina i toneiya eketa i kitanisaiya vitana namoḡa i vitumaḡana ina dewadewa fasinei, ¹⁰ eketa Fauno kayona nakasinei i iyaviya i bwaduwa, “Unaku, kaeyafayafaweu ku misini!” Noko tovanama nenei kaena si dewadewa, i venuotowamisiniya keta i nidadana.

¹¹ Tovanama namoḡa si kitiya avana Fauno i fufuniya, Naikoniya tututausi fonasiyai si bwaubwauwa, “Ei, Vivinuwa si vinamoḡamoka eketa si sobunemiya nenetiya!” ¹² Banabasi o kawakawa na fasinei si weniya Seiyusi eatu Fauno tanake tonusifufu na fasinei si weniya Emesi. ¹³ Seiyusi yana numa kodukodu o menana

nakasina kana ketakawanai. Yana tovibwanaose keta yana namonamoḡa nukusi bunumakau keta kanibubuna bwanaosesi si nemiina uḡuna nuwanuwasi Fauno keta Banabasi nenesiyai sina vibwanaoseisiya.

¹⁴ Atu tovanama Banabasi keta Fauno si nowaniya, kasi nuya si kiganiniya atu si dibwana si kanasuna sabu kasi sinefouwai si finafina, ¹⁵ “Eiyoi, unaunaki! Ava nofe kwa savisavivinei? Kima o naki namoḡamoka maise kwami. Biga dewadewana ka nemiiya nenemiyai ebe nofe ibakaokaogosima naki kwana onovisiya eatu kwana saḡavinimiya Guyau na yawasina nenei. Nofe Guyaunama o tanake abama, fwayafwaya be gibo keta yota iba matatafusi sinesiyai kasi tokifufuna. ¹⁶ Manatuwaina yasi tovai namoḡa matatafusi i kitamokisiya be tututausi yasi nuwanuwai si saḡa. ¹⁷ Eatu kwa kitiya, kiyakiyaya tamokatamokaḡa si visawavenena yana nuwadoḡa i vivenemokena nenemiyai gewa Guyau i fakwafakwa. Bwabwau abamei keta kabwaga kasi tutuya i venevenimiya eketa kabwaga be sebobo nenesiyai katekatemi i vivimaisiya.” ¹⁸ Banabasi keta Fauno naki maise yasi kikitana eatu Nisita fiyaosi yawane si kamanamana nuwanuwasi be sina vibwanaoseya nenesiyai.

Fauno Gabanai Si Fonufonuya Nisita

¹⁹ Muniyai fiyao Diu Anitiyokiyei eketa Ikoniumuwei si nemiya keta namoḡa yasi nuwanuwa si kaniya eketa Fauno si vikaniyabiniya. Eyo si vikatutamokisiya keta Fauno gabanai

si fonufonuya. Yasi nuwanuwa vitana naki ita mate eketa si soni-kikinomaniya menana nakasina kukwauna. ²⁰ Eatu tovanama tomuniyeina tunisi si yokofifiniya, i misiniya eketa i kanasuna-savaviniya menana sinenei.

Kuyadayada venuwanei Fauno keta Banabasi si misiniya keta si niya Debi menana nakasinei.

²¹ Tovanama biga dewadewana nokomai si numamaniya, namoḡa yagwanisi si vitomuniya Yeisu fasinei. Eyo si makavinisiya Nisita, Ikoniumu keta Anitiyoki menana nenesiyai Fisidiya yana fafaniyai. ²² Menana tamokatamokaḡa nenei tomuniyeina si vavatonisiya be yasi vitumaḡana ita fakwafakwa fifiwanina Yeisu nenei si bwadubwaduwa, “Kita kuvavana yagwanina sinenei tana kanasuna eyo muniyai Guyau yana kafa visime nenei tana kanasuna.” ²³ Eketa ekanesiya tamokatamokaḡa nenesiyai yasi tokawakawa si ginakasisiya. Eyo kawanunuku keta vikokowana nenei Tuvekanama si vitumaḡaniya nimanei si tenisiya. ²⁴ Noko muninei Fauno keta Banabasi fafani Fisidiya nenei si vaonota keta si niya Famufiniya. ²⁵ Tuveka bigana si numamaniya Fega namoisi nenesiyai eyo si sobuwa Ataniya menana nenei. ²⁶ Eyo nokomai wakai si tamana Anitiyoki menana nenei. Nofe menaninama nenei o waniya tovitumaḡana kawanunukuwai Fauno keta Banabasi Guyau nimanei si tenisiya be sita bunanigeya. Eketa Guyau yana omukumukutana nenei bunanigenama naki si nusafuya.

²⁷ Tovanama si kikinomana Anitiyoki, ekanesiya si wenevakukusisiya eketa matatafunu si simana-

kikinomana namaise Guyau i savivina yasi bunanige sinenei yota namaise Kani Kwauna kawasasa i venisiya Yeisu kana vitumaḡana fasinei. ²⁸ Eketa Fauno be Banabasi tova matanubwayouna nokomai si fakwa tomuniyeina nukusi.

15

Vikanunusifusifufu Yenusanema Nenei

¹ Nofe tovanama nenei tunisi Diu tovitumaḡana Yudiyei si sobunemiya Anitiyoki menana nakasinei eketa si vivisawavenena Kani Kwauna tovitumaḡana nenesiyai, si bwadubwaduwa, “Mosese yana visime maise sina nufifinimiya. Taki nofe kiyakiyayanama muka nenemiyai, nao Guyau muka ina gifafafaneimi.” ² Eatu Fauno keta Banabasi nukusi si ovivigwaeḡa nakasina. Na uḡuna Fauno keta Banabasi yota tunisi tovitumaḡana sinesiyai si vinuwadadaniya sina niya Yenusanema, tonowana keta tokawakawa nenesiyai nofe nuwanuwanama fasinei. ³ Eketa Anitiyoki ekanesiya si vibiyawasisiya keta si visimeisiya yasi ketai. Si vaonota Foenisiya keta Sameniya fafanisima nenesiyai ke'ta tofwanei menana nenesiyai si nunusifufuwisiya namaise Kani Kwauna si vivitumaḡana Yeisu nenei. Eketa tovitumaḡana matatafusi si sebobowa nakasina biga nofe fasinei.

⁴ Tovanama si kikinomana Yenusanema, ekanesiya keta tonowana be yota tokawakawa si venufotifotisiya. Eyo Fauno keta Banabasi yasi bunanigenama sinenei matatafuna aviyavana

Guyau i saviviniya, si bwaduwe-kikinomaniya. ⁵ Atu tunisi Fanasi tovitumaḡana si misiniya eketa si bwaduwa, “Kani Kwauna fiyaosi tana nufifina keta yota tana visimeisiya be Mosese yana visime sina muniisiya.”

⁶ Tonowana keta tokawakawa si yokowa keta nofe nuwanuwasima fasisiyai si nusifufuwa.

⁷ Si vikanunusifusifufuwa matanubwayouna muniyai yo, Fita i misiniya keta i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, kwami tututaumi naki kwa sanamaniya manatuwaina Guyau i gibokikuwa sinemiyai ebe biga dewadewana ana numamaniya Kani Kwauna nenesiyai sina nowaniya be Yeisu sina vitumaḡaniya. ⁸ Guyau katekate

tamokatamokaḡa kana tosanamana eketa Kanunu Tafutafuna i kavenena nenesiyai naki maise kita Diu i venita, noko i visawavenena yana giboke. ⁹ Eketa muka tamo namai kana tunina Guyau ita tenei tasike atu kita nenetiayi uḡuna yasi vitumaḡanai katekatesi i givieyaiya.

¹⁰ Eketa nofe tova avana fasinei yo Guyau kwa aanuvanuvai? Waḡawaḡata nukusi visimesima nofe muka tata munimuniyeisi atu nofe tova dauna kwa tewetewe-vaneiya tomuniyeina kavanasiyai.*

¹¹ Avi goyo! Kima ka vitumaḡaniya Tuveka Yeisu yana omukumukutana nenei gifafafana ta nisaiya. Naki maisemoka yota tasike Kani Kwauna.”

15:7 Bunanige 10:1-43 **15:8** Bunanige 10:44, 2:4 * **15:10** Mosese yana visime kana yagwana 613. Diu fiyaosi visime tunina yagwanina si vinuwadaniya eketa si vikatatamokiya Mosese yana visime nukusi avage tamo nenei. Tamo tova noko visimesima fasisiyai si bwadubwaduwa maise digwana vikaina (Ganetiya 5:1). Yeisu kana digwana o tunina (Madiu 11:28-29).

¹² Sabu matatafusi si numananava atu si vaneneḡa Banabasi keta Fauno si nusifufuwa namaise yasi bunanige sinenei Guyau kiyakiyaya kafa nuwatabau i saviviniya Kani Kwauna nenesiyai fasinei.

¹³ Tovanama Banabasi keta Fauno si nusifufukooḡa, Yemesa i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, kwa vaneneḡeiku!

¹⁴ Fita naki i givimayeta nenetiya namaise Guyau nauna i visawavenena yana vinuwadadana Kani Kwauna fasisiyai eketa tunisi i gibokisiya tauna yana namonamoḡa. ¹⁵ Guyau yana tomatakawa si bwaduvioḡoniya naki maisemoka yota i kikinomana i bwadubwaduwa,

¹⁶ *‘Deivida nifanifaina yana kafa visime si givigoyuya. Eatu ana savavinikuwa keta ana yona-savaviniya beyota ana givifiwaniya.*

¹⁷ *Ebe namoḡa tufotufo kana nufota Tuveka sina nuwasiya yota Kani Kwauna aviyaonana kaku wavai sina nemiya, Tuvekanama i bwadubwaduwa maise yota ina saviviniya.’*

¹⁸ *Eatu kana sanamana o manatuwaina nunuvisineinana.”*

¹⁹⁻²¹ Eketa yota Yemesa i nusaviya i bwaduwa, “Tova nubwayouna menana tu menana nenesiyai, Mosese yana visime Sabati tamokatamokaḡa si ginaḡanaḡa keta yota

si nunumamaniya numa kafa yokoyoko sinesiyai. Nofe fasinei iyau yaku vinuwadadana o kita muka tana gividauniya Kani Kwauna fiyaosi aviyaonana naki si saḡasaḡavinisiya Guyau nenei. Eatu naki nufunufu tata vininitiya nenesiyai be ita gisawakedanisiya ebe avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiia muka sina kaniya. Eketa yota muka sina kudokaokaoḡo. Muka yomuyomu kayona kikidubina sina kaniya. Yota muka ufaufa sina yumiya.”

Nufunufu Kani Kwauna Tovitumaḡana Fasisiyai

²² Eketa tonowana be tokawakawa keta ekanesiya matatafusi Yemesa yana givisawakedana si visawadewedewiya. Eketa toviketanuneina namoḡa nuwesi, Yudasa kana wawa kana vinuwa Basabasi keta Sainasi, tututausi sinesiyai si gibokisiya. Eketa si visimeisiya Fauno keta Banabasi nukusi sina niya Anitiyoki be yasi vinuwadadanamokena maise sina matakawisiya. ²³ Si vininitisiya nufunufu nukusi sinenei i bwadubwaduwa maise.

“Kima unaunami tonowana keta tokawakawa, yama nuwagabubu kwami Kani Kwauna tovitumaḡana kwa fakwafakwa Anitiyoki, Siniya keta Sinisiya fafanisima nenesiyai.

²⁴ Nofe biga ka nowaniya o tunisi namoḡa sinekiyai muka yama sawateweyeina nenei atu si nemiya nenemiyai keta avana si iyavimiya, yami nuwanuwa si gividaunisiya. ²⁵ Na fasinei ka nusifufuwa keta ka visawadewedewiya keta namoḡa ka gibokisiya eketa ka visimeisiya

nenemiyai unaunata goyosi Banabasi keta Fauno nukusi. ²⁶ Namoisima yawasisi kafa sinae nenei eatu kunuwaneina nenei, si vitobunanigeya Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wava fasinei. ²⁷ Na fasinei Yudasa keta Sainasi ka vivisimeisiya nenemiyai na nima nufunufusi ebe avana sina bwaduwiya kawasiyai sina visawavenemokeniya.

²⁸ Kanunu Tafutafuna keta yota kima yama vinuwadadana o muka vitana gisawakedana yagwanina, eatu naki nofemaiseḡa o muka kwana fufunisi. ²⁹ Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiyya, muka kwana kaniya. Muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona kikidubina kwana kaniya. Muka kwana kudokaokaogō.

Taki visime nofe kwata kitavikaviniya, nao de-wadewana. Oiyoo.”

³⁰ Eketa namogāokesi si visimeisiya Yenusane-meī keta si sobuwa Anitiyoki. Nokomai ekanesiya si wenevakukusisiya keta nufunufunama si venisiya. ³¹ Tovanama si ginaḡanaiya, si sebobowa nakasina yana bwadu-givifiwana fasinei.

³² Yudasa keta Sainasi tututausi o tomatakawa keta bwadubwadu nenesiyai si givikatevatusiya yota yasi vitumaḡana si givifiwaniya. ³³ Noko muninei Anitiyoki si fakwa kuyadayada kawaviyamoka, eyo ekanesiya si visimeisiya keta na yasi nuwatakabonu atu si makavinisiya

Yenusanema ekanesiya nenesiyai.† ³⁵ Eatu Fauno keta Banabasi si fakwa Anitiyoki, tunisi namoḡa sabu nukusi si vivisawavenena yota si nunumamana Tuveka Yeisu fasinei.

Fauno Keta Banabasi Si Venusisina

³⁶ Kuyadayada kawaviya muninei Fauno Banabasi i iyaviya i bwaduwa, “Unaku, tata makavinita be unaunata tata venufotisiya namai nauna Tuveka Yeisu bigana ta numamaniya menanasima matatafuna nenesiyai be ta kitaisi namaise yasi dibwadibwana.” ³⁷ Banabasi i vinowana eketa nuwanuwana Yoni Maka ita oviya nukusi. ³⁸ Atu Fauno muka ita visawadewadewei sina ovai uḡuna nauna yasi kamudadana nenei muka nukusi sita fakwa kana nivaniva kafa nusafu, eatu Famufiniya yana fafaniyai i venumakanovisiya. ³⁹ Nofe fasinei Fauno keta Banabasi si vibanasiya eketa si venusisina. Banabasi Maka i oviya keta wakai si niya Saifunusi simuna nenei. ⁴⁰ Eatu Fauno o Sainasi i gibokiya eketa tovitumaḡana si yokowa keta Tuveka yana omukumukutana nenei si tenisiya eyo si gionovisiya. ⁴¹ Eketa Siniya be Sinisiya yasi fafani nenesiyai si kamudadana eketa ekanesiya si vavatonisiya.

16

Timoti, Fauno Keta Sainasi I Tuyanomwanisiya

¹ Fauno keta Sainasi si niya Debi menana nakasina nenei eyo si niya Nisita menana nenei. Tamoka tomuniyeina kana wava Timoti nokomai

† **15:33** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukusi 34 si nunatuya. Atu Sainasi i vinuwadadana femai ina fakwa. **15:38** Bunanige 13:13

i fakwafakwa. Ayona o ne Diu tovitumaḡana eatu amana o tene Ginisi. ² Tovitumaḡana Nisita keta Ikoniumu nenesiyai Timoti si kitavaneiya. ³ Fauno nuwanuwana Timoti nukusi sina niya na fasinei i nufifiniya. Nofe i saviviniya uḡuna fiyao Diu noko menanisima nenesiyai si fakwafakwa, matatafusi si sanamaniya vitana Timoti amana o tene Ginisi. ⁴ Fauno, Sainasi keta Timoti si niya menana tamokatamokaḡa nenesiyai Kani Kwauna tovitumaḡana si iyavisiya avana tonowana keta tokawakawa Yenusanema si vinuwadadanisiya ebe sita muniisiya. ⁵ Eketa ekanesiya yasi vitumaḡana i fiwanamoka keta kuyadayada tamokatamokaḡa, kasi naḡa i kekeno-vanevaneya.

Fauno Kana Kenokita

⁶ Fauno unaunana nukusi Kanunu Tafutafuna i sawatanisiya Guyau yana bwadu kana yauneina Eisiya sinenei na fasinei si fanakwaniuḡa Finigiya keta Ganetiya kawakawanasima nenesiyai. ⁷ Tovanama si nemiya Maisiya fafari kana nabaonota nenei, si anuvanuva be Betiniya fafaninama nenei sina kanasuna eatu Yeisu Kanununa muka ita sawateweyeisi. ⁸ Eketa si tamana Maisiya yana fafariyai eketa si sobuwa Tonowasi menana nakasinei.

⁹ Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno i kenokita. Kenokitanama nenei i kitiya tene Masedoniya i misimisiniya atu i nunukeketiya i bwadubwaduwa, “Ku tamananemai Masedoniya ebe ku oviviteiki.” ¹⁰ Eketa Fauno kana kenokita muninei naki na tovanama nenei ka gidewadewa kana toḡa Masedoniya fasinei. Noko nenei ka sanamaniya Guyau i vivisimeikiya be biga

dewadewana kana numamaniya noko fiyaosima nenesiyai.

Fauno I Niya Finifai

11 Eketa wakai Tonowasi menana nakasina ka teweiya atu dawaniniina ka niya Samotenesi simuna nenei. Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei ka niya Neyafonisi menana nenei.

12 Nokomai yo kaeyai ka niya Finifai. Menana noko na kana wawa kawakawana Masedoniya Noma fiyaosi si fakwifakwiiya nenei. Finifai ka fakwa kuyadayada matayagwanina.

13 Ka fakwafakwa atu Sabatiyai menana ka teweiya atu ka kikinomana keta ka niya ukowai yama nuwanuwa vitana nokomai tamo kawanunuku kana kabaḡa kata nisaiya. Eatu tunisi vivine si yokowa kawanunukuwa fasinei eketa ka nuvitoḡa keta ka nusifufuwisiya Yeisu fasinei. 14 Gumayogu tamokaḡa si vanevaneneikiya o tasike Kani Kwauna kasi wava Nidiya ne Tayatina. Tasike nuya yabeyabenafofonina si vivikimwaneina. Tasike Guyau nenei si kodukoduwa eketa Tuveka katekatesi iyauya nenei keta Fauno yana sifufu si nowanautuutuya.

15 Nidiya kasi givibutabuta na yasi sabu nukusi muninei, si katuvikiya yasi numai atu si bwaduwa, “Taki kwa sanamaniya kima Tuveka kana tovitumaḡana, kwata nemiya yama numai tata fakwa.” Nuwataki si kaniya eketa ka niya yasi numai.

Fauno Keta Sainasi Deniyai

16 Tamoka tova ka niniya kawanunuku kana kabaḡai eatu tamoka kaetoḡa kakaabana

i venusaikiya. Kanunu goyona i nuwafiya keta i kanakanaveneveniya be tova munina avana sina kikinomana fasinei i nunusifufuwina. Toniwaga gabana nakasina si viviya noko ketaketanama nenei. ¹⁷ Fauno nukusi i munimuniyedadanikiya atu i bwaubwauwa, “Oi, kwa kitaisi! Nofe namoisima o Guyau Etanemokenei yana tobunanige. Gifafafana kana ke'ta si nunumamanimiya.”

¹⁸ Kuyadayada yagwanina tamoka fufuninama i niiya kana nivaniva Fauno dibuna i toyoḡa. I saḡaviniya gumayogu nenei eketa kanunu goyona i iyaviya, “Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana wawai a nunuyakayakaniwa gumayogu ku gionovei!” Keta naki tovanama nenei, kanunu goyona gumayogu i teweiya.

¹⁹ Tovanama toniwaga si kitanisaiya vitana yasi gabana kana ke'ta naki i kaonosiya, Fauno keta Sainasi si givikavinisiya eketa si sinakanikanisiya si niisiya kafa vivitamaneina kana kabaḡai ebe tovisime matasiyai sina misiniya. ²⁰ Tovanama si niisiya tovisime nenesiyai, si bwaduwa, “Nofe namoḡa o fiyao Diu, yata menana sinenei vikasanegwanegwa si gigikikinomaniya namoḡa nenesiyai. ²¹ Sanunama kita fiyao Noma nenetiya muka kana sawateweyeina o si vivisawavenena.”

²² Sabu i kanakasisiya keta Fauno be Sainasi si vibutusiya. Tovisime yasi tonuaviya si iyavisiya si bwaduwa, “Kasi nuya kwa kiganini be kaiyai kwa kanuwa-tamatamaneina.” ²³ Si munusiya nakasina yo muninei deniyai si tewekanasunisiya eyo tokitavikavina si visimeiya be ina kitavikavina-dewadewisiya. ²⁴ Eketa deni sinenemokenei

i tenisiya keta kai daudaunisi nugiginabusi nenesiyai kaesi i vikanakuma.

²⁵ Nuwabuna sinefouna sasana Fauno keta Sainasi si kawakawanunukuwa keta si oseosedavadava Guyau nenei eatu deni sinenei finisina matatafusi si vanevaneneisiya. ²⁶ Eketa naki noko tovanama nenei nikuniku fifiwanina i dibwana keta deni kana yafani i nikuniya. Deni kana kawa matatafusi i kayausiya yota finisina kasi seni si kamwanumwanuwa. ²⁷ Tovanama tokitavikavina i kenoviniya keta i kitiya deni kasi kawa kakayausi, i nuwanuwa vitana finisina sita dibwana eketa yana fetu i soniyaginiya be tauna ita nuvimatiya. ²⁸ Eatu Fauno i fina, “Oi, muka tauḡu kuna givigoyou! Kima matatafuki o weka!”

²⁹ Eketa tokitavikavina i bwauwiya toovivita kimayeta fasinei eketa i mataboḡana i kanasuna deni sinenei namai Fauno keta Sainasi si fakwafakwa nenei. Na yana matuta keta i akikinikuna atu nausiyai i koduwa. ³⁰ Eketa i kikinomanisiya keta i kawanunukuwisiya, “Ae amamaku, avamasi ata fufuniya be gifafafana ata nisaḡai Guyau nenei?”

³¹ Eketa si nufata si bwaduwa, “Ku vitumaḡana Tuveka Yeisu nenei be ina gifafafaniwa maise yota ya sabu.” ³² Eketa Tuveka bigana si nusifufuwiya nenei eketa yota sabu matatafusi yana numa sinenei. ³³ Nuwabunanama nenei deni kana tokitavikavina Fauno keta Sainasi i niisiya keta kasi gikona i kigona. Muka mwanenena tu yana sabu matatafusi nukusi si givibutibutisiya. ³⁴ Eyo deni kana tokitavikavina i kanasunisiya yana numai keta i vibiyawasisiya. Yana sabu matatafusi

nukusi si sebobowa nakasina uḡuna naki Guyau nenei si vitumaḡana.

³⁵ Tova i katakiya nuwabuni, menana nakasina kana tovisime yasi tonuaviya si visimeisiya deni kana tokitavikavina kana matakawa si niiya namoḡa kasi ketoyau fasinei.

³⁶ Eketa tokitavikavina Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Tovisime bwadu si vininitiya nenekuwai be Sainasi nukusi ana gionovimiya fasinei. Nofe tova kwa noḡokawawa na yami nuwatakabonu.”

³⁷ Eatu Fauno tonuaviya nenesiyai i bwaduwa, “Muka tamo kana goyona sita kitai nenekiyai eatu sabu matasiyai si kimunuwa keta yota deniyai si tenikiya. Eatu kima o Noma tufuwina! Eketa yota nofe tova, avage nukamumunai sina vikikinomanikiya. Mukamokena! Kwana iyavisiya tovisime tututausi sina nemiya nofemai keta deniyai sina kikinomanikiya.”

³⁸ Eketa tonuaviya si makaviniya tovisime nenesiyai keta Fauno fonana si yauya. Tovanama tovisime si nowaniya vitana Fauno keta Sainasi o fiyao Noma, si matuta. ³⁹ Na fasinei si niya Fauno keta Sainasi nenesiyai eketa si vikokonisiya kasi vinuwateweyeina fasinei. Eyo deniyai si kikinomanisiya keta si kamanemanisiya be menana sina teweiya. ⁴⁰ Fauno keta Sainasi deniyai si kikinomana keta si niya Nidiya yasi numai keta nokomai tovitumaḡana nukusi si vikaninisaḡa keta si vatonisiya Yeisu kana vitumaḡana fasinei, eyo menana si teweiya.

17

Fauno Keta Sainasi Tesanonaika Sinenei

¹ Fauno keta Sainasi, Finifai si teweiya atu si niya Amufifonisi keta Afononiya menana nakanakasisi nenesiyai eketa si kikinomana Tesanonaika menana nakasina nenei. Noko menananama nenei, numa kafa yokoyoko i fakwafakwa fiyao Diu fasisiyai. ² Eketa Fauno manatuwaina naki kana iduwa maise eketa Sabati tonusi fiyao Diu yasi numa kafa yokoyoko sinenei i kakananasuna, eketa Guyau fonakituna nenei namoḡa nukusi si vivikanunusifusufuwa.

³ Guyau fonakituna kasi sanamana i gigivimayeta nenei o i tewetewetutuya nenesiyai vitana Togifafafana Gigibokeinana o kana nufotamoka be ina kuvavana keta ina mateya eatu yota ina misini-savaviniya. Eketa Fauno i iyavisiya i bwaduwa, “Yeisunama nofe a nunusifufuwiya nenemiyai o Togifafafana Gigibokeinamokena.”

⁴ Fauno yana sifufuwai tunisi Diu nuwatasi i kaniya. Maise yota Ginisi namoisi Guyau kana tokodukodu o sabuvekamoka yota vivine nakanakasisi o muka tonusi, eketa Fauno be Sainasi si visabutamokisiya.

⁵ Atu Diu tunisi si sinegoyowa uḡuna namoḡa yagwanisi Fauno yana bwadu si vitumaḡaniya na fasinei tonikaokaḡo si nuviyokoyokowa kafa vitamaneina kana kabaḡai, eketa nukusi vigwaeḡa si vibtutuya. Si dibwana si niya Yeiseni yana numai keta yana numa kana kawa si yakweniya. Si kanasuna sinenei Fauno keta Sainasi si nuwasisiya be sita kikinomanisiya yokoyoko nenesiyai. ⁶ Atu tovanama si nuwasawayosisiya, Yeiseni keta

tovitumaḡana tunisi nukusi si givikavinisiya keta si sinakanikanisiya si niisiya menana nakasina kana tovisime nenesiyai, si finafina atu si bwadubwaduwa, “Nofe namoḡasima o fwayafwaya kana matatafu nenei goyona si gigikikinomanisiya eatu nofe tova yota si nemiya yata menana nenei. ⁷ Eatu Yeiseni i katuvisiya yana numai. Matatafusi tufomu Sisa yana visime si yakweyakweniya avage si bwadubwaduwa o yota tamo tufomu kana vinuwa kana wava Yeisu.”

⁸ Tovanama menana kana tovisime keta sabuveka bwadu nofe si nowaniya, si kayokuḡa venemokena. ⁹ Eketa tovisime si nuyakayakanisiya Yeiseni keta tunisi tovitumaḡana eketa gabana nakasina si nufata ebe yo muka goyona tamo yota ina kikinomana, eyo si gionovisiya keta si niya.

Fauno Keta Sainasi Beneya Sinenei

¹⁰ Noko nuwabunanama nenei tovitumaḡana si visimeisiya Fauno keta Sainasi si niya Beneya. Tovanama si kikinomana nokomai, si niya Diu yasi numa kafa yokoyoko nenei. ¹¹ Beneya fiyaosi yasi fufuna muka maise fiyao Tesanonaika. Beneya fiyaosi nuwanuwamokesi be biga dewadewana sina vanevaneneiya. Kuyadayada tamokatamokaḡa Guyau fonakituna nenei si kitakitavinanuwa taki avana Fauno i bwadubwaduwiya o venemokena. ¹² Nofe nenei fiyao Diu yagwanisi si vitumaḡana Yeisu nenei, maise yota Ginisi vivine keta namoḡa nakanakasisi.

¹³ Atu tovanama fiyao Diu Tesanonaika sinenei naki si sanamaniya vitana Guyau fonana Fauno i nunumamaniya Beneya sinenei, tasike yota si niya nokomai keta namoḡa si visimwanakasisiya

ebe Fauno sina nuwagoyowiya. ¹⁴ Tovitumaḡana omatakayakayakanai Fauno keta tovitumaḡana tunisi nukusi si visimeisiya si niya gibowai, atu Timoti keta Sainasi si fakwa Beneya. ¹⁵ Namogāsima Fauno kaena si kwafuya si niya kana nivaniva Etenisi menana nenei si vanoviya. Eyo si makavinisiya Beneya, Sainasi keta Timoti kasi matakawa vitana sina venudibwana be sina niya Fauno nenei.

Fauno Etenisi Nenei

¹⁶ Fauno yawane Etenisi nenei Sainasi keta Timoti i fotifotisiya atu kaivakuku yagwanisi nokomai i kitisiya eketa nuwanuwa i munuya. ¹⁷ Na fasinei numa kafa yokoyoko sinenei i vibutuwa i gigisawakedana fiyao Diu nenesiyai keta yota Kani Kwauna aviyaonana Guyau kana tokodukodu nenesiyai. Yota kuyadayada tamokatamokaḡa i niniya kafa vitamaneina kana kabaḡai eketa aitevana tamo nokomai i ninisaiya, na naki nukusi si vivikanunusifufuwa.

¹⁸ Sinesiyai o Efekuniyani eketa Sitoiki tovisawavenena. Fiyaosima o Fauno nukusi si vikawabwadubwaduwa. Fauno i nunumamana biga dewadewana Yeisu fasinei eketa yota tomate yasi misini-savavineina fasinei. Eketa tunisi tututausi nenesiyai si vikanunutoniya si bwaduwa, “Avamasi nofe kawana yafayafana i aanuvanuva be ina bwaduwei?” Tunisi si bwaduwa, “Kana kita kamo yana iduiduwa fasisiyai i nunusifufuwa.”

¹⁹ Eketa Fauno si katuviya yasi kafa yokoyoko kana kabaḡai kana wava Aneofagusi eketa si iyaviya si bwaduwa, “Nuwanuwaki kata sanamaniya, avi visawavenena masi

nofe kiouna ku bwadubwaduwei? ²⁰ Iba tunisi ku bwaduwiya o kima muka tamo tova kata nowananuvanuvaisi na fasinei kasi sanamana kuta givimayesikiya.” ²¹ Nokomaise si bwaduwa uḡuna Etenisi namoisi keta yauyauna nokomai si fakwafakwa, tova matatafuna nuwanuwasi be sina vanevaneneḡa ketaketa kiouisi be fasisiyai sina nunusifufuwa.

²² Eketa Aneofagusi kawakawa nausiyai Fauno i misiniya keta nenesiyai i bwaduwa, “A kitiya kwami Etenisi fiyaomi yami kodukodu kasi vifotu o kasi ketaketa tuninatunina nenesiyai.

²³ Nofe a bwaduwiya uḡuna yaku nidadana menana nakasina nenei o yami kafa kodukodu a kitisiya. Eketa yami didiḡa tamokaḡa nenei o kwa ginivaviya i bwadubwaduwa, ‘Guyau muka kata sanamanei, neneweu ka vivifotuwa.’ Kwami muka Guyaunama kwata sanamanei atu nenei kwa kodukoduwa fasinei, nofe tova ana iyavimiya.

²⁴ Guyaunama o fwayafwaya keta iba matatafuna sinenei i fufunisiya. Tanake o abama keta fwayafwaya kasi Tuveka keta muka numa kodukodu namoḡa yasi kikiyona nenesiyai ita fakwafakwa. ²⁵ Eketa tanake o mukamokena tamo namoḡa yasi ovivita fasinei ita nuwanuwa. Uḡuna tanake tauna o namoḡa yawasisi keta iba matatafuna i venivenisiya. ²⁶ Kafa viuḡuwai namoḡa tamokaḡa i fufuniya keta namoḡanama nenei sabu si kikinomana keta nofe tova fwayafwaya kana matatafu nenei si fakwafakwa. Tanake yota tova i tenisiya yota kabaḡa kasi niva i dawana be kabaḡasisi nenesiyai sina fakwa.

27 Iba nofe i saviviniya ebe namoḡa Guyau sina nuwasiya. Ebe kamo yasi nuwasai sina nisaiya. Atu tanake muka tamo sasanei kita tamokatamokaḡa nenetiya. 28 Tamo toviginiwa i bwaduwa, ‘Tanakema nenei yo ta fakwafakwa keta ta savisavivina eketa ta mudamudadava.’ Eketa maise yota tututaumi yami toviginiwa si viginiwiya i bwadubwaduwa, ‘Kita o natunatuna.’ 29 Bwadu venemokena, kita o Guyau natunatuna. Na fasinei muka tata nuwenuweisi vitana Guyau kana kikitana maise kifukifufuna namoḡa si giniginivaviya gonudi o siniva o gabana nenesiyai.

30 Tova manatuwaina namoḡa muka Guyau sita sanamanei na fasinei i kitateweisiya. Eatu nofe tova fafani matatafuna nenesiyai namoḡa i nunutunituniya be sina ugevinisiya yasi fufunagoyo nenesiyai. 31 Uḡuna tanake tova naki i tenesiniya keta i vinuwadaniya avi tovai venemokena nenei namoḡa ina nuvisita. Namoinama naki i gibokiya be ina nuvisiya kana matanabobotai. Visawavenemokena kana kiyakiyaya i fufuniya tovanama namoḡanama mateyai i sinaviyawasiya.”

32 Tovanama namoḡa si nowaniya Fauno yana sifufu misini-savavineina fasinei, tunisi si sawaviniya, eatu tunisi si bwaduwa, “Kima nuwanuwaki be yota nofe fasinei tamo tova kuna nusifufuwe-savaviniya.” 33 Eketa Fauno yoko noko sinenei i kikinomana keta i niya. 34 Eketa namoḡa tunisi si muniya Fauno keta Yeisu si vitumaḡaniya. Yokonama sinesiyai o Aneofagusi kana tovisime tamokaḡa kana wava Dionaisiosi

yota gumayogu tamokaḡa kasi wava Damanisi keta yota tunisi namoḡa.

18

Fauno I Niya Kononita

¹ Nofe muninei Fauno Etenisi menana nakasina i teweiya atu i niya Kononita. ² Nokomai tene Diu i venusaiya kana wava Akwina. Tanake tonimenana Fonutusi nenei, kakimokimoki Itaniyei na kawana Finisika nukusi si nemiya. Uḡuna Noma kana tufomu Konodiyasi Diu matatafusi i iyavisiya be Noma sina teweiya.* Na fasinei Fauno i niya be ina kitisiya. ³ Tasike o vada kasi tokifufuna yomuyomu kwafinisi nenei naki maise Fauno, eketa nukusi si fakwa atu si mudadava. ⁴ Kuyadayada Sabati tamokatamokaḡa Fauno numa kafa yokoyoko nenei Diu keta Ginisi fiyaosi nukusi si vivikanunusifusifufuwa. I aanuvanuva be nuwatasi ina kaniya be Yeisu sina vitumaḡaniya.

⁵ Tovanama Sainasi keta Timoti Masedoniyei si sobunemiya Kononita nenei, Fauno vada kana mudadava iteniya atu tova matatafuna i nunumamana Diu nenesiyai i bwadubwaduwa, “Yeisu o tanake Guyau i gibokiya Togifafafana Gigibokeinana.” ⁶ Atu tovanama Diu si dibutoyoḡa keta Fauno si sawavigoyowiya, i nubutuya kafusisima kana nuya nenesiyai keta i bwaduwa, “Taki Guyau ina vivimatadawanimiya, nao kwami kami kuvana. Tututaumi kwa vinoimi eatu muka iyau

* **18:2** Noma menana o Noma yana kafa visime nakasina venemokena Itani yana fafaniyai. A.D. 49 nenei nokomai vikanegwanegwa nakanakasisi Noma sinenei na fasinei tufomu Konodiyasi Diu namoisi i vikikinomanisiya.

kwana vinoiku. Nofe tova keta i niniya, Yeisu bigana ana niiya be Kani Kwauna nenesiyai ana numamaniya.”

⁷ Eketa Fauno numa kafa yokoyoko i teweiya keta i niya namoḡa kana wava Taitiyusi Yasitusi yana numa nenei. Gwadinama o Kani Kwauna eatu Guyau kana tokodukodu. Yana numa o i misiniya numa kafa yokoyoko niniunei. ⁸ Numanama kafa yokoyoko kana toviketaneina o Kinisifasi, kana sabu matatafusi nukusi yana numa nenei Tuveka si vitumaḡaniya. Yota yagwanisi namoḡa Kononita sinenei aviyaonana Fauno yana biga si vaneneiya, si vitumaḡana keta si givibutibutisiya.

⁹ Nuwabuna tamokaḡa Fauno kana kenokita nenei Tuveka i nusifufuwiya i bwaduwa, “Muka kuna matuta! Muka kuna numananava eatu nusifufu kuna tenesaviya! ¹⁰ Iyau kwaḡa nukusi eketa muka tamo aitevana ina munuu o ina givigoyou. Uḡuna namoḡa yagwanisi menana nofe sinenei o Iyau yaku namonamoḡa.” ¹¹ Eketa Fauno nokomai i fakwa manamana tamokaḡa keta yamayamana 6, Guyau yana biga namoḡa nenesiyai i gigisawakedana.

¹² Tovanama Noma toviketaneina Ganiyo si ginakasiya eketa fafari Akaiya sinenei i vitovisimeya kana tovai, Diu tunisi si vikatutamokisiya keta Fauno si vikaniyabiniya eketa si niiya nofe tovisimenama nenei kafa vifonayau kana kabaḡai. ¹³ Si vinoiya si bwaduwa, “Nofe namoḡanama o namoḡa nuwatasi i kanikaniya eketa Guyau kana kodukodu fasinei muka visime

sita munimuniyei.”†

14 Atu noko tovanama nenei Fauno kawana i nakanakiya be ina nusifufuwa, ava Ganiyo i bwaduwa, “Kwami Diu fiyaomi, namoḡa nofe avi goyona o avi fufuna tamo goyomataina i savivinei, eyo iyau yami sifufu ana vaneneḡei? 15 Nofe o naki kwa ovivigwaeḡa avage bwadubwadu be wawa keta yota tututaumi yami visime fasisiyai, eketa tututaumi kwa gidawadawaninyei. Ibasima nofe nenesiyai naki a dibutoyoḡa.” 16 Eketa kafa fonayau kana numei i vikikinomanisiya. 17 Eketa sabu matatafusi Sosideni si givikaviniya, tanake o numa kafa yokoyoko kana toviketanuneina tamo, eketa kafa fonayau kana wasiketai si navinaviya. Eatu Ganiyo i kitaisi yo i toḡakaokaogowa.

Fauno I Makaviniya Anitiyoki

18 Fauno i fakwa Kononita tovitumaḡana nukusi kuyadayada yagwanina muniyai yo, i teweisiya eatu Finisika keta Akwina nukusi si niya menana Kenikiniya nenei. Nokomai Fauno tamokaḡa namoḡa i iyaviya keta kunukununa i totuya vitana i vikiyakiyaya gewa yana bwadudabadaba Guyau nenei naki i saviviniya. Eketa Fauno, Finisika keta Akwina wakai si toḡa keta si sinanakata fafani Siniya fasinei.

† **18:13** Nofe Diusima si bwadubwaduwa avage Fauno muka ita vivisawavenena vitumaḡana kana venemokena avana Noma yana visime i sawateweina maise, atu si bwaduwa tanake ketaketa kiouna i vivisawavenena avana Noma yana visime muka ita sawateweyi, eketa nuwanuwasi be Noma kana tovisime Fauno ina vimatadawaniya. (Bunanige 16:20-21 keta 17:7) **18:18** Ginaḡanaḡa 6:18

19 Si tamana keta si kanasuna Efeso. Fauno nokomai Finisika keta Akwina itenisiya atu i kanasuna numa kafa yokoyoko nenei fiyao Diu nukusi si vivikanunusifusifufuwa. 20 Fiyao Diu Fauno si vikokoniya be nukusi sina fakwa matanubwayouna, atu i dibutoyoḡa. 21 Atu yana nai nenei i iyavisiya i bwaduwa, “Taki Guyau ina sawateweikuwa maise, ana makavinikuwa nenemiyai.” Eketa tamo waka nenei i toḡa keta Efeso i teweiya. 22 Tovanama i saniniya Sisaniya, i vaneya Yenusanema eketa ekanesiya i venufotisiya eyo kavananei i sobuwa Anitiyoki.

23 Tova bwatana nenei tovitumaḡana nukusi si fakwa Anitiyoki, muninei i fanakwaniuḡa i niya menana tu menana Ganetiya keta Finigiya fafanisima nenesiyai tomuniyeina matatafusi i vavatonisiya.

Afonosa Na Yana Katevatu I Numamana Efeso

24 Tene Diu tamokaḡa kana wava Afonosa, tanake o tonimenana Anekisenidiya Itifita yana fafaniyai, i niya keta i kikinomana Efeso menana nenei. Tanake tonusifufu dewadewana keta yota Guyau yana bwadu i sanamana-budowanemokiya. 25 Namoga tunisi yasi visawavenena Tuveka yana Ke'ta fasinei nuwatana i viya eketa yana visawavenena nenesiyai i nusaitetemoka Yeisu fasinei. Atu Afonosa o sanasanamanina Yoniḡa yana givibutabuta fasinei. 26 I vibutuwa keta i nusifufuwa na yana katevatu numa kafa yokoyoko sienei. Tovanama Finisika keta Akwina si nowaniya yana nusifufu, si katuviya yasi numai

eketa nuwatana si tanakakikakiniya Guyau yana Ke'ta avana muka ita sanamaneisi fasisiyai.

²⁷ Keta noko tovanama nenei Afonosa nuwanuwana be ina niya Akaiya yana fafaniyai be ina numamana, tovitumaḡana Efeso sinenei si sawakatevatuya yana savivina fasinei eketa nufunufu tamokaḡa si viginiwiya tomuniyeina nenesiyai Akaiya sinenei be si matamatakawisiya vitana Afonosa sita venufotefotiya. Tovanama i kikinomana nokomai, aviyaonana waniya tovitumaḡana Guyau yana omukumukutana nenei i ovivitsiya nakasina. ²⁸ Tamokaḡa ketaketa i saviviniya o vikawabwadubwadu fifiwanisi nenesiyai fiyao Diu i vatanisiya sabu yagwanisi kasi manawasasai. Guyau fonakituna nenei i misiniya tu i nusifufuwisiya vitana Yeisu o tanake Togifafana Gigibokeinamokena.

19

Fauno I Niya Efeso

¹ Noko tovanama nenei Afonosa o Akaiya yana fafaniyai Kononita menana nenei, Fauno o uwama kana ke'ta kuweyaina i vaonota keta i kikinomana Efeso. Nokomai tunisi tomuniyeina i venusaisiya. ² Keta i nutoninuvenuvisiya i bwaduwa, “Kwami Kanunu Tafutafuna kwa viya tovanama kwa vitumaḡana Yeisu nenei?”

Eketa si nufata nenei si bwaduwa, “Muka, kima muka tamo kata nowaniya Kanunu Tafutafuna fasinei.”

³ Eketa Fauno i bwaduwa, “Taki nanemaise, o avi givibutabuta kwa vai?”

Eketa si nufata, “Givibutabutanama Yoni i visawavenena namoḡa nenesiyai.”

⁴ Eketa Fauno i bwaduwa, “Yoni namoḡa i givibutibutisiya be ina vikiyakiyaya vitana yasi fufunagoyo nenesiyai naki si ugevinisiya. I iyavisiya tasike sita vitumaḡana tanake aitevana munifotai i nenemiya nenei, tanake o Yeisu.”

⁵ Namoḡa Fauno yana bwadu si nowaniya eketa i givibutibutisiya Tuveka Yeisu kana wavai.

⁶ Tovanama nimana debabousiyai i dawana, Kanunu Tafutafuna i vimaisiya keta si vibutuwa si nunusifufuwa meya tuninatunina nenesiyai yota Guyau fonana si bwadubwaduviogona.

⁷ Namoḡamokesi o kasi yagwana 12.

⁸ Yamayamana tonusi sinesiyai tova matatafuna Fauno i niniya numa kafa yokoyoko nenei na yana katevatu i nunusifufuwa fiyao Diu nenesiyai be nuwatasi ina kaniya Guyau yana kafa visime fasinei. ⁹ Atu tunisi debabousi si gua keta muka Guyau fonana sita vitumaḡanei, eketa iba goyosi si bwadubwaduwiya namoḡa nenesiyai Yeisu yana Ke'ta fasinei eketa Fauno i venuteweisiya. Eatu tomuniyeina i ovisiya keta si niya Tinanusi yana kafa visawavenena kana numa nenei. Nokomai tovatova si vivikanunusifusifufuwa Guyau yana kafa visime fasinei. ¹⁰ Fauno i saviviniya nokomaise kana nivaniva manamana nuwesi, eketa matatafusi fiyao Diu be Kani Kwauna si fakwafakwa Eisiya yana fafari nenei Tuveka yana bwadu si nowaniya.

Sikeva Natunatuna

11 Keta Fauno yana bunanige nenesiyai Guyau kafa nuwatabau nakanakasisi i saviviniya.

12 Nuya bidimisi Fauno i nunusikonisiya si niniina keta tovanama tovisafwavinaḡa nuyasima si gigisikonisiya, kasi katona si kakakaviya keta si bwinabwina yota kanunu goyosi si nuwafisiya si gionovisiya.

13 Diu tunisi tasike aviyaonana si niya menana tu menana nenesiyai kanunu goyosi si nunukakisiya namoḡa sininisiyai yota si aanuvanua be Tuveka Yeisu kana wavai sita savivina keta namoḡa kanunu goyosi nenesiyai si bwadubwaduwa, “A vivisimeywa Yeisu kana wavai namoinama Fauno i numamaniya, ku gionovei.”

14 Tene Diu tamokaḡa tovibwanaose kasi toviketaneina kana wawa Sikeva natunatuna namoḡa kasi 7. Tasike yota avage si aanuvanua kanunu goyosi namoḡa nenesiyai si nukakisiya.

15 Tamoka tova avage kanunu goyona si nuyakayaniya be namoḡa tamoka nenei ina kikinomana, atu kanunu goyona i bwaduwa nenesiyai, “A sanamaniya Yeisu keta yota a sanamaniya Fauno, atu kwami o aviyaonana?”

16 Eketa namoḡanama kanunu goyona i nuwafiya namoḡasima kasi 7 i nukekemanisiya keta yana fiwanai matatafusi i tafisiya venemokena keta numei si dibwana si kikinomananemiya gonegonesi keta na ufaufasi.

17 Matatafusi Fiyao Diu keta Kani Kwauna Efeso si fakwafakwa si biganowana keta si matuta, eketa Tuveka Yeisu kana wawa si vifotuwiya venemokena.

18 Tovitumaḡana yagwanisi si niya keta si fonayauwa tovitumaḡana tunisi matasiyai yasi

fufunagoyo fasisiyai. ¹⁹ Yagwanisi aviyaonana si ooibaiba, yasi nufunufu si visiuna sabu matasiyai keta si guwanisiya. Taki noko nufunufusima sita vikimwaneisiya, fatasi kana naḡa nakasina venemokena maise 50,000 siniva.* ²⁰ Matatafuna nofe iba i kikinomana nenei keta Tuveka fonana i mutuna fifiwanamokena.

²¹ Nofe ibasima si kikinomana muninei, Fauno i vinuwadadana be ina onota Masedoniya keta Akaiya fafanisima nenesiyai muniyai yo ina niya Yenusanema. Tovitumaḡana nenesiyai i bwaduwa, “Muniyai yo ana niya Noma.” ²² Kana toovivita nasi nuwa Timoti keta Enasitusi i visimeisiya si mikiniya Masedoniya atu tanake tauna i fakwa Eisiya simo tova matanubwayouna.

Vikasanegwanegwa Efeso Sinenei

²³ Naki noko tovanama nenei vikasanegwanegwa nakasina i kikinomana Efeso sinenei Yeisu yana Ke'ta fasinei. ²⁴ Tamokaḡa namoḡa nokomai kana wava Demetiniyasi, tanake o siniva nenei kaivakuku be iba yagwanisi nukawanamanamaneinasi kana tokifufuna. Fiyao Ginisi yasi guyau gumayogu o kana wava Atemisi eketa Demetiniyasi numa musumususi i kikifufuna-vikuvikukuna guyaunama kana kafa kodukodu kana numa maise eketa namoḡa si vivikimwaneya. Yana tobunanige matatafusi nukusi si kikifufuna be si vivikimwaneina keta gabana nakasina si viviya. ²⁵ Yana tobunanige matatafusi i wenevakukusisiya yota tasike

* **19:19** Visime Nuvinavinana 18:10-14 sinenei Guyau yana namoḡa i iyaiyavisiya tasike muka ita sawateweyeisi be sina fufuniya tamo iba, boḡau, o yafune.

aviyaonana yasi savivina maise eketa nenesiyai i bwaduwa,

“Fiyao, kwa sanamaniya gabana nakasina kita ta viviya nofe savivinanama nenei. ²⁶ Naki tutautami kwa kitiya keta kwa nowaniya namaise Fauno i savisavivina Efeso sinenei eketa yota fafani Eisiya kana matatafu. Tanake namoḡa yagwanisi nuwatasi i kanikaniya keta Atemisi kana kodukodu si visaḡaketuketuwia. Tanake i bwadubwaduwa, ‘Iba kafa kodukodu namoḡa nimasiyai si kikifufuna o mukamokena guyau.’ ²⁷ Eketa kita aviyaonana kaivakuku kasi tokifufuna tana kitadewadewa be Fauno muka kata wava ina givigoyoi yota muka yata kaikaiwabu kana ke'ta ina guduya. Keta yota muka yata guyau kana kafa kodukodu kana numa ina viibakaokaogō. Nofe tova Eisiya sinenei be fwayafwaya kana matatafu si kodukoduwa guyau Atemisi nenei, eketa kita matata ina fakina venemokena be kana wava muka ina bwavi.”

²⁸ Tovanama Demetiniyasi yana bwadu si nowaniya, kayosi i kuḡa keta si vikafinafina, “Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wava o nakatamokena!” ²⁹ Namoḡa matatafusi menana sinenei kayosi si nowaniya eketa si vibutuwa si vikafinafina atu muka kana uḡu sita sanamane. Keta sabu si nemiya Gaiyusi keta Anisitako si givikaviniya, tasike fiyao Masedoniya atu Fauno nukusi si ninidadana, keta si sinakanikanisiya keta si niisiya menana yana kafa nusifusifufu

kana kabaḡai.† ³⁰ Fauno nuwanuwana be ina niya yoko matasiyai be ina nusifufuwa, atu tomuniyeina muka sita sawateweyei. ³¹ Yota tunisi fafani Eisiya kana namoḡa nakanakasisi, tasike aviyaonana Fauno unaunana, kana matakawa fifiwanina si teweiya Fauno nenei be muka ina nai menananama yana kafa nusifusifufu kana kabaḡai.

³² Kafa nusifusifufu kana kabaḡai, sabu nuwatasi i bauwa venemokena. Tunisi namoḡa si vikafinafina iba tamo fasinei eatu tunisi o si vivikafinafina nuwanuwa tunisi fasisiyai. Namoḡa yagwanisi muka sita sanamanei avana uḡuna yo si nai nokomai. ³³ Fiyao Diu namoḡa tamokaḡa si katutunetuniya kana wava Anekisenida i niya yoko naunei keta namoḡa yoko sinenei si fiṇa be ina bwaduwa. Eketa Anekisenida nimanei i nusawatana namoḡa matatafusi ina kanovisiya fasinei be yoko ita iyavisiya vitana fiyao Diu muka sita vikaiuḡunei goyona nofe. ³⁴ Atu tovanama si kitiya tanake tene Diu, matatafusi vikafinafina si tenekasikasisiyemokiya tamo nenei si bwadubwaduwa, “Kita fiyao Efeso yata guyau Atemisi kana wava nakatamokena!” Kana nivaniva vanavana kana bai nuwesi i kakavisiya.

³⁵ Keta tamokaḡa menana kana namoḡa nakasina sabu i sawatanisiya keta nenesiyai i bwaduwa, “Fiyao Efeso, fwayafwaya kana

† **19:29** Menana yana kafa nusifusifufu kana kabaḡa o numa nakasina muka na kana kudukudu. Si fufuniya kana kita maise saonau kwafinina. Namoḡa yagwanisi taki 26,000 maise kana fata nokomai sina yokowa. Namoḡa nokomai si niniya eketa avi avikuvikukuna o vikaneḡaneḡa si matamatakwafukwafuwa.

matatafu si sanamaniya Efeso menana nakasina o tokitavikavina guyau Atemisi kana kafa kodukodu fasinei keta yota kana nawenawe maise kifukifufuna tafutafuna abamei i fekuwa. ³⁶ Matatafusi si sanamaniya nofe o venemokena, na uḡuna kwami ita kanovimiya eatu muka tamo fufuna goyona kwata savivinei. ³⁷ Kwami namoḡa nofe kwa nemiisiya wekamai, atu tasike muka avana sita gikumai numa kodukodu nenei o bwadu goyona sita bwaduwei yata guyau Atemisi fasinei.

³⁸ Kafa fonayau kana numa kakayauna yota kana namoḡa nakanakasisi o naki noko. Taki Demetiniyasi yana tobunanige nukusi nuwanuwasi be aitevana tamo sina vinoiya, kana nufota sina niya kana kabaḡai ebe yo nokomai tututausi sina vikavivinoiya. ³⁹ Atu taki yami nuwanuwa iba tunisi fasisiyai, nao menana kana namoḡa nakanakasisi yasi yokowai kana fata kwana nusifufuwisiya ebe sina gidawadawaniniisiya. ⁴⁰ Avamasi kimoki i kikinomana fasinei naki a matuta. Kita matata ita kata akata Noma namoḡa nakanakasisi sina vinuesanita sina bwaduwa vitana kita tata vivikanegwanegwa. Nofe vikanegwanegwanama muka tamo kana nuwatamayeta. Eatu taki nokomaise sina nuwanuwa kita fasitiyai, nao muka kana fata be tana gidawaniniyei.” ⁴¹ Tovanama menana kana namoḡa nakasina maise i bwaduwa muninei, namoḡa i gionovisiya si kikinomana keta kafa nusifusifufu kana kabaḡa si teweiya.

20

Fauno I Niya Masedoniya Keta Ginisi Nenesiyai

1 Tovanama noko vikasanegwanegwanama Efeso sinenei ikataniya, Fauno tomuniyeina i wenevakukusisiya eketa ivatonisiya ebe Yeisu sina munimuniya. Muniyai yo i vioiyoo-wisiya eketa i noḡokawawa Masedoniya yana fafaniyai. 2 Yana kikinomana muninei i niya menana tamokatamokaḡa nenesiyai tovitumaḡana i vavatonisiya yana sifufu yagwanina nenesiyai, eyo muniyai i niya fafani Ginisi, 3 eketa nokomai i fakwa yamayamana tonusi. Kabegomokena be wakai ita niya fafani Siniya nenei eatu i biganowana vitana fiyao Diu tunisi si weifufuna kana munuwa fasinei noko kamudadananama nenei. Na fasinei yana nuwanuwa igiviniya eketa i makaviniya Masedoniyei i niya.

4 Namoga tunisi nukusi kaena si kwafuya maise Finusi natuna Sofata tene Beneya, fiyao Tesanon-aika kasi nuwa Anisitako keta Sikanidasi, Gaiyusi tene Debi, Timoti, eketa fafani Eisiya namoisi kasi nuwa Tikikusi keta Tonofimusi. 5 Nofe namoga-sima wakai si viketanuna eketa Tonowasi menana nenei si fotikiya, 6 Maneka Muka Nakana Nutuva Kana Ka muninei, menana Finifai nenei ka toḡa. Eketa kuyadayada kana vi5 muninei menana Tonowasi nenei unaunaki ka nisaisiya eketa nokomai ka fakwa wiki tamokaḡa.

Fauno Yutiko I Sinaviyawasiya

7 Satadei vanavanasonuwai tovitumaḡana tunisi nukusi ka yokowa viyao kana ka yota Tuveka yana ka kana kiyakiyaya kana kawiiya fasinei, atu Fauno i numamanisiya. I nuwanuwa vitana nuwabuni Tonowasi ina teweiya,

na fasinei i nusifufuwisiya kana nivaniva i vinuwabunasinefouwa. ⁸ Totomu kuetana namai ka yokowa nenei, kimayeta i kanatadenideniya. ⁹ Namoga tufunakasina kana wava Yutiko numa kana kiyonavifofofu kana vitonu nugiginabu nenei i nuvitoḡa. Fauno yana sifufu i soniya nubwayoumataina eketa Yutiko matana i goyomoka. Tovanama i kenonuwataunuwa, i kabwataviniya keta i fekuwa fwayafwayai. Tovanama si sobuwa keta si sinanakasiya, si kitiya matemateni. ¹⁰ Fauno yota i sobuwa keta Yutiko tofwanei i tananiya eketa i nutaviya. Namoga i iyavisiya i bwaduwa, “Muka kwana nuwanuwa, namoga yawayawasina!” ¹¹ Munifotai i vanesavaviniya numai eketa Tuveka yana Ka kana kiyakiyaya i fufuniya eketa tovitumaḡana nukusi si kawa. I nusifufuwisiya kana nivaniva tova i katakiya yo muniyai na menananama i teweiya. ¹² Tovitumaḡana o namoga dewadewana yawayawasina si oviya keta na yasi sebobo si niya numai.

Fauno Na Unaunana Si Niya Minitusi

¹³ Kimaḡa wakai ka venuviketanuna ka niya Asosi menana nenei, eatu Fauno i iyavikiya vitana kavananei ina nemiya nokomai yo kana totoiya.

¹⁴ Nokomai ka vikaninisaḡa keta itoḡa eketa matatafuki ka niya Mitinini menana nenei.

¹⁵ Nokomai ka teweikiya eketa kuyadayada kana vinuwa nenei ka niya menana tamokaḡa nenei Kiosi simuna niniunei. Nokomai ka banuwa yo muniyai ka kanayauwa ka niya Samosi simunai eketa kuyadayada kana vinuwa

nenei o ka kikinomana Minitusi. ¹⁶ Fauno muka nuwanuwana tova ina teweyei Eisiya yana fafaniyai, na fasinei muka kata kanasuna Efeso eatu ka venukatuvaavaḡa. I soḡowa uḡuna nuwanuwana be taki meyameyanina maise Yenusanema ita kikinomana Kabwaga Matana kana tovai.

¹⁷ Eatu tovanama ka kanasuna Minitusi, Fauno yana kisuya i niya Efeso ebe ekanesiya kana tokawakawa sita nemiya sita kitiya. ¹⁸ Tovanama si nemiya, i iyavisiya i bwaduwa, “Kwami naki kwa sanamaniya namaise yaku fakwafakwa kwami nukusi tova kana matatafu fafani Eisiya nenei, tovanama kafa viuḡuwai a nemiya eketa kana nivaniva kimoki. ¹⁹ Tunisi fiyao Diu si weifufuna be sita weikuyavanikuwa na nenei keta anuvanua nakanakasisi nenesiyai a nisaisiya, na nakiyai atu nuwasobuwai yota tamo tova katekateku na yana bwedi nukusi atu Tuveka fasinei a bunanigeya.

²⁰ Muka tamo kami bwadu-ovivita ata givikaviniya, tovanama Guyau fonana nenei a numamana sagisagigi nenesiyai keta a visawavenena sabu nenemiyai yota numa nenesiyai. ²¹ Bwadu fifwanina fiyao Diu eketa Kani Kwauna a venisiya. A iyavisiya vitana yasi go'yona nenesiyai sina ugevinisiya be Guyau nenei sina saḡa keta yata Tuveka Yeisu sina vitumaḡaniya.

²² Eketa sifufu nofe kwa nowaniya. Guyau Kanununa i visimeikuwa eketa ana niya Yenusanema, eatu muka ata sanamanei avana ina kikinomana nenekuwai, ²³ eatu menanasima nenesiyai a niniya, Kanunu Tafutafuna

i gigimatakawikuwa vitana nokomai deni eketa dauna nakanakasisi nenesiyai sina tenikuwa. ²⁴ Yota taki sina nuvimatikuwa na muka fasinei ata nuwanuwa nakasina, eatu iba nakatamokena nenekuwai o nuwanuwaku Tuveka Yeisu bunanige i venikuwa ana nusafuya. Bunanigenama o Guyau yana omukumukutana bigana namoḡa ana iyavisiya.

²⁵ A numamaniya matatafumi nenemiyai Guyau yana Kafa visime fasinei. Eatu naki nofe tova a sanamaniya gewa kimoki keta i niniya, muka yota tafakaiku kwana kitai. ²⁶⁻²⁷ Muka tamo Guyau yana vinuwadadana kana matakawa ata givikaviniya, naki matatafuna a bwaduwekoḡoiya. Na fasinei bwadu venemokena nenei nofe tova ana iyavimiya. Taki aitevana tamo bwadu nofe muka ina vitumaḡanei ebe muka yawasivaḡata ina nisaḡai, iyau muka kaku kuvana.

²⁸ Kwami toviketanuneina tututaumi kwana kitavikavinimiya yota tovitumaḡanasima matatafusi Kanunu Tafutafuna kanonovamiyai i tenisiya, kwana kitavikavina-dewidewisiya maise yomuyomu kasi tokitavikavina yana yomuyomu i kitakitavikavinisiya. Tasike Guyau yana namonamoḡa, tauna ufaufanei i kimwanetamanisiya. ²⁹ A sanamaniya tovanama ana venuteweimiya tonumamana-vikanonono sina nemiya sina tuyanomwanimiya eketa namoḡa yasi vitumaḡana sina givigoyuya, naki maisemoka anuketa-wanawanaki manimaninisi sina nemiya sifi waumisi nenesiyai eketa sina nuvimatisiya. ³⁰ Yawane yota tututaumi

sinemiyai tunisi namoḡa sifufuvi-kanonono nenei sina visawavenena eketa tovitumaḡana nuwatasi sina kaniya ebe yasi visawavenenasima goyosi tovitumaḡana sina muniya. ³¹ Na fasinei matami ina fekuwa! Kwana tukuya, manamana tonusi sinesiyai na matainuku muka ata onovei yaku vivisawavenena tamokatamokaḡa nenemiyai kuyadayada be nuwabuna.

³² Tova nofe Guyau nimanei a tenitenimiya. Yana omukumukutana sifufuna, naki kwana vitumaḡanemokiya. Taki bwadunama kwana muniya, yawasimi sina tafwa fifiwanisi eketa Guyau yana sawanuwigabubu ina venimiya naki yana bwadudabadaba tauna yana namonamoḡa tenetenesineinasi nenesiyai maise.

³³ Nukusi ta fakwafakwa nenei muka tamo aitevana yana gabana o kana kwame ata vai. ³⁴ Kwami naki kwa sanamanikuwa, iyau tauku nimakuwai kaku ovivita a ninisaiya eketa nenei yota unau-naku a oovivitisiya. ³⁵ Yaku savivinasima nenesiyai iyau tauku a vikafakita nenemiyai eketa a visawavenimiya vitana yata dibumusigā nenei kana fata goyogoyo tana ovivitisiya. Tana tukuya Tuveka Yeisu i bwaduwa, ‘Kavenena namoḡa nenesiyai o kana sebobo nakatamokena muniyai yo yuna.’ ”

³⁶ Tovanama i nusifufukooḡa matatafusi kaetutusi si viketogunina eketa i kawanunukuwa. ³⁷⁻³⁸ Yana sifufu nenei i iyavisiya i bwaduwa, “Muka yota tafakaiku kwana kita-savavinei.” Nofe bwadunama katekatesi i nuyavayavaniya, eketa matatafusi si nusiya si viyuiya eketa si bwedisitesitiya eyo si kwafuya nukusi si niya wakai.

21

Fauno Yana Nai Yenusanema

¹ Efeso tovitumaḡana kasi toviketanuneina ka vioiyooisiya muninei, ka sinanakata keta dawaniniina ka niya Kosi simunai eketa nokomai ka banuwa. Nuwabuni ka niya Nodesi eyo ka tamana Fatana menana nenei ka saniniya eketa ka sobuwa. ² Nokomai waka tamokaḡa ka nisaiya ina tamana Foenisiya, nenei ka toḡa eketa ka kanayaukiya. ³ Ka nemiya Saifunusi simuna niniunei eketa kukikimawaki i fakwa eatu ka venukatuvaavaḡa Siniya yana fafaniyai. Wakanama o Taya menana nakasina kana nogonogo i totoiya ebe nokomai ina nusiwasiwaiya, na fasinei ka nikanasuna.

⁴ Nokomai tomuniyeina ka nisaisiya eketa wiki tamokaḡa nukusi ka fakwa. Nokomai Kanunu Tafutafuna yana visawavenena nenei, tomuniyeina Fauno si matakawiya be muka ina nai Yenusanema. ⁵ Eatu tovanama yama nai kana tova i nisaiya, ka misiniya eketa ka noḡokawawa. Tovitumaḡana matatafusi na kakawasi eketa na natunatusi menana si teweiya eatu si kwafukiya nukusi ka sobuwa gibowai. Nokomai matatafuki kaetutuki ka viketogunisiya eketa ka kawanunukuwa. ⁶ Nukusi ka vioiyooa eketa kima ka toḡa-savavinikiya wakai eatu tasike si makavinisiya yasi menanai.

⁷ Yama kamudadana Taya nenei i kakaviya eketa ka kanasuna Tonimaisi menana nenei. Nokomai tovitumaḡana ka venuyofiyofisiya eketa nenesiyai ka fakwa kuyadayada tamokaḡa. ⁸ Kuyadayada

venuwanei noko menananama ka teweiya atu ka niya Sisaniya menana nakasinei eketa nokomai Finifi yana numai ka fakwa. Tanake namoḡa tamo vivinuwadadaneinana. Tovanama Yenusanema sinenei namoḡa kasi 7 si gibokisiya, tanake o nukusi si vinuwadaniya ebe yo sina ovivita Guyau yana mudadava fasinei. Yota tanake Guyau fonana kana tonumamana namoḡa nenesiyai. ⁹ Tanake natunatuna vivine tutubonosi nasi nufunina. Tasike tamo tova Guyau fonana fasinei si bwadubwaduvioḡona.

¹⁰ Kuyadayada muka yagwanina muninei Guyau yana tomatakawa tamokaḡa kana wava Agabusi, fafani Yudiya nenei i sobunemiya Sisaniya. ¹¹ Inemiya nenekiyai, Fauno kana wakina i viya eketa tauna nimana keta kaena i kiyona eketa i bwaduwa, “Naki nofemaise Kanunu Tafutafuna fonana, ‘Fiyao Diu kasi toviketaneineina, toniwakina nofemaise sina yoniya eketa Kani Kwauna nimasiyai sina teniya.’” ¹² Tovanama nofe bwadunama ka nowaniya, tovitumaḡana tunisi nukusi Fauno ka nuoneoniya ebe muka ina nai Yenusanema.

¹³ Eatu i bwaduwa, “Ava uḡuna nofemaise kwa bwedibwedi eyo katekateku kwa nunubudabudaniya! Iyau o muka vitana ata gidewadewa kaku kiyonaḡa fasinei, eatu naki a gidewadewa ebe Tuveka Yeisu fasinei ana mateya.” ¹⁴ Tovanama ka kitiya muka kana fata be yana nuwanuwa kana givinai, naki ka onoviya eatu ka iyaviya vitana avana Tuveka yana nuwanuwa maise ita saviviniya.

15 Kuyadayadasima i kakavisiya muninei, ka gidewadewa eketa ka noḡokawawa Yenusanema fasinei. 16 Sisaniya tomuniyeina tunisi nukusi ka niya, eketa si niikiya Munasoni tene Saifunusi yana numai eketa nokomai ka fakwa. Namogānama nofe o tanake tamo tovitumaḡana nauna.

Fauno Yemesa I Venufotiya

17 Tovanama ka kikinomana Yenusanema, tovitumaḡana na yasi sebobo si venuyofiyofikiya.

18 Kuyadayada venuwanei Fauno nukusi ka niya Yemesa ina kitiya fasinei, eketa Yenusanema tovitumaḡana kasi toviketanuneina matatafusi si nemiya nokomai.

19 I bwaduviagigikuwisiya muninei, matatafuna gunina ovina i nusifufuwekoḡoiya nenesiyai namaise yana bunanige sinenei Guyau i savivina Kani Kwauna nenesiyai fasinei.

20 Tovanama yana sifufunama si nowaniya Guyau si daviya. Eketa Fauno si iyaviya si bwaduwa, “Unaki, naki ku sanamaniya fiyao Diu nofemai sagisagigi Yeisu si vitumaḡaniya eketa matatafusi Guyau yana visime si oofekufekuwiya.

21 Eatu si nowaniya avage tovanama ku niniya Kani Kwauna yasi kabaḡa nenesiyai, matatafusi fiyao Diu ku vivisawavenena vitana Mosese yana visime sina saḡakuwakufutiya. Tamo iba avage ku iyaiyavisiya ebe natunatusi namoḡa muka sina nufifina yota kata sanu muka sina muniyei.

22 Yawane ya nemi fasinei sina biganowana. Na fasinei avamasi tamo tana fufuniya ebe sina sanamaniya vitana bwadusima si nowanowanisiya o muka venemokena.

²³ Eketa avana kana iyaviwa, naki maisemoka kuna fufuniya. Nofemai namoḡa kasi nufunina Guyau fasinei si kawayaba. ²⁴ Nukusi kwa nai Numa Kodukodu wasiketanei ebe givieyaeya kana fufuna kwa savivininei Guyau matanei. Eyo muniyai kuna nufata ebe debabousi sina kigosiya. Taki namoḡa sina kitiwa nofe fufuninama kuna fufuniya, matatafusi sina sanamaniya gewa kwaḡa o Mosese yana visime ku munimuniya. Eketa sina sanamaniya gewa sifufusima fasiweu o sifufu-vikanonono.

²⁵ Eatu Kani Kwauna tovitumaḡana fasisiyai, nao yasi nufunufu ka viginwiya yata nuwanuwanama fasinei eketa nofemaise ka iyavisiya ka bwaduwa, ‘Avi viyo kifukifufuna nenesiyai si vibwanaoseiia, muka kwana kaniya. Yota muka ufaufa kwana yumiya. Muka yomuyomu kayona kikidubina kwana kaniya. Eketa yota muka kwana kudokaokaḡo.’ ”*

²⁶ Eketa kuyadayada kana vinuwa nenei Fauno noko namoḡasima kasi nufunina i ovisiya eketa nukusi si givieyaesiya Guyau matanei. Muni-

21:23 Ginaḡanaḡa 6:13-21 **21:25** Bunanige 15:29 * **21:25**
 Nofe fufunasima nenesiyai vimomona i vivigoyona. Kudo — Yauna 20:14, Visime Nuvinavinana 5:18. Aitevana tamo gumayogu o namoḡa ina mataveiya gabana o nogonogo fasisiyai — Visime Tafu 19:29, 1 Kononita 6:15. Namoḡa eketa namoḡa nukusi gumayogu eketa gumayogu sina mataveya — Visime Tafu 18:22, Noma 26:27. Aitevana tamo tauna ugunina nukusi sina mataveya maise amana, ayona o taki natuna — Visime Tafu 18:6. Aitevana yomuyomu nukusi sina mataveya — Visime Tafu 18:23. Vimomona-kaokaḡo — Efeso 5:3. Aitevana tamo namoḡa o gumayogu ina nuyakayakaniya ebe ina mataveiya — Kabikona 34:7, Visime Nuvinavinana 22:25-28.

fotai i kanasuna Numa Kodukodu kana wasike-tai i matakawisiya avi tovai kasi givieyaeya kana tova ita kakavei fasinei. Ebe noko tovanama nenei kasi givieyaeya bwanaosesi, tovibwanaose sita vibwanaoseisiya tamokatamokaḡa fasisiyai.

Fiyao Diu Tunisi Fauno Si Givikaviniya

27-29 Kuyadayada 7 kabegomokena be givieyaeya kana fufuna ina kakaviya, tunisi fiyao Diu fafani Eisiya nenei Fauno si kitiya Numa Kodukodu kana kani sinenei. Eatu nauna o Fauno si kitiya Tonofimusi tene Efeso nukusi Yenusanema menana nenei, eatu si nuwanuwa vitana Fauno Tonofimusi ita kanasunei Numa Kodukodu kana kani sinenei. Namoga si visimwanakasisiya eketa Fauno si givikaviniya eatu si vikafinafina si bwadubwaduwa, “Fiyao Isineni kwa nemai. Kwa oviviteiki be namoga nofe kana mata ta tenei! Namoganama nofe i vivisawavenenaniya yana nidadana nenesiyai, kita Isineni i sawasawavigoyowita yota Mosese yana visime keta yota Numa Kodukodunama nofe fasinei. Ginisi namoisi i nemiisiya kabaḡa nofe tafutafuna nenei eketa i weigavigaviya Guyau matanei.”†

³⁰ Tovanama namoga si nowaniya dagedage i toḡa Numa Kodukodu sinenei, Yenusanema kana matatafu nuwanuwa si viya eketa kabaḡa

21:27-29 Bunanige 20:4 † **21:27-29** Fiyao Diu si nuwanuwa vitana Kani Kwauna muka eyaeyasi, eketa yasi visime nenei Kani Kwauna kana fata sina kanasuna yasi kani sinenei. Eatu fiyao Diuḡa nao sina kanasuna kani kusinena — Isineni yasi kani eketa vivine yasi kani. Taki aitevana tamo visime nofe ina yakweniya, sina nuvimatiya.

tuninatunina nenesiyai si dibwana nokomai. Fauno si givikaviniya eketa si sinakanikaniya si kikinomaniya Numa Kodukodu kumenanina, eatu tuiyo kawa si venukatugudusiya. ³¹ Fauno si vivibaiya be sina nuvimateiya eatu Noma tonuaviya kasi toviketanuneina biga i nowaniya vitana fiyao Yenusanema namoḡa matatafusi si vivikamunumuwa Numa Kodukodu kana kani sinenei. ³² Eketa yana tonuaviya kasi kaimatana nukusi i venuvakukusisiya eketa si dibwana sabu kuweyaisi. Tovanama sabuveka si kitisiya tonuaviya kasi toviketanuneina nukusi si nenemiya, vitana Fauno si munumunuya eava si onoviya.

³³ Tonuaviya kasi toviketanuneina i nemiya eketa Fauno i givikaviniya. Yana tonuaviya i visimeisiya eketa seni nuwesi nenesiyai si yoniya, munifotai eyo sabuveka i nutoninuvenuveisiya i bwaduwa, “Nofe o aitevana? Ava o i fufuniya?”

³⁴ Sabuveka sinesiyai namoḡa tunisi iba tamo fasinei si vivikafinafina, eatu namoḡa tunisi o naki si vivikafinafina-kaokaoḡowa. Vikafinafina i vikatumataiya eketa tonuaviya kasi toviketanuneina muka kana fata vidagedage kana uḡu ina sanamane. Na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno sina kanasuniya numa fakinina nenei. ³⁵ Eatu tovanama i nemiya numa fakinina kana kaevaavaḡa niniunei, sabuveka si vibaimoka nuwanuwasi be Fauno sina givikaviniya, na fasinei tonuaviya si ginakasiya eketa si unamokiya ebe sina ofafafiya namoḡa nenesiyai. ³⁶ Sabuveka si omunitawisiya eatu si bwaubwauwa, “Kwa nuvimatei! Kwa nuvimatei!”

Fauno Sabuveka I Nusifufuwisiya

³⁷ Tovanama Fauno kabegomokena be numa sinenei sina kanasuniya, Giniki fonasiyai tonuaviya kasi toviketanuneina i iyaviya i bwaduwa, “Kana fata ata nusifufuwiwa?”

Noko nenei tonuaviya kasi toviketanuneina i sabanutuḡa eketa i iyaviya i bwaduwa, “Omasi kwaḡa bwadu-Giniki ku sanamaniya? ³⁸ Iyau a nuwanuwa vitana kwaḡa bwatanemoka tene Itifita maise. I anuvanuva be kama toviketanuneina nenesiyai ita nuaviya, eketa totaniyagunu kasi 4,000 na funumisi i viketanunisiya eketa si niya fwayafwaya nunumonumonei. Eketa kwaḡa namoḡauma?”

³⁹ Fauno i nufata i bwaduwa, “Muka, iyau tene Diu, a tufuwa fafari Sinisiya sinenei menana na kana wava Tasusi nenei. Kana fata kuta sawateweikuwa be namoḡa ata nusifufuwisiya?”

⁴⁰ Toviketanuneina i vinowana eketa Fauno kae-vaavaḡa nenei i misiniya eatu nimanei namoḡa i nusawatanisiya. Tovanama i katanisiya, Ibeniu fonasiyai i nusifufuwisiya.

22

¹ Fauna i bwaduwa, “Amamaku keta unaunaku, kwa vaneneḡeiku eatu tauku ana tanafafafanikuwa iyau muka tamo goyona ata fufuniya.” ² Tovanama sabuveka Fauno si nowaniya tututausi Ibeniu fonasiyai i nunusifufuwisiya, vikafinafina si onoviya eatu si numananava.

³ Fauno i bwadu-savaviniya i bwaduwa, “Iyau tene Diu, a tufuwa menana Tasusi nenei fafari Sinisiya

sinenei. Nokomai Yenusanema a kanakata eketa nuwatasuyasuya a viya. Kaku tovisawavenena o Gamaniyeni eketa waḡawaḡata yasi visime be kasi sanu matatafuna i visawavenikuwa fakinina venemokena. Nuwanuwaku nakasina be Guyau ana muniye-dewadewiya, maisemoka kimoki kwami kwa munimuniya. ⁴ Na fasinei aviyaonana Yeisu yana Ke'ta nununei si niniya, a givikuvanisiya eketa tunisi si mateya. Yaku visime nenei tovitumaḡana namoḡa keta vivine si givikaviniya eketa deni nenei si tenisiya. ⁵ Tovibwanaose kasi toviketaneina keta tokawakawa matatafusi nukusi si sanamaniya a bwadubwaduwa venemokena. Nufunufu viviginiwisi si venikuwa ebe tunisi unaunasi fiyao Diu menana Damasiko nenei si fakwafakwa ata venisiya. Nokomai a niya Yeisu kana tomuniyeina ata nuwasisiya ebe ata kiyona eketa ata makaviniya Yenusanema ebe nofemai sita vimatadawanisiya.

⁶ Naki kuyadayada kana sinefou nenei, ketai a niniya eatu Damasiko niniunei abamei mayesina matakikikwanena visabanutuḡai i tafafifinikuwa. ⁷ A fekuwa fwayafwayai eketa kayokayo a nowaniya i bwadubwaduwa nenekuwai, 'Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvavaneiku?'

⁸ Eketa a nufata a bwaduwa, 'Aiye, kwaḡa aitevana?'

Eketa i nufata i bwaduwa, 'Iyau Yeisu tene Nasaneti, Iyau gwadikuma ku givigivikuvavavaniyuwa.' ⁹ Namogāsima nukusi

ka niya o mayesina yota si kitiya eatu kayokayo i nunusifufuwikuwa o muka sita nowaniya.

¹⁰ Eketa a nutoninuvenuviya a bwaduwa, ‘Tuveka, avamasi ana fufuniya?’

I iyavikuwa i bwaduwa, ‘Ku misini be ku nai Damasiko. Nokomai tamo aitevana ina nusifufuwiwa ebe yaku nuwanuwa matatafuna kuna saviviniya.’

¹¹ Mayesina matakikikwanena matakuni i fwakiya eketa muka kaku fata tamo aviyavana ana kitai, na fasinei unaunaku nimakuwai si ova eketa si niikuwa Damasiko. ¹² Nokomai namoḡa tamokaḡa kana wava Ananaiyasi i fakwafakwa o Guyau nenei i kodukoduwa yota Mosese yana visime i munimuniye-dewidewisiya. Yota fiyao Diu matatafusi nokomai si vifotuwiya. ¹³ Inemiya niniukuwai i misiniya keta i bwaduwa, ‘Unaku Sauno, ku kita-savavineu!’ Na naki tovanama nenei a toneya eketa Ananaiyasi a kitiya.

¹⁴ Eyo Ananaiyasi i iyavikuwa i bwaduwa, ‘Waḡawaḡata yasi Guyau igibokiwa ebe yana nuwanuwa kuna sanamaniya. Toeyaeyanamoka naki ku kitiya eketa ku nowaniya i nusifufuwiwa.

¹⁵ Kwaḡa kuna viwakakakiya tanake fasinei ebe namoḡa matatafusi kuna iyavisiya avana ku kitiya eketa ku nowaniya. ¹⁶ Eketa muka yota kuna fotafota. Naki ku misini be givibutabuta ku vai. Tovanama kuna kawanunukuwa Tuveka kana wavai, ya go'yona ina gona-teweisiya.’

¹⁷ Tovanama a makavinikuwa Yenusanema, Numa Kodukodu kana kani sinenei a kawakawanunukuwa eatu a kenokita. ¹⁸ A kitiya Tuveka i nunusifufuwikuwa i bwaduwa, ‘Namoḡa

nofemai ya sifufu fasikuwai muka sina katuvai na fasinei dibwadibwaninei Yenusanema nofe tova ku teweyei.’

¹⁹ Eatu a iyaviya a bwaduwa, ‘Tuveka, naki namoḡa si sanamaniya numa kafa yokoyoko tamokatamokaḡa nenesiyai ka tovitumaḡana deniyai a tenitenisiya eketa a munumunusiya.

²⁰ Eketa tovanama ka tokanakakikakina Sitiveni si nunuvimatiya, iyau nokomai a misiniya eatu yasi fufunanama a visawadewadewiya, eketa tonuvimatesima kasi nuya a toḡatanisiya.’

²¹ Eatu Tuveka i iyavikuwa i bwaduwa, ‘Ku nai, a vivisimeiwa kedawanauwai Kani Kwauna nenesiyai.’”

Fauno I Bwaduwa Tanake Tene Noma

²² Sabuveka Fauno si vanevaneneiya eatu tovanama nofe bwadunama si nowaniya, kayosi i kuḡa eketa si vibutuwa si vikafinafina, “Namoḡa nofe ina mateya! Muka kana nufota be ina fakwafakwa!” ²³ Eketa si vivikafinafina eatu kasi nuya nenesiyai si nunukwasikwasiya eketa fwayafwaya kafusisimina si teweteweina atai.*

²⁴ Toviketanuneina yana tonuaviya i visimeisiya ebe Fauno sina kanasuniya yasi numa fakinina kana kani sinenei. Eketa i visimeisiya ebe sina munuya eatu sina nutoninuvenuveiya be sina sanamaniya avana uḡuna fiyao Diu si kayokuḡa yo si finafina-takatakanei. ²⁵ Tovanama si vibutuwa kunava nenesiyai si yonayoniya be sina munuya, Fauno tonuaviya yasi kaimatana i misimisiniya i iyaviya i bwaduwa, “Noma yana

22:20 Bunanige 7:58 * **22:23** Fufuna nofe o fiyao Diu yasi kayokuḡa kana fufuna maise.

visime nenei o muka tene Noma kwana munukaokaogowi. Nauna kwata vinuesanikuwa ebe taki ata fufunagoyowa, enao kwata munukuwa.”

²⁶ Tovanama kaimatana Fauno yana bwadu i nowaniya, i niya toviketanuneina nenei eketa i bwaduwa, “Avamasi kuna fufuniya? Namoga nofe o tene Noma.”

²⁷ Toviketanuneina i niya Fauno nenei eketa i iyaviya i bwaduwa, “Ku iyaveiku, venemokena kwaḡa tene Noma?”

I nufata i bwaduwa, “Ika. Iyau tene Noma.”

²⁸ Toviketanuneina Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Iyau gabana nakatamokena a nufata eketa a vitene Noma.”

Eatu Fauno i bwaduwa, “Iyau o Noma yasi tu-fuwa.”

²⁹ Tonuaviyasima vitana sita nutoninuvenuviya eatu si matuta keta si venvamunimunikwana. Eketa tovanama toviketanuneina i sanamaniya vitana Fauno tanake tene Noma eatu i visimeisiya be si yoniya, eketa naki i matuta.

Fauno Diu Kawakawa Nausiyai I Misiniya

³⁰ Kuyadayada venuwanei tonuaviya kasi toviketanuneina nuwanuwana fiyao Diu Fauno si vinoiya fasinei kana uḡu ina sanamaniya. Na fasinei deniyai i giyauya eketa tovibwanaose nakanakasisi eketa Diu Kawakawa i visimeisiya eketa si yokowa. Eyo Fauno i nemiiya keta tafakaisiyai i misiniya.

23

¹ Fauno matana dawaniniina i niya Diu Kawakawa nenesiyai eketa i iyavisiya i bwaduwa,

“Unaunaku, yawasiku matatafuna a fakwiiya dawaniniina Guyau matanei, eketa katekateku o eyaeyana kana nivaniva kimoki.”

² Tovanama tovibwanaose kasi toviketaneina Ananaiyasi nofe bwadunama i nowaniya, i nuwagoyowa eketa aviyaonana Fauno niniunei si misimisiniya, i visimeisiya ebe kawana sita nutafifuwafuwaiya. ³ Eatu Fauno i kawafatiya i bwaduwa, “Guyau ina nutafiwa. Namoga matasiyai ka kita dewadewana eatu katekateku o gavigavina. Nanemai ku nuvitoiwa avage Mosese yana visime nenei kuna vinuesanikuwa, eatu visimemokena o kwaḡa naki ku yakweniya tovanama namoga ku visimeisiya ebe sita nutafikuwa.”

⁴ Aviyaonana Fauno niniunei si misimisiniya si iyaviya si bwaduwa, “Ava uḡuna Guyau yana tovibwanaose kasi toviketaneina ku sawasawanuketuwe?”

⁵ Fauno i nufata i bwaduwa, “Unaunaku, muka ata sanamanei gewa tanake o tovibwanaose kasi toviketaneina. Guyau fonakituna i bwaduwa, ‘Muka yata sabu kasi toviketaneina kuna sawanuketuwe.’ ”

⁶ Fauno i sanamaniya Diu Kawakawa sinesiyai tunisi Sadusi eatu tunisi o Fanasi, eketa kayona nakasinei i bwaduwa, “Unaunaku! Iyau tene Fanasi maise yota amaku. A vitumaḡaniya Guyau namoga matematesi ina sinaviyawasa-savaviniisiya. Nofe fasinei kwa vivinuesanikuwa.”

⁷ Tovanama Fauno nokomaise i bwaduwa, Fanasi eketa Sadusi si vibutuwa si avigwavigwaeḡa nenei

yoko si takiya eketa nuwesi i kikinomana. ⁸ Yasi vigwaeḡa uḡuna o nofemaise. Sadusi si bwaduwa avage muka tamo misini-savavineina yota muka tamo Guyau kana kaetoḡa abamei eketa yota muka tamo kanunu. Eatu Fanasi o nofe ibasima si vitumaḡanisiya.

⁹ Vikawabwadubwadu i nakata, eketa tunisi visime kana tovisawavenena Fanasi kunumisi nenei si misiniya eketa si numanimaniniya si bwaduwa, “Namōḡa nofe muka tamo goyona ita fufuniya. Kana kita kamo tamo kanunu o tamo Guyau kana kaetoḡa abamei i nusifufuwiya.” ¹⁰ Avigwavigwaeḡa i nakatamoka eketa tonuaviya kasi toviketanuneina i matuta Fauno sita sinabwegabwegiya, na fasinei yana tonuaviya i visimeisiya si oviya eketa si niya yasi numa kana kani sinenei.

¹¹ Na nuwabunanama nenei Tukeka i kenokikinomana keta Fauno kuniniuna i misiniya eketa i bwaduwa, “Kuna katevatumoka ebe namaise nofemai Yenusanema fasikuwai ku nusifufuwa, maisemoka yota Noma kuna nusifufuwa.”

Fiyao Diu Nuwanuwasi Fauno Sina Nuvimatiya

¹² Tovanama vanavana i vaneya, Fiyao Diu tunisi Fauno fasinei si weifufuna eketa matatafusi si tanaḡaiya muka sina ka o sina yu kana nivaniva Fauno sina nuvimatiya. ¹³ Namōḡa 40 na kasi tufo nukusi ketaketanama si vinowaniya ebe sina fufuniya. ¹⁴ Si niya tovibwanaose nakanakasisi yota Diu tokawakawa nenesiyai eketa si bwaduwa, “Kima ka tanaḡaiya Guyau matanei eketa muka tamo avana kana kaniya kana nivaniva Fauno

kana nuvimatiya. ¹⁵ Eketa ka weifufuna vitana kwami keta Diu Kawakawa, tonuaviya kasi toviketanuneina kwata vikokoniya be Fauno ita sobunemiiya nenemiyai. Seba kwana teweiya ebe sina bwaduwa vitana kwata nutoninuvenuveyei ebe yana sifufu kwata sanamanadewadewai fasinei, eatu ketai kana fotamatamataveya ebe kana nuvimatiya.”

¹⁶ Eatu Fauno auna namoḡa viwaiifufunanama i ninowaniya eketa i kanasuna numa fakinina nenei Fauno i iyaviya. ¹⁷ Eketa Fauno tonuaviya yasi kaimatana tamokaḡa i weniya eketa i iyaviya i bwaduwa, “Nofe tufunakatanama ku niyei ya toviketanuneina nenei, ebe yana nuwanuwa ina nusifufuwiya.”

¹⁸ Eketa kaimatana namoḡanama i niiya toviketanuneina nenei eketa i bwaduwa, “Yata finisina Fauno i wenikuwa eketa i vikokonikuwa namoḡa nofe tufunakasina a nemiiya ebe sifufu tamokaḡa ina iyaviwa.”

¹⁹ Toviketanuneina namoḡanama nimanei i oviya keta i niiya kuniniuna eketa taniyanei i kanakununuwiya i bwaduwa, “Avi sifufu kuna iyaveiku?”

²⁰ I nufata i bwaduwa, “Fiyao Diu yasi nuwanuwa naki si givifakiniya eatu sina vikokoniwa ebe kumana Fauno kuna nemiiya Diu Kawakawa nausiyai avage sina nutonikuekuiya yasi sanamana fasinei. ²¹ Eatu muka yasi bwadu kuna nowaniya. Yasi namoḡa 40 na kasi tufo si fotafotamatamataveya be Fauno sina munuya. Naki si tanaḡaiya muka sina ka, muka sina yu kana nivaniva Fauno

sina nuvimatiya. Nofe tova naki si gidewadewa eatu si fotafotamoka yasi vikokona kana nufata fasinei.”

²² Eketa tonuaviya yasi toviketanuneina namoḡa tufunakasina i iyaviya i bwaduwa, “Nofe sifufu ku iyavikuwa kuna ogaguwiya.” Eketa i gionoviya i niya.

Fauno Si Visimeiya Tovisime Nakasina Finikesa Nenei

²³ Eketa toviketanuneina yana kaimatana kasi nuwa i weniya eketa i visimeisiya i bwaduwa, “Tonuaviya kaeyai 200 kwana visiya yota 70 osi kasi totoḡa eketa 200 iyo namoisi. Kwana gidewadewa ebe nuwabuna 9 maise kwana niya Sisaniya.

²⁴ Yota osi kwana gidewidewisiya ebe Fauno ina toḡa. Kwana ofafafiya eketa kwana niiya tovisime Finikesa nenei.” ²⁵ Munifotai tonuaviya kasi toviketanuneina nufunufu nofemaise i viginiwiya.

²⁶ “Iyau Konodiyasi Nisiyasi, nufunufu a viginiwiya kwaḡa namoḡa nakasiu tovisime Finikesa neneweu. Agigiku.

²⁷ Namoḡa nofe o fiyao Diu si givikaviniya eketa kabegomokena sita nuvimatiya. Eatu a sanamaniya tanake tene Noma, na fasinei yaku tonuaviya nukusi ka niya keta ka ofafafiya.

²⁸ Eatu nuwanuwaku yasi vinoi kana uḡu ana sanamaniya fasinei eketa a niiya Diu Kawakawa yasi kafa yokoyoko nenei.

²⁹ Nokomai a nisaiya gewa yasi vikavivinoi o tututausi yasi visime fasinei eatu muka tamo Noma yana visime ita yakweniya ebe

ana vimatadawanei mateyai o deniyai ana tenei.
³⁰ Tovanama Fauno kana viwaifufuna fasinei kana matakawa a viya, a venuvisimeiya i nemiya neneweu yota kana tovinoi a iyavisiya ebe yana goyona fasinei neneweu sina bwaduwe-kikinomanisiya.”

³¹ Eketa toviketaneineina i visimeya maise yana tonuaviya si saviviniya. Eketa noko nuwabunanama nenei Fauno si oviya keta si kikinomaniya Enitifetini menana nakasina nenei. ³² Tovanama tova i katakiya, tonuaviya matatafusi si makavinisiya yasi numa fakinina Yenusanema nenei, eatu osi kasi totoḡaḡa Fauno si niiya Sisaniya menana nenei. ³³ Tovanama si kikinomana, Fauno keta nufunufu viviginiwina tovisime nimanei si tenisiya. ³⁴ Nufunufunama i ginaḡanaḡakoḡoiya muninei Fauno i nutoninuvuviya i bwaduwa, “Kwaḡa o avi fafari?” Fauno i nufata i bwaduwa, “Iyau o Sinisiya fafaninama nenei.”

³⁵ Finikesa Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Ka tovinoisima nofemai sina nemiya munifotai yo ana vaneneimiya ebe ana vinuesaniwa.” Eketa yana tonuaviya tunisi i iyavisiya vitana Fauno sina niiya Enoda yana numa tufomu kaikaiwabuna nenei keta sina toḡataniya.

24

Fauno I Misini-Kikinomana Finikesa Naunei

¹ Kuyadayada 5 muninei tovibwanaose kasi toviketaneineina kana wava Ananaiyasi yota tunisi Diu kana tokawakawa nukusi si sobuwa

Sisaniya. Namogā kana wawa Tetanusi nukusi si niya. Tanake tonusifufu yota Noma yasi visime kana tosanamana. Si niya si misiniya tovisime Finikesa naunei ebe Fauno sina vinoiya.
² Tovanama Fauno i kanasuna vikanunusifusifufu sinenei, Tetanusi i misiniya eketa yana bwaduvinoi i vibutuya.

“Yama namogā nakasiu, kwaḡa tovike-tanuneina na ya nuwatasuyasuya yota ya vinuwadadana dewadewasi, na fasinei biganei ka fakwa kawasasa nubwayouna keta iba yagwanina dewadewasi yama namonamogā nenesiyai si kikinomana.*³ Kabaḡa tamokatamokaḡa nenesiyai matatafuki yama viagigiku nakatamokena neneweu tova kana matatafu.⁴ Muka ana visinatamatamaneu nakatamataina eatu a kawanunukuwiwa ka fata yama sifufu kabegona kuta vaneneiya.

⁵ Namogā nofe ka kitanisaiya tanake togivigoyonaona. Namai Diu si fakwafakwaniya nenesiyai avigwavigwaeḡa i gigikikinomaniya, yota tanake

* **24:2** Finikesa yana vitovisime kana tovai o muka biganei. Tetanusi Finikesa i kakanadibidibiya be ita bwaduwa vitana avage Fauno ita goyona. Finikesa dauna nakasina namogā i venisiya. Na fasinei Fauno kana nutoninuveveina muninei, si fakwa manamana nuwesi i kakaviya eyo Noma kana tufomu Neno Finikesa fatana i viya. Nokomai vikamununuwa nakasina i kikinomana fiyao Diu atu Noma namoisi nukusi. Eketa Noma tonuaviya si misinimoka tu Yenusanema matatafuna si givigoyuya.

Nasanini yoko kana toviketanuneina.†
 6 I aanuvanuva be Numa Kodukodu ita weigavigaviya,
 na fasinei ka givikaviniya.† 8 Taki tauḡu
 kuna nutoninuveveiya, nao yama bwadubwadu
 kana venemokena kuna kitiya.”

9 Eketa fiyao Diu matatafusi Tetanusi yana
 nusuyai si niya eketa si bwaduwa, “Bwadubwadu
 nofe matatafuna o venemokena.”

10 Eketa Finikesa nimanei i nusawateweiya
 eketa Fauno i bwaduwa, “Aiye yo Finikesa,
 a sanamaniya manamana kana yagwana kwaḡa
 ku vitonuviesana fafani nofe sinenei, eketa tauku
 ana tanafafanikuwa neneweu fasinei o a sebobowa.
 11 Taki tauḡu namoḡa kuna nutoninuvinuvisiya,
 sina iyaviwa vitana yawane kuyadayada 12
 muka ita kakavei a vaneya Yenusanema Guyau
 nenei a kodukoduwa. 12 Tovinoi nofe si kitikuwa
 muka tamo namoḡa nukusi kata vigwaeḡa
 Numa Kodukodu nenei. Muka tamo numa
 kafa yokoyoko o tamo kabaḡa menana
 nofe nenei namoḡa ata visimwanakasisi ebe
 sita vikamunumuwa. 13 Yota muka kasi fata

† 24:5 Yeisu tanake tene Nasaneti. Eketa aviyaonana
 si munimuniye-dadaniya nao yokonama si weniya Nasanini yoko.
 Tovanama Tetanusi nofemaise i bwaduwa, nao nofe yokonama
 i ggisobuwiya. Fiyao Yudiya kana matatafu nenei si kitakitasobuwa
 fafani Ganini namoisi nenesiyai, nofe fafaninama nenei o
 Nasaneti menana i fakwafakwa. (Yoni 1:46) Yota i bwadubwaduwa
 avage Fauno noko ketaketanama nenei i kodukoduwa nao Noma
 yana visime i yakweyakweniya. † 24:6 Tunisi viginiwa nenesiyai
 o kana nukisi 6b-8a si nunatuya. Ka weifufuna be kana nuviesaniya
 yata visime yana nuwanuwa maise, 7Atu tonuaviya kasi
 toviketanuneina Nisiyasi i nemiya eketa na yana vikumaḡi
 nenetiya i viya. 8Eketa Nisiyasi visime i venisiya vitana kana
 tovinoi nauweu ina misiniya.

aviyaonana tamo sina visawaveneu ebe yasi vinoi ina vivenemokena.

¹⁴ Eatu a iyaveimi, amamaki yasi Guyau nenei a kodukoduwa yota iyau Yeisu yana Ke'ta nununei a niniya. Eatu si bwaduwa avage nofe o Ke'ta-vikanonono, eatu Mosese yana visime yota Guyau yana tomatakawa yasi viviginiwa matatafuna a vitumaḡaniya. ¹⁵ Namaise yasi tumaḡana si teniya naki maisemoka yota yaku tumaḡana Guyau nenei a teniya vitana tova i nenemiya namoḡa dewadewasi be goyosi mateyai ina vitowamisiniye-savavinisiya. ¹⁶ Nofe fasinei tova matatafuna Guyau matanei yota namoḡa matasiyai a anuvanuvamoka ebe yaku nuwanuwa masamasanina keta yawasiku dawaniniina nenei ana fakwa.

¹⁷ Yenusanema a teweiya manamana simo matayagwanina, eatu bwatanemoka a makavinikuwa ebe yaku sabu sinesiyai goyogoyo si fakwafakwa, kasi nuwagabubu ana kavenena eatu yota Guyau nenei ana vibwanaoseya. §

¹⁸ Givieyaeya kana fufuna a saviviniya eketa Numa Kodukodu sinenei a kodukoduwa eatu si nisaikuwa. Na tovanama nenei muka sabu nukusi yota muka tamo vikasanegwanegwa. ¹⁹ Eatu tunisi fiyao Diu fafani Eisiya nenei o matasiyai eketa namoisima o sita nemiya nauweu, ebe si kitikuwa avi goyona a fufufuniya sita bwaduwe-kikinomaniya. ²⁰ Nofe namoisima o sita iyaviwa avi sinatamaneina si nisaḡai nenekuwai tovanama Diu Kawakawa

§ 24:17 Manamana 5 i kakavisiya Fauno i venufota Yenusanema tova mwakufwana nenei be tovitumaḡana ina matakawisiya yana toḡa keta Biga dewadewana kana numamana fasinei. (Bunanige 21:17-28)

nausiyai a misiniya. ²¹ Eatu iba tamokaḡamoka o tovanama nausiyai a misimisiniya, a bwauwa a bwaduwa, ‘A vitumaḡaniya Guyau namoḡa matematesi ina sinaviyawasa-savavinisiya. Nofe fasinei kimoki kwa vivinuesanikuwa.’”

²² Yeisu yana Ke'ta fasinei Finikesa naki sanasanamanina eketa Fauno i sawataniya, eketa yasi yoko igifotiya eatu iyavisiya ibwaduwa, “Tovanama tonuaviya kasi toviketanuneina Nisiyasi ina nemiya, yana sifufu ana vaneneiya eyo munifotai ana vinuwadadana taki Fauno i sinatamaniya o muka.” ²³ Eketa tonuaviya yasi kaimatana i visimeiya ebe ina toḡatana-dewadewiya eatu simokaḡa ina sawateweiya yana savivina nenesiyai yota unaunana ina sawateweisiya ebe sina ovivita yana nuwanuwa nenesiyai.

Yeisu Fasinei Fauno I Visawavenena Finikesa Nenei

²⁴ Kuyadayada muka yagwanina muninei, Finikesa eketa kawana ne Diu kasi wava Dunusina nukusi si nemiya. Bwadu si vininitiya eketa Fauno i nemiya. Finikesa i vaneneḡa eatu Yeisu Togifafafana Gigibokeinana kana vitumaḡana fasinei Fauno i givimayeta. ²⁵ Eatu tovanama i tenesaviya igigivimayeta namaise Guyau nuwanuwana yawasi dawaniniisi eketa kwafini yana viginini kana kunuwaneina eketa yota kafa nuesana kunauta fasinei o Finikesa naki i matuta eketa ibwaduwa, “Naki nanemai ku onovei be ku nai, tovanama ana gidewadewa eyo ana wenesavaviniwa.” ²⁶ Eketa tova matatafuna Finikesa Fauno i wenewene-yewayewiya keta nukusi

si nunusifufuwa. Fauno deniyai i fakwafakwa na fasinei Finikesa yana tumaḡana iteniya i nuwanuwa vitana Fauno nenei simokaḡa gabana ita visamwagauwiya kana ketoyau fasinei.

²⁷ Manamana nuwesi muninei Fonisiusi Fesitusi o Finikesa kana kivi i viya, eatu Finikesa fiyao Diu yasi nusuyai i niya eketa Fauno deniyai i kitamokiya.*

25

Fauno I Vikokona Be Tufomu Sisa Naunei Ina Misiniya

¹ Tovisime Fesitusi i kikinomana Sisaniya eketa i fakwa kana nivaniva kuyadayada tonusi i kakaviya muninei, eyo i vaneya Yenusanema.

² Nokomai tovibwanaose nakanakasisi eketa fiyao Diu kasi toviketanuneina si yokowa naunei eketa Fauno si vinoiya. ³ Si vikokoniya vitana yasi nusuyai ita niya be Fauno ita visimeiya

ita vaneya Yenusanema uḡuna si viwaifufuna ketai sina nuvimatiya. ⁴ Eatu Fesitusi i nufata i bwaduwa, “Fauno o Sisaniya deniyai eketa tova kabegomokena ana makavinikuwa nokomai. ⁵ Eatu kami toviketanuneina tunisi nukusi kata sobuwa, ebe taki Fauno i sinatamaniya maise o nokomai yasi bwaduvinoi sita teniya.”

* **24:27** Noma yasi visime i bwaduwa, manamana nuwesi sinenei namoḡa deniyai muka sina nuviesaniya nao sina giyauya. Eketa na tovanama Finikesa Fauno ita giyauya, fiyao Diu si nuwagoyowa nakasina uḡuna iba yagwanisi i fufunisiya muka sita sebobowei. Na fasinei nuwanuwana aviyavana tamo ita fufuniya ebe nuwatasi ita givisebobowiya.

⁶ Yenusanema i fakwa kuyadayada taki 8 o 10 muninei i makaviniya Sisaniya. Kuyadayada kana vinuwa nenei kafa nunuesana kana kivi nenei i fakwasiotoga, eketa yana tonuaviya i visimeisiya keta Fauno si nemiiya naunei. ⁷ Tovanama Fauno i kanasuna totomuwai, Diu toviketanutuneina aviyaonana Yenusanemei si sobunemiya, si misinifiniya eketa vinoivikanonono yagwanisi si bwaduwisiya eatu muka tamo namai kana venemokena.

⁸ Eketa bwadusima fasisiyai Fauno tauna i tanafafaniya i bwaduwa, “Kwa nowaniya, iyau muka tamo goyona ata fufuniya Diu visime nenei o Numa Kodukodu nenei o tufomu Sisa nenei.”

⁹ Eatu Fesitisi nuwanuwana Diu toviketanutuneina yasi nusuyai ina niya fasinei eketa Fauno i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Namaise, ka fata tana vaneya Yenusanema ebe nokomai nofeinoisima fasisiyai ana vinuesaniwa?”

¹⁰ Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, “Muka, uḡuna iyau nofe tova Sisa yana kafa nunuesana kana kivi naunei a misimisiniya. Yota iyau tene Noma, na fasinei nofemai kuta vinuesanikuwa. Tauḡu naki ku sanamane-dewadewiya muka tamo goyona ata fufuniya fiyao Diu nenesiyai. ¹¹ Eatu taki tamo avana a sinatamaniya ebe i nufotiya ana mateya, nao muka tamo avana. Eatu taki bwaduvinoisima nofe vikanonono, nao muka tamo aitevana kana fata be ina teneiku nimasiyai. Na fasinei nuwanuwaku Sisa naunei ana misiniya ebe

ina vinuesanikuwa.”*

¹² Fesitusi yana togivisawakedana nukusi si vikanunusifufuwa Fauno yana bwadu fasinei eyo i nufata i bwaduwa, “Nuwanuwau Sisa fasinei o kuna niya Sisa nenei.”

Fesitusi Tufomu Aganifa I Nusifufuwiya Fauno Fasinei

¹³ Kuyadayada muka yagwanina muninei, tufomu Aganifa eketa nouna Benisi si kikinomana Sisaniya ebe Fesitusi i vitovisimeya kiouna fasinei si venufotiya. ¹⁴ Nokomai si fakwa kuyadayada yagwanina, eketa Fesitusi tufomu Aganifa i nusifufuwiya Fauno fasinei. I bwaduwa, “Finikesa yana tovai, namoḡa tamokaḡa deniyai i teniya eketa namoḡamokena yawane noko i fakwafakwa. ¹⁵ Tovanama a niya Yenusanema, tovibwanaose nakanakasisi eketa Diu tokawakawa si vinoiya eketa si vikokonikuwa ebe ketaketa ata fufuniya be sita nuvimatiya. ¹⁶ Eatu a iyavisiya vitana Noma yama visime nenei nauna namoḡa ina misiniya tovinuesana keta kana tovinoi nausiyai ebe tauna fasinei ina tanafafafana muniyai yo kana visime ina nisaiya.

¹⁷ Tovanama fiyao Diu kasi toviketaneina nukusi ka nemiya nofemai muka ata fota. Nuwabuni a fakwasiotoga yaku kafa nunuesana kana kivi nenei eatu yaku tonuaviya a visimeisiya eketa Fauno si nemiiya naukuwai. ¹⁸ Eketa

* **25:11** Naki tene Noma namoḡa kana nufota be ina vikokona tufomu Sisa kana kita fasinei. Ebe bwaduvinoi fasisiyai tufomuḡa ita vinuesana. Eketa taki tene Noma nokomaise yana bwadu ina taniya, nao muka tamo kana dawanafota.

tovinoi si misiniya eketa a nuwanuwa vitana tamo avi fufuna goyomokena ita fufuniya fasinei o sita iyaveiku. ¹⁹ Eatu tututausi yasi kodukodu kana visime fasinei eketa yota namoḡa matematena kana wava Yeisu fasinei si ovivigwaeḡa. Eatu Fauno ibwadubwaduwa avage namoḡanama o yawayawasina. ²⁰ Yasi avigwavigwaeḡasima fasisiyai a bauwa, na fasinei a vikokoniya taki kana fata maise kata vaneya Yenusanema ebe vinoisima fasisiyai nokomai ata vinuesaniya. ²¹ Eatu Fauno i vikokona vitana deniyai ita fakwa kana nivaniva Sisa fonana ita nowaniya. Na fasinei tonuaviya a visimeisiya eketa deniyai si tene-savaviniya. Yaku kawasasa ana kitiya maise ana visimeiya Sisa nenei.”

²² Aganifa Fesitusi i iyaviya i bwaduwa, “Ake, iyau nuwanuwaku nofe namoḡanama yana sifufu tauku ana vaneneiya.”

Fesitusi i nufata i bwaduwa, “Kumana yo kuna vaneneiya.”

Tufomu Aganifa Fauno I Vaneneiya

Bunanige 9:3-8, 22:6-11

²³ Kuyadayada kana vinuwa nenei, tufomu Aganifa keta Benisi kasi kwame dewabausi si kotonina eketa namoḡa si venuyofiyofisiya si ovisiya keta si kanasunisiya kafa fonayau kana totomuwai. Tonuaviya kasi toviketaneina eketa menana kana namoḡa nakanakasisi si vinuwisiya eketa nukusi si kanasuna. Munifotai Fesitusi yana tonuaviya i visimeisiya keta Fauno si nemiiya nausiyai. ²⁴ Eketa Fesitusi i bwaduwa, “Tufomu Aganifa keta matatafumi namoḡa

nakanakasimi kimoki naumiyai namoḡa nofe kwa kitakitiya. Fiyao Diu matatafusi Yenusanema keta Sisaniya sinenei, tanake fasinei si odowa nenekuwai. Si vikafinafina si bwadubwaduwa avage muka nuwanuwasi yawayawasina ina fakwa. ²⁵ Eatu muka tamo avi goyona ata nisaḡai ebe ana nuvimatei. Eatu tauna nuwanuwana Sisa naunei ina misiniya. Na fasinei ana visimeiya ina niya Noma.

²⁶ Eatu yawane muka ita mayesiku aviyavanamasi ana viginiwiya Sisa nenei namoḡa nofe fasinei. Na uḡuna a nemiiya matatafumi naumiyai ebe kwaḡa tufomu Aganifa nukusi tana nutonikuekuiya ebe yo aviyavana tamo ana viginiwiya Sisa nenei. ²⁷ Muka ita nufotaiku be yana goyonanama muka kana sanamana eatu ina nai Sisa nenei. Nauna ana sanamaniya ebe kana fata Sisa ana matakawiya goyonanama fasinei.”

26

Fauno Tauna I Tanafafaniya

¹ Munifotai tufomu Aganifa Fauno i iyaviya i bwaduwa, “Nofe tova a sawateweiwa ebe tauḡu fasiweu kuna nusifufuwa.” Fauno nimana i tataiya eketa tauna fasinei itanafafaniya i bwaduwa, ² “Agigiku tufomu Aganifa, a sebobowa uḡuna kimoki mataweu fiyao Diu yasi bwaduvinoi matatafuna fasinei tauku ana tanafafanikuwa. ³ Kita Diu kata sanu yota yama nuwatabausima ka oovigwavigwaeisiya matatafuna sanasanamaniu. Na fasinei a vivikokoniwa be kunuwaneina nenei yaku sifufu kuta nafanafiya.

⁴ Matatafusi fiyao Diu si sanamaniya yawasiku kabegokuwai kana nivaniva kimoki. Si sanamaniya namaise nauna a mikifakwa tauku yaku fafani nenei yota munifotai Yenusanema. ⁵ Muka vitana matayauyoisi. Si sanamaniya iyau tene Fanasi eketa kama kwenava Guyau kana kodukodu fasinei o fakinamataina yo muniyai yoko tunisi. Yama visime matatafusi o fakinina venemokena eatu a munimuniisiya. ⁶ Kimoki avage nuwanuwasi kuna vinuesanikuwa uḡuna yaku tumaḡana a teniya vitana Guyau avana waḡawaḡata i bwadudabedabisiya ina saviviniya fasinei. ⁷ Yata fasekwa 12 yota yasi tumaḡana si teniya vitana Guyau yana bwadudabadabanama ina vivenemokena. Eketa vimogumoguwai nuwabuna be kuyadayada si kodukoduwa nenei. Tufomu yo, nofe tumaḡananama fasinei keta Diu toviketanuteneina si vivinoikuwa. ⁸ Ava uḡuna kwa nuwanuwa vitana Guyau muka kana fata be namoḡa matematesi ina sinaviyawasa?

⁹ A vinuwadadana ebe iba matatafusi ata fufunisiya avage Yeisu tene Nasaneti kana wava ata givigoyuya fasinei. ¹⁰ Eketa nuwanuwanama o nauna Yenusanema a mikifufuniya. Tovibwanaose nakanakasisi nokomai visime si venikuwa eketa Guyau yana namonamoḡa yagwanisi deniyai a tenisiya. Yota kasi nuvimate fasinei a visawadewedewiya. ¹¹ Tova matayagwanina numa kafa yokoyoko nenei a vimatadawanisiya. A fiwana namaise be yasi vitumaḡana Yeisu fasinei sita vikeweiya. Kayoku i kuḡa eketa a niya

maniuna yasi menanai a venunuwasisiya be ata givikuvakuvavansiya.

¹² Tova tamokaḡa Yenusanema tovibwanaose nakanakasisi visime si venikuwa eketa si visimeikuwa ebe a niniya Damasiko menana nakasina nenei. ¹³ Tufomu yo, na tovanama nenei kuyadayada sinefounei ketai a niniya eatu mayesina matakikikwanemokena yo vanavana abamai a kitiya. Namogaḡasima nukusi ka niniya i tafafifinikiya. ¹⁴ Eketa matatafuki ka fekuwa fwayafwayai eatu kayokayo bwadu-Ibeniu nenei a nowaniya i bwadubwaduwa nenekuwai, ‘Sauno, Sauno, ava fasinei yo ku givigivikuvakuvavaneiku? Kwaḡa tauḡu ka debana ku yaweyawiya.’

¹⁵ Eketa a nutoniiya a bwaduwa, ‘Aiye, kwaḡa aitevana?’

Eketa Tuveka i nufata i bwaduwa, ‘Iyau Yeisu, Iyau gwadikuma ku givigivikuvakuvavanikuwa. ¹⁶ Eatu ku otowamisini! A kikinomaniwa uḡuna a gibokiwa kaku kaetoḡa. Aviyavana kimoki ku kitiya yota aviyavana yawane ana visawaveniwa, kwaḡa kasi toviwakakaki. ¹⁷ Kwaḡa o ana ofafafiwa tauḡu ya sabu yota Kani Kwauna nenesiyai. Eketa a vivisimeiwa kuna niya nenesiyai, ¹⁸ matasi kuna gibwasasa ebe yasi fufunagoyo kana fata sina sanamaniya be kumanovana nenei sina saḡavinisiya mayesina nenei. Seitani yana fiwana nenei sina saḡavinisiya sina nemiya Guyau nenei. Munifotai sina vitumaḡanikuwa nenei, yasi go'yona ana vinuwateweisiya ebe yasi kabaḡa sita vitoniwagiya yaku namonamoḡa tafutafusi kasi kawasasai.’

¹⁹ Eketa tufomu Aganifa, nofe kenokitanama abamei i sobunemiya a muniiya. ²⁰ A vibutuwa a numamana fiyao Diu Damasiko sinenei yota Yenusanema sinenei eketa fafani Yudiya kana matatafu a numamananiya. Munifotai Kani Kwauna nenesiyai a numamana vitana yasi fufuna goyosi sina onovisiya eatu yawasisi Guyau sina veniya. A iyavisiya vitana yasi fufuna nenesiyai, sina visawavenena venemokena gewa naki i kavinisiya.

²¹ Biga nofe a numamaniya fasinei, tunisi fiyao Diu Numa Kodukodu sinenei si givikavnikuwa keta si anuvanuva be sita nuvimatikuwa. ²² Noko tovanama nenei kana nivaniva kimoki, Guyau yawane i oovivituwa. Na fasinei nofemai a misimisiniya ebe namoḡa matatafumi na kami wava atu i sobuwa muka na kami wava a iyaiyavimiya avana Guyau yana tomatakawa eketa Mosese si bwaduwiya ina kikinomana. ²³ Si bwaduwiya vitana Togifafafana Gigibokeinana ina kuvavana keta yota mateyai ina mikimisini-savaviniya, keta ina numamana be biga dewadewana ina vikimayeta tauna yana sabu fiyao Diu eketa Kani Kwauna nenesiyai.”

²⁴ Fauno nofe ibasima fasisiyai i nunusifufuwa eatu Fesitusi ifina i bwaduwa, “Fauno, kamo ku wafa! Ya sanamana i nakatamataiya nenei debabouḡu i givigoyuya!”

²⁵ Eatu Fauno i nufata i bwaduwa, “Yama namoḡa nakasiu, iyau muka ata wafa. Avana a bwadubwaduwiya o kana venemokena keta

yota na kana sanamana. ²⁶ Nofe ibasima a nunusifufuwisiya o muka makamakaviunai ita savivina, na fasinei a sanamaniya tufomu Aganifa o naki na ya sanamana eketa ibasima fasisiyai a nunusifufuwa menanai.”

²⁷ Fauno i nutoninuvenuviya i bwaduwa, “Tufomu Aganifa, Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa ku vitumaḡaniya o muka? A sanamaniya ku vitumaḡaniya.”

²⁸ Eketa Aganifa Fauno yana bwadu i fatiya i bwaduwa, “Omasi ku vinuwadadana tova bwatana nenei yaku nuwanuwa kuna kaniya be ya vitumaḡanai ata vitumaḡana?”

²⁹ Fauno i nufata i bwaduwa, “Tova taki bwatana o nubwayouna, o muka kana tunina. Eatu yaku kawanunuku Guyau nenei o vitana kwaḡa keta aviyaonana kimoki kwa vanevaneneikuwa o Tuveka Yeisu kwata vitumaḡaniya eatu muka kwata vifinisina maise iyau.”

³⁰ Munifotai tufomu Aganifa keta tovisime Fesitisi keta Benisi yota aviyaonana nukusi noko-mai si misiniya keta totomu si teweiya. ³¹ Eatu tutausi si vikanunusifusifufuwa si bwaduwa, “Namoḡa noko muka tamo avana goyona ita fufuniya ebe yo ina nai deniyai o ina mate.”

³² Aganifa Fesitisi i iyaviya i bwaduwa, “Kana fata namoḡa nofe tana giyauya ebe ina niya, eatu naki tauna i bwaduwa nuwanuwana tufomu Sisa naunei ina misiniya ebe ina nuesana. Na fasinei muka kata fata tana giyauya.”

27

Fauno Yana Kamudadana Noma

¹ Noko tovanama nenei Fesitusi i vinuwadadana vitana Fauno keta finisina sina toġa Itani fasinei, deni kana tokitavikavina, Fauno keta tunisi finisina si tenisiya Yuniyasi kanonovanei. Tanake o tufomu Sisa yana tonuaviya tomatakaikai kumisi tamo kana kaimatana. ² Menana Adanimitiyumi nenei waka tamokaġa i nemiya eketa Anisitako tene Tesanonaika fafani Masedoniya sinenei nukusi ka toġa. Wakanama o fafani Eisiya gibo kafakainei ina venufanafana eketa menana nakanakasisi nenesiyai ina nikanakanasunaniya.

³ Kuyadayada kana vinuwa nenei ka kanasuna Saidoni menana nakasina nenei. Yuniyasi Fauno i kitanuwagabubuwiya eketa i sawateweiya i niya unaunana nenesiyai kana ovivita fasinei. ⁴ Munifotai kabaġa noko ka teweiya. Fonimana ka viketosoganiya eketa muka kama fata be yama kituġa nenei kana dibwana. Na fasinei Saifunusi simuna kukwauna ka venufanafana. ⁵ Munifotai kawasasa ka venuonosiya eketa fafani Sinisiya eketa Famufiniya etasiyai ka venufanafana kana nivaniva ka kanasuna menana Maina nenei ka sobuwa Nisiya yana fafani sinenei. ⁶ Nokomai kaimatana waka tamokaġa i nisaiya Anekisenidiyei i nemiya keta i niniya Itani, eketa nenei ka toġa.

⁷ Dauna nakasina eketa kuyadayada yagwanina makamakanuwaki ka dibwana kana nivaniva menana Nidusi niniunei ka kikinomana. Eatu fonimana ka viketosoganiya fasinei eketa ka venutamana Kiniti simuna i babikiya eatu ka venufanafana kana nivaniva menana Sanumone mutuna ka tutuuniya. ⁸ Kafakainei fonimana ka vituġaiya kana nivaniva

kafasiwaḡa kana wawa Kafasiwaḡa Kiwaḡa nenei menana Nasiya niniunei ka kanasuna.

⁹ Yama dibwana wakai nubwayoumataina eketa Go'yona Kana Vibwanaose kana kuyadayada nakasina* naki i kakaviya. Nofe tovasima nenesiyai o gibo i sakasakanunuwa. Na fasinei Fauno i misiniya eketa yasi nona i kakiniya.

¹⁰ I bwaduwa, “Unaunaku, nuwatamiyai a teneteniya yata kamudadana kunauta o daunina. Yawane nogonogo eketa waka tauna tana tewesiya yota tunita tana mateya.” ¹¹ Eatu kaimatana Yuniyasi muka Fauno fonana ita nowaniya, eatu tonumunikuta eketa toniwaka fonasi i muniya. ¹² Noko kafasiwaḡanama muka kana fakwa dewadewana yauya kana tutuya nenei. Na fasinei namoḡa matayagwanisi nuwanuwasi kata sinanakata-savaviniya ebe kata dibwana-nuvanua simuna Kiniti nenei ebe Fonikisi kafasiwaḡai kata toḡavikifafa. Uḡuna kafasiwaḡanama o Kiniti simuna i nutenekifafiya eketa tova matatafuna nunumanona.†

Vayuvayuyu Gibowai

¹³ Tovanama fonimana dibidibina gagasei i vibtuwa i sivegineneyaya, toviwakasefufu si vinuwadadana vitana avana si weifufuniya sina saviviniya, na fasinei tutuvidauna

* **27:9** Nofe kuyadayadanama o fiyao Diu yasi kuyadayada nakasina eketa Tafutafuna. Nofe kuyadayadanama nenei si vivimogumoguwa eketa tovibwanaose kasi toviketanuneina i vivibwanaoseya namoḡa yasi go'yona fasisiyai. Visime Tafu 16, 23:26-32, Ginaḡanaḡa 29:7-11. † **27:12** Kugagasa kafasiwaḡa tamokaḡa kana wawa Kafasiwaḡa Dewadewana. Kana kedawanau 64 kinomita Fonikisi menana nakasina niniunei.

si sinanakasiya eketa simuna Kiniti kafakainemokenei ka venufanafana. ¹⁴ Tova bwatana nenei yamududuwe fifiwanina i viyuveyuve-sobunemiya Kiniti simuna kuweyaina eketa waka i sinaviviiya. ¹⁵ Toviwakasefufefu si anuvanuva be fonimana kuweyaina waka sina visaiya eatu si vibaiwayosa uḡuna fonimana i givikavinikiya eketa si teweiya fonimana i nutunemokikiya.

¹⁶ Tovanama Kauda simuna kabesona kukwauna ka venufanafana, eatu waka kana kimonou ka fiwanamokikiya keta ka sinanakasiya eketa toviwakasefufefu si yonavikavikaviniya.†

¹⁷ Tovanama si nusafuwa, unava nenesiyai waka tauna tofwana si takwaniya. Si matuta fonimana waka ita nuyakweyakweniya nai nidebadebana kana wava Satusi gunina nenei. Na fasinei naya na kana nogonogo matatafuna si unisiya wakai eatu wakanaga fonimana i nutunemokiya.

¹⁸ Yoyo waka i tutuya nakatamataina fasinei eketa kuyadayada venuwanei waka kana nogonogo si vibutuwa si tewesobusobuwina gibowai.

¹⁹ Kuyadayada kana vitonu nenei naya kana nogonogo matatafuna yota tututausi nimasiyai si tewesobusobuwina. ²⁰ Tova i goyomoka nenei eketa muka tamo vanavana o kinavina kata kitaisi kana nivaniva kuyadayada yagwanina i kakavisiya. Fonimana fifiwanina i tene-savivaḡasiya eketa nuwanuwa yaona i vanikiya kama gifafafana fasinei.

† **27:16** Tova matatafuna waka nakanakasisi kimonou kabegona munisiyai si sonisoniya, namoḡa keta nogonogo kasi kafa kitanasi-wasiwaḡa fasinei. Eketa tamo tova kimonounama si sinanakasiya waka nakasina etanei.

21 Kawasasa nakatamataina namoḡa muka tamo sita kanuvanuva. Na fasinei Fauno i misiniya kasi kawasasai keta i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, naki kwa kitiya. A iyavimiya Kiniti muka tana teweyei eatu yaku bwadu muka kwata nowaniya. Na fasinei yami waka i goyowa yota yami nogonogo kwa teweteweina. 22 Eatu nofe tova a iyaiyavimiya, wakaḡa ina gamomona eatu muka tamo aitevana yawasina ina niteweyei, na fasinei katekatemi si watu. 23 Guyaunama o yaku Tuveka nenei a kodukoduwa, nuwabuna kana kaetoḡa abamei inemiya keta i misiniya niniukuwai. 24 Eketa i iyavikuwa i bwaduwa, ‘Fauno, matuta ku onovei. Sisa naunei kuna misiniya ebe ina vinuesaniwa. Nofe uḡunanama fasinei Guyau ya kawanunuku i nowaniya eketa kwaḡa neneweu matatafumi wakai ina ofafafimiya.’ 25 Nofe fasinei unaunaku, katekatemi si watu. Guyau avana i iyavikuwa maisemoka a vitumaḡaniya ina kikinomana. 26 Eatu fonimana o ina sivetunetunita kana nivaniva tamo simuna nenei ina nuvaneita.”

27 Nofe naki kuyadayada kana vi14, yoyo keta fonimana i nutafiviniviniya Mediteneniya gibo nenei. Tovanama i vinuwabunasinefouwa, toviwakasefufu si kamukonisiya vitana fwayafwaya naki ka vevenukitekitiya. 28 Na fasinei unava si givigaviviniya eketa gibo yana viwagudabu si fwafwiya keta si kitiya kana niva 40 mita maise. Si fakwa kabesona yota si fwafwasavaviniya eketa kana niva i makaviniya 30 mita maise. 29 Eketa toviwakasefufu si matuta uḡuna si nuwanuwa vitana fonimana waka ina nuvaneiya

nibwaga nenesiyai. Eketa tutuvidauna nufunina waka kumunina si tewesobuwisiya, eatu tova si viyokaniya be ita venukatakiya.

³⁰ Toviwakasefufefu si anuvanuva be wakai sita dibwana, na fasinei kimonou si tewesobuwiya eketa si gisebaseba vitana waka mutunei tutuvidauna kasi tewesobuweina fasinei.

³¹ Eatu Fauno kaimatana yana tonuaviya nukusi i iyavisiya i bwaduwa, “Kwa nowaniya, taki toviwakasefufefu muka wakai sina fakwa, nao muka tamo gifafafana.” ³² Eketa tonuaviya kimonou kana unava si tanaonosiya keta i kanuwiya.

³³ Tova i vibutuwa i gegegesiya, Fauno namoḡa matatafusi i kamanemanisiya be sita kawa. I bwaduwa, “Nofe naki kuyadayada kana vi14 yami toḡafota nenei, muka tamo aviyavana kwata kanuvanuvai. ³⁴ Nuwanuwaku kwana kawa ebe kwana fiwana. Eatu muka vitana kwana mate yota mukamoka tamo kwana kuvavana-nuvanuva.”

³⁵ Tovanama i nusifufukooḡa, maneka i viya eketa matatafusi matasiyai Guyau nenei i viagigikuwa, munifotai yo i gikasimiya eketa i kaniya. ³⁶ Namooḡa matatafusi kasi nutoḡona i kakanakasiya eketa yota si kawa. ³⁷ Wakai ka toḡa o kama yagwana 276. ³⁸ Matatafusi si kawa eketa si kasiyuwa eyo munifotai, witi wakai si vikikinomanisiya eketa si tewesobusobuwisiya gibowai ebe waka ina kanakasiya fasinei.

Waka I Nubwegabwegiya

³⁹ Tovanama tova i mayesiya, toviwakasefufefu simuna si kitiya eatu muka sita kitakinaniya. Gunina tamokaḡa si kitiya yota nafena dewadewana eketa nuwanuwasi vitana kabaḡanama

nenei waka sita visesenavaneiya. ⁴⁰ Noko uḡuna keta tutuvidauna kasi unava si kitanaonota keta si gavigavivina eatu kafa nunumunikuta si yausiya ebe waka sina numunikutiya. Naya kabegona naunei si sinanakasiya eketa i dibwanikiya numagama kuweyaina. ⁴¹ Eatu nai nidebadebana nenei ka tuna. Waka mutuna i fwataoḡona eketa muka ita savivina eatu munina o yoyo nakanakasisi si nubwegabwegiya.

⁴² Tonuaviya muka nuwanuwasi finisina sina gayovane numagamai ebe sina dibwana, eketa si viwaifufuna sina nuvimatisiya. ⁴³ Eatu kasi kaimatana nuwanuwana Fauno ina gifafafaniya fasinei eketa yasi viwaifufuna i givigoyuya. I visimeya eketa aviyaonana kasi fata gayo sina mikitowa keta sina gayovaneya numagamai. ⁴⁴ Tufotufu i iyavisiya ebe waka i nubwegabwegiya bidimisi yota aviyavana nunugayogayosi nenesiyai sina givikavina. Nofe ketaketanama nenei matatafusi numagamai si vaneya dewadewasi.

28

Fauno Manita Simunai

¹ Tovanama matatafuki dewadewaki ka gayovaneya nenei, ka sanamaniya vitana simuna kana wava Manita. ² Simuna namoisi si viyaowikiya venemokena. Bwabwau i vibutuwa sigwana eketa kwadudu na fasinei kai si kasiniya eketa matatafuki si katuvikiya.

³ Fauno kai i gigikwakwakwa eketa i kanakanata, etanei i tewetewevananeiya eatu mwata tamokaḡa goyona kai kana inainai i vanayaginiya eketa

Fauno nimanei i kanaononokeya. ⁴ Simuna namoisi mwata si kitiya eketa tututausi nenesiyai si bwaduwa, “Namoḡa nofe o venemokena tonuvimate eatu muka gibowai ita gavivina fasinei eketa fufuna dawaniniina kana guyau gumayogu* si kwabukwabuyuna.” ⁵ Fauno mwata i nukakiya eketa kai i kanasiya, eatu muka ita sinae. ⁶ Namoḡa yasi nuwanuwa vitana tofwana ita safana o sabanutuḡai ita feku matematena. Eatu si kitanufotawayosa eketa yasi vinuwadadana si giviniya vitana Fauno tanake tamo guyau.

⁷ Simuna kana kawakawa kana wava Fubiniusi, yana fwayafwaya keta yana numa niniunei i nuvaneikiya. Tanake i katuvikiya eketa kuyadayada tonusi yana numai i kitavikavinikiya. ⁸ Tovanama ka sanamaniya Fubiniusi amana tofwana i nunuinaina yota bwenibweni i toḡatoḡateweteweiya, Fauno i kanasuna nenei keta kawanunuku muninei nimana i dawana tofwanei eketa i givibwiniya. ⁹ Tovanama namoḡa si kitiya, tovisafwavinaḡa matatafusi si nemiya Fauno nenei eketa i givibwinisiya.

Fauno Simuna Manita Nenei I Niya Noma

¹⁰⁻¹¹ Manita namoisi nukusi ka fakwa yamaya-mana tonusi, si kitavikavinikiya venemokena. Tovanama yama noḡokawawa nenei, kama nuwagabubu si kavenena yota kama ke'ta fasinei si ovivitikiya eketa fiyao Anekisenidiya yasi wakai ka toḡa. Wakanama kana nagimu

* **28:4** Namoḡa si nuwanuwa vitana nofe guyausima o aviyaonana tofufunagoyo si vivimatadawanisiya. Noko nenei si bwaduwa vitana nofe guyausima o mwata sita visimeiya yo Fauno ita kaniya.

nenei, kifukifufuna si vigionisiya yasi guyau natuyuweyuwe, Kasita eketa Fonakisi kasi fusa maise. Nokomai i fakwa kana nivaniva yauya kana tutuya i kakaviya yo munifotai ka kanayauwa. ¹² Ka vinaya ka niya Sainakasa menana nenei keta nokomai ka fakwa kuyadayada tonusi. ¹³ Eyo ka niya Negiumi menana nenei. Nuwabuni gagasa i siveya eketa ka venunumasana kana nivaniva menana Futeoni nenei ka kanasuna. ¹⁴ Tovitumaḡana tunisi nokomai ka nisaisiya eketa si vikokonikiya fasinei, nokomai ka fakwa wiki tamokaḡa. Eketa nokomai kavananei ka niya Noma.

¹⁵ Tovitumaḡana Noma sinenei fasikiyai si biganowana eketa si nemiya si venufotifotikiya. Tunisi o Afiusi kafa vivitamaneina nenei eatu tunisi o kabaḡa kana wava Numa Wagawaga Tonusi nenei si nemiya eketa si toḡatoḡafotikiya. Noko tovanama nenei, kasi kitaḡa nenei Fauno i katevatuwa eketa Guyau i davadaviya.

¹⁶ Tovanama ka kikinomana Noma menana nakasina nenei, Noma toviketaneineina Fauno si sawateweiya ebe kana kisina ina fakwa. Eatu tonuaviya tamokaḡa si teniya kana toḡatana.

¹⁷ Kuyadayada tonusi muninei Fauno Fiyao Diu toviketaneineina i wenevakukusisiya eketa si yokowa. Fauno i iyavisiya i bwaduwa, “Unaunaku, muka tamo goyona ata fufuniya yata sabu nenesiyai o taki waḡawaḡata yasi visime ata yakweniya. Eatu Yenusanema sinenei si givikavinikuwa eketa Noma namoisi nimasiyai si tenikuwa. ¹⁸ Noma namoisi si nutoninuvenuvikuwa eatu muka tamo yaku goyona sita nisaḡai be yo sita nuvimateiku.

Na fasinei nuwanuwasi sita gionovikuwa, ¹⁹ eatu Fiyao Diu muka nuwanuwanama sita sebobowei. Na fasinei Noma namoisi a iyavisiya vitana tufomu Sisa naunei ata misiniya ebe ita vinuesanikuwa, eatu muka vitana tauku yaku sabu ata vivinoimi fasinei. ²⁰ Nofe ibasima fasiyai a wenimiya ebe nukusi tana nusifufuwa. Kita Fiyao Diu kata Togifafafana Gigibokeinana nenei a vitumaḡana. Nofe namoinama fasinei Guyau manatuwaina i bwadudabadaba vitana ita visimeiya kita Fiyao Diu nenetiya. Nofe uḡunanama fasinei seni nenesiyai si yonikuwa.”

²¹ Si nufata si bwaduwa, “Muka tamo nufunufu fasiweu Yudiyei kata nisaḡai, yota aviyaonana unaunata si nenemiya nofemai tamo sifufu goyona sita bwaduwei fasiweu. ²² Eatu ka sanamaniya o kabaḡa tunisitunisi nenesiyai kwami tovitumaḡana yokomima si sawasawanovimiya. Na fasinei nuwanuwaki ya nuwanuwa kata sanamaniya.”

²³ Eketa kuyadayada tamokaḡa si vinuwadadaniya nenei namoḡa yagwanisi si nemiya yana kabaḡai. Fauno i visawavenena Guyau yana kafa visime fasinei. Nuwabuni i vibutuwa eketa i niya kana nivaniva i nuwabuna. Mosese yana visime eketa Guyau yana tomatakawa yasi viginiwa nenesiyai i misinivikavina. Nuwanuwana Yeisu fasinei nuwatasi ina kaniya be sina vitumaḡaniya. ²⁴ Tunisi namoḡa Fauno yana nusifufu nuwatasi i oviya eketa si vitumaḡana, eatu tunisi o muka. ²⁵ Na nenei tututausi sinesiyai amanamanagibu nakasina eatu muniyai yo sita kafiyauyauna, Fauno yana bwadu kafa nusafu i venisiya i bwaduwa, “Kanunu

Tafutafuna bwadu kana venemokena nenei
tomatakawa Aiseya i veniya eketa waḡawaḡami
i nusifufuwisiya i bwaduwa.

26 *‘Kuna niya tauḡu ya sabu Isineni nenesiyai eketa
kuna iyavisiya kuna bwaduwa,*

*“Naki kwa vanevaneneḡa
eatu muka nuwatami ita mayemayesiya.*

*Naki kwa tonetoneya eketa ibasima Guyau
i fufufunisiya kwa kitikitsiya,
eatu kasi nuwanuwa muka nuwatami
ita mayemayesiya.*

27 *Nofe namoisima muka nuwatasi ita mayemayesiya
uḡuna katekatesi i fakina.
Na taniyasi eatu avana si vanevaneneiya o muka
sita nowanowaniya,
matasi si kinoḡowa uḡuna muka nuwanuwasi
sina kita.*

*Taki nuwanuwasi fonaku sina muniya,
nao matasiyai sina kitikuwa
eketa taniyasiyai sina vaneneikuwa,
yota nuwatasi ina mayesiya*

*ebe kamo sina ugevinisiya yasi fufunagoyo nenesiyai
ebe ana givibwinisiya.”’*

28 Kwami Fiyao Diu o muka bwadu kana
venemokena kwata vanevaneneḡei, na fasinei
nuwanuwaku kwana sanamaniya vitana
Guyau yana gifafafana kana matakawa, naki

i vininitiya Kani Kwauna nenesiyai ebe tasike sina vaneneḡa.”†

³⁰ Fauno yana numa si veniya eketa i fatafatiya, eatu nokomai manamana nuwesi i fakwiiya. Namoga matatafusi i katukatuvisiya tovanama si nenemiya kana venufota fasinei. ³¹ Na yana katevatu eketa katekatena matatafunei biga dewadewana i nunumamaniya Guyau yana kafa visime, yota Tuveka Yeisu Togifafafana Gigibokeinana fasinei i vivisawavenena, eatu muka tamo kana sawatana.

† **28:28** Tunisi viginiwa nenesiyai o kana nukisi 29 si nunatuya. Fauno nofe i bwaduwiya muninei, vikawabwadubwadu keta fufuna nuwagoyo tututausi nenesiyai i kikinomana.

Buk Baibel long Kaninuwa
Portions of the Holy Bible in the Kaninuwa language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kaninuwa long Niugini

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaninuwa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

4bd5ff25-b536-53c8-9426-bc0ecd08c86d